

FELSEFE (HARUN ARK.)

Harun ark: Felsefe konusu ele alındığında daha çok konunun teorik boyutu, karmaşıklığı ilk akla gelir. Oysa Önderliğin dile getirdiği felsefe ne o kadar teorik ne de öyle karmaşık bir sorun. Öyle ki yaşamımızın ayrılmaz bir parçası onsuz yaşamın düşünülemeyeceği bir olgu. O nedenle yaşamı ele alışımlar, yaşamımız nasılsa, yaşamamızın düzeyi hangi boyuttaysa felsefeye yakınlığımız ve uzaklığımız o boyuttadır. Eğer yaşamı doğru anlamlandırırıyorsak ve ona göre bir yaşam tarzını benimsiyorsak felsefeye o kadar yakın olmuş oluyoruz. Ama yaşam biçimimizde, yaşama tarzımızı da, yaşamımızda bir bütün olarak kendiliğindenlik varsa sürüklenme gelişmelerin arkasına takılma, yönlendirilme gibi bir durum ortaya çıkıyorsa burada da felsefeye uzak olduğumuz anlamı çıkıyor. O anlamda felsefe ilk bakışta görüldüğü gibi o kadar teorik ve karmaşık bir olgu değil. Yaşamımızla doğrudan ilintili bir konum durumundadır. O nedenle felsefeyi ele alıştıraki yanılgılı durum aslında felsefeye duyduğumuz ilgiyi de belirliyor. Mesela içimizde birçok arkadaşımız kendisine felsefe denildiği zaman onu anlamayan, onu anlamakta zorlama olarak görüyor. O açıdan fazla kafa yormamaya, fazla ilgi göstermemeye çalışıyorlar. Ya da felsefeye kendisine göre biraz daha gelişkin, biraz okumuş, biraz daha anlama kapasitesi olanların yürütmesi gereken bir tartıma, onların ilgilenmesi gereken bir konu olarak ele alıyorlar. Aslında burada kendilerini felsefesiz bırakarak onlarla ilgiliymiş gibi görünenlerin ne diyeceklerine bağlı hale geliyorlar. Temelde felsefeyi ele alırken bir yanılgılı durum söz konusudur. Önderlik çözümlemesinde felsefenin Kürt'ler için ne anlama geldiğini, bu güne kadar yaşamalarını ortaya koyarak anlatıyor. Orada kendisi olmaktan çıkartılan bir halk gerçeğinin doğal olarak düşünüş biçiminin kendisine ait olmayan bir düşünüş biçimi olmadığına dikkat çekiyor ve ona göre tanımlamalarda bulunuyor. Önderlik Kürt Halkına yönelik bu çözümleme aslında bizlerin felsefe yaklaşımımız da neden o kadar yanılgı içerisinde olduğumuz gerçeğini de ortaya koyuyor. Halk gerçekliği, sömürge toplum gerçekliği onun bizler üzerindeki etkisi doğal olarak felsefeye yaklaşımımızda da kendisini gösteriyor. Nasıl halk gerçekliğinde kendinden uzaklaşma varsa, bizdeki somutlaşma biçiminde felsefeye kendisini o şekilde dışa vuruyor. Demek ki, halk gerçekliğinde, sömürge toplumu olma gerçekliğinde bunun doğrudan bir ilişkisi var. Bu bizim gerçekliğimize doğru bir yanıt buluyor mu? Burada bu soruya doğru bir yanıt bulmak gerekiyor. Şimdi mevcut ne halk gerçekliğimizde ne mücadele gerçeğimizde deminki belirttiğimiz olguyu karşı karşıya getirdiğimizde doğru bir orantı vermediğimizi görüyoruz. Çünkü niye halk olarak sömürge toplum özelliklerimiz çalanmış durumda. Yani halk bir irade olarak siyaset sahnesinde rolünü almaya başlamış, davranışında da kendi meşruluğunu esas alır hale gelmiştir. Sömürge toplum özelliği parçalanıyorsa ve davranışta kendi meşruluğu esas alınmaya başlanıyorsa demek ki, burada halk kendi felsefesine sahip olmaya başlamıştır. Bu gerçeği görürüz. Davranışına yön veriyorsa, davranışına yön verirken bedeller vermeyi göze alıyorsa orada bir bakış oluşmuş demektir. Orada bir yaşamı gerçekleştirme mücadelesi var demektir. Doğal

olarak halkımızın yaşıdığı bu gelişme hakkında kendi felsefesini oluşturdu, kendi felsefesine sahip olduğunu ortaya koyuyor. Buradan hareketle daha önce Kürt halkına yönelik yapılan tahlillerin bu gün geçerli olmadığını söylemek mümkün değil. Buna rağmen izleri yok mu var; çünkü sömürge toplum izleri temel anlamda parçalanmış ama sömürge kalma yönünde ısrarlı yaklaşımlarda var. Sömürgecilikle içine girilen işbirlikçilikte ısrar bunun bir sonucu. Mücadelenin Kürdistan da halkın yarattığı değerler halkın kazanmaya başladığı kimlikten kendini uzak tutma yaklaşımları bunun doğrudan bir sonucudur. Halk içinde gelişmeye rağmen bu şekilde geriye çeken durumlar yaşanıyorsa bunun içimizde belli yönleri görülecektir. Hala içimizde o nedenle felsefeye uzaklık, felsefeyi kendisine uzak bulmak ya da felsefeye uzaktan, yakından ilişkisi olamayan olarak değerlendirme yaklaşımları da, pozisyonları da felsefeyi o şekilde anlamalarsa sömürgeci yaşamın, sömürgeciliğin halkımız için de kendine uzaklaştırıcılığı içimizde kadrolarımız, çalışanlarımız genel anlamda insanlar üzerindeki etkisi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu genel anlamda kabul edilebilir mi? Hayır, edilemez. Çünkü halkın gelişen mücadelesi beraberinde kendi yaşamını kendi tarafından örgütlenmeye doğru götürüyor. Önderlik buna ne dedi? Demokratik komünal, demokratik sistem dedi. Bunun için komünler oluşturun, meclisler oluşturun, en son kooperatifler oluşturun dedi. Halk gelişen mücadelesini bu şekilde ileriye doğru taşıyor. İleriye doğru taşımasını bir örgütlenme düzeyine ulaştırıyor. Halk doğal olarak bunu reddeden, bunun dışında bir yaşam ilişkileri kabul etmeyecek. Halkı öylesi bir mücadelede yönlendirme görevini üstlenmiş, onun sorumluluğunu taşıyan bir hareket olarak da mücadelemizi o geri özellikleri içinde tutması, barındırması söz konusu olmaz. Bir yere kadar olur. Ama bir yer geldiği zaman yaşamın kendi gerçekliği o bakış açısıyla, o yaşam duruşuyla uzun vadede kaldırmaz, uzun vadede taşıyamaz. Mevcut süreçlerde bu anlamda felsefesizlik, felsefeye uzak bir duruşun sahi olma, kendisini ondan uzak tutma yaklaşımları o nedenle günümüzde kabul edilecek bir olgu değil. O nedenle bunu böyle görmekte yarar var. Bundan hareketle neyi diyeceğiz. Bu güne kadar ki, felsefeye yaklaşımlarımızın gözden geçirilmesi ve bizimde bir felsefemiz olduğu gerçeğiyle hareket edilmesidir. Var olan felsefemizi dışa vuran nedir? Yaşam biçimimiz, yaşamı ele alışımızdır, mücadeleyi yürütme biçimimizdir, sorunları ele alışımızdır, sorunlara çözüm getirme yaklaşımımızdır. Tüm bunlar bizim felsefemizi ortaya koyan olgulardır. Biz istesek de, istemesek de felsefeye uzak duruyoruz desek de aslında gerçekliğimiz mevcut bir felsefemizin olduğunu ortaya koyuyor. Ama bu felsefe kimin felsefesidir? Bu felsefe bizim felsefemiz mi yoksa düşmanın felsefesi mi bu ayrı bir konu. Yaşam duruşumuz kime hizmet ediyorsa, yaşam yaklaşımımız, mücadeleye yaklaşımımız, sorunları ele alış tarzımız ve çözüm getirme yaklaşımımız neye hizmet ediyorsa o bizim felsefemizin kime ait olduğu gerçeğini ortaya koyar. O nedenle istesek de, istemezsek de hepimizin tarafında olduğumuz bir felsefe mutlaka var. Burada belirtmek istediğimiz diğer bir hususta şudur. Özellikle tarihin değişik aşamalarında belirgin bazı süreçler açığa çıkar. Tarihin değişik

aşamaların da ortaya çıkan bu belirgin süreçler aslında toplumsal alanda arayışlarında yaşandığı süreçlerdir. Çünkü o süreçlerde bir ret ediş vardır. Neyi ret ediyor? O güne kadar var olan ilişki ve yaşam biçimini ret ediyor. Bunu ret ederken sorguluyor, sorguladığında da bunun yerine neyi koyabileceğini düşünüyor. Onun arayışları içerisine giriyor. Bu dönemde toplumsal alanda düşüncelerin yoğunlaştığı, yeni düşüncelerin ortaya çıktığı dönemlerdir. Bu yeni düşünceler ortaya çıktığı dönemler eskiyle bir çatışma içerisinde olurken bakış açısında bir yenilenmeye, yenilenen düşüncelerde bir derinleşmeye neden oluyor. Bu derinleşme ve yenileşme sayesinde o süreçte güçlü çıkışlar gerçekleşiyor. O güçlü çıkışlar sonucunda yeni süreçlere girilmesi kaçınılmaz oluyor. Şimdi dünya olarak, çağ olarak içinde bulunduğumuz süreç böylesi bir süreç. Önderlik bu süreçte kaos aralığı biçiminde bir tanım getirdi. Burada ki, kaos bir dönemi ifade ediyor. Yani eski artık geçmişte olduğu gibi varlığını devam edemez. Orada önünün kesilmesi gibi bir durum söz konusudur. Ama bunun yerine yeninin oluşturulması gerekir. Yeni olanda haklarıyla, çeşitli ön görülerle kendisini ortaya koysa da onun nüvelerini, onun temel özelliklerini pratikleştirecek olgular henüz etkili duruma gelmemiştir. Aşılan eskiyle ve olması gereken o yeni arasındaki doğa o boşluk ve aralığı ifade ediyor. Ama bu aralıkta yaşanan belirsizlik bir kaostur. Kaos aralığının denmesinin nedeni de budur. Ama bu kaos aralığı kendi içinde taşıdığı özellikler itibarıyla neyin gelişeceği yönünde belirtilerde ortaya koyuyor. Önderlik bunun kim güçlü, kim örgütlü, kim hazırlıklıysa onun çezeceği, aşabileceği bir süreç olarak değerlendiriyor. Böylesi bir süreçte geçmişin ret edildiği, yeninin mutlaka olması gerektiği ortaya koyulduğu kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıktığı koşullarda düşünce yoğunluğu ortaya çıkıyor.

Felsefe neden sorusuyla, sorgulamayla başlıyor. Neden sorusuyla ve sorgulamayla başladığında, olup bitenlere anlam vermede başlamış oluyor. Mevcut süreçlerde kaos aralığı diye adlandırdığımız sürecin ana özellikleri sorunların sorulduğu bu sorunlarında nedeninin, nasılının bulunmaya ortaya konulmaya çalışılan bir dönemdir. Bir yerde nedeni, nasılı soruluyorsa kimle bunun gerçekleştirilebileceği soruluyorsa burada felsefe olgusu her şeyin önüne geçmiş demektir. O nedenle içinde bulunduğumuz süreç her şeyden daha fazla felsefeye ağırlık vermek, her şeyden daha fazla felsefeye ilgi duymak mevcut kaos aralığından çıkılmasında bir zorunluluk haline gelmiş bulunmaktadır. Bizim böyle tespitlerimiz, değerlendirmelerimiz var. Böyle değerlendirmelerde, tespitlerde bulunuyorsak demek ki, herkesten daha fazla felsefeye önem vermek, felsefeye ağırlık vermek durumundayız. Bu şunun içinde gereklidir. Mevcut süreçte kaos aralığında çıkışı gerçekleştirebilecek bir pozisyonda mıyız sorusuna bizlerin yanıt vermesi açısından da gereklidir. Çünkü sen neden, nasıl, bunun kimlerle gerçekleştirilebileceği sorusunu soruyorsun, neler yapılarak başarılabilecek sorusunu soruyorsun. Peki, bu soruları sorduğun zaman ben bu güçte miyim? Diye bir soruyu da sormak durumunda kalıyorsun; bu da kendini sorgulamaya götürür. Demek ki, felsefe bu aşamada herkesten daha çok bizler için gerekli. Çünkü mevcut süreçte kaos aralığı diye adlandırdığımız süreci aşmada

en kararlı olanlardan kendimizi gösteriyoruz. Kendimizi bu kaos aralığının temel taraflarından biri olarak görüyoruz. Öyleyse burada felsefe herkesten daha çok bizler için gerekli hale gelmiş bulunmaktadır. Felsefeye bu şekilde bir yaklaşım göstermemiz gerekecek. Şimdi burada dile getirmemiz gereken bir başka hususta şudur. Felsefeye ilişkin yapılan genel tanımlar, değerlendirmeler var. Bunlar yanlış mı değil. Ancak yaşamın sürekli ileriye doğru gidişi beraberinde daha önce yapılan tanımlamaları daha da zenginleştirilmesini gerekli kılar. Bu zenginleşmeyle beraber tanımlarımızı ya da tanımlarımıza içerik katan o öğeleri geçmişteki söylenenlerle sınırlı tutarsak sonra da o gelişmenin, zenginleşmenin de önünü tıkatmış oluruz ya da kendimizi onun dışına çekmiş oluruz. Felsefeye tanım getirirken, felsefik bakış açıları da bu mevcut süreçte yaşanan bir olgu haline gelmiş bulunmaktadır. Bazı bu güne kadar denenmiş ispatlanmış olgular tamam. Ama denenmiş, ispatlanmış olgular sonucu ortaya çıkalar bu güne kadar ortaya çıkmamış yeni şeylerin ortaya çıkmamasına koşul yaratıyor. Felsefe bunu sağlıyorsa zaten amacına ulaşmıştır zaten demektir. Bunu sağlamıyorsa amacına ulaşmamışlık söz konusudur. Bizimde burada kast ettiğimiz bu gelişmeye bağlı olarak felsefenin tanımı yapılırken ona zenginlik katan öğeleri yaşamın gelişimine paralel olarak ele almak durumundayız. Mevcut olan gerçeklik böyledir. Çünkü niye? Bu güne kadar ki sorunlara yaklaşımımıza temel aldığımız verilerde bir değişiklik söz konusu olmaya başlamıştır. Geçmişteki yaklaşımlarımızda belli oranda bir farklılaşma var. Biz geçmişi her yönüyle reddediyoruz biçiminde yanılığa düşmeyelim. Bu bizi inkârâ kadar götürür. Bu gün savunduğumuz düşüncelerin, Önderliğin ortaya koyduğu düşüncelerin kendini var ettiği temel ret etmeye kadar götürür. Kimi zaman böyle yanılırlara düşenler fazlasıyla oluyor. Örneğin: Önderlik reel sosyalizmi niye eleştirdi; bunun farkında olunmadan bilimsel sosyalizmi ret etmeler bile gündeme gelebildi. Buradaki geçmişi sorgulayıp onun günümüz ihtiyaçlarına yanıt veremez yanlarını ortaya koyken bizi var eden temellerden kendimizi yanıltmamız anlaşılmamalıdır. Bu mevcut ortaya konan gelişmeler, düşünceler daha önceki süreçte yaşanan gelişmelerin bir devamı şeklindedir. Ama bu devamlılık onun aynısı demek değildir. Onu eleştiren, eleştirdiği yönlerini aşan bu anlamda kendini yenileyen bir biçimde var olan bir gerçekliktir. Şimdi biz bu anlamda felsefe olgusunu ele alırken mevcut gelişmeleri anlamlandırmada mevcut gelişmelerin ortaya çıkartmadığı özellikleri katarak bir değerlendirme yapmak durumundayız. Bunu da şu şekilde aşmak gerek. Önderlik Zihniyet Devriminden bahsetti. Zihniyet Devriminden bahsetmesinin anlamı şudur. Bu güne kadar ki değerlendirmelerde esas aldığımız verilerdeki yaşanan değişikliklerin ortaya konulması. Bunu şu şekilde açabiliriz. Tarihte 15. ve 16. yüz yıllardan bahsedilir. Evren açıklanırken daha çok dünya eksenli evren açıklanır. Ama o süreçlerden sonra gök bilimlerine duyulan ilginin gelişmesi uzay boşluğunda gök cisimlerinin hareketlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkan olgular o zamana kadar ki sürecin evreni dünyaya bakarak açıklanmasının dışına çıkılmasına neden olmuştur. Evren o süreçten itibaren güneş sistemine bağlı olarak anlatılmaya açıklanmaya başlanmıştır.

Zihniyet devrimi bu şekilde temel çıkış noktalarındaki farklılaşmayı anlatır. O güne kadar ki süreçte yapmış olduğum değerlendirmelerde esas aldığım noktalar aşıyorsa orada bir Zihniyet devriminden bahsetmek gerekir. Önderliğinde Zihniyet devrimi diye dile getirdiği bizim bu güne kadar ki, yaklaşımımızda esas aldığımız verilerdeki yaşanan değişmeyi anlatır. Eğer bir değişim varsa Zihniyet devrimi gerekli hale gelmiştir. Yoksa ona Zihniyet devrimi demek mümkün değil. Bu Zihniyet devriminin de günümüzde kendisini dışa vurduğu zeminler var. Örneğin: Siyaset, ekonomi, politika, bilim tekniktir vb. toplumsallıktır. Tüm bunlarla ilişkili değişik konular birey-toplumdan ilişkiden tutalım, devlet-toplum ilişkisine kadar toplumdaki var olan temel güçler arasındaki çelişkinin ortaya konulmasına kadar geniş bir alanı kapsayacak şekilde yaşanan değişikliklerdir. Bu değişiklikler temelinde ancak Zihniyet devriminden bahsedebiliyoruz. Eğer bu alanlarda bir değişim yaşanmışsa orada bir Zihniyet devriminden de bahsetmek gerekir. Biz felsefeyi ele alırken tüm yaşanan mevcut bu gelişmelerle ele alarak bir bakış açısı geliştirmek zorundayız. O bakış açısıyla da mücadelemize yön vermek, yaşamı ele almak sorunlara bir yaklaşım göstermek zorundayız. Eğer bunlar yapılmadığında doğal olarak mevcut durumda yaşanan gelişmelerin ihtiyacına yanıt olunamayacağı gibi dışımızda yaşanacak olan gelişmelerin yörüngesine girme pozisyonundan da kendimizi çıkartmamız mümkün olmaz.

Giriş kabilinde felsefeyi tartışmadan önce bir yaklaşım belirleme anlamında önce bunları belirtmekte yarar var. Bu temelde felsefe olgusunu tartışacağız. Bu kısımda tartışacağımız konu daha çok felsefe tarihidir. Felsefe tarihini ele alırken deminki belirttiğimiz hususlar akıllardan çıkartılmamalı. Felsefe insanlık tarihinin gelişimin bir aşamasında ortaya çıkıyor. Bu gerçeklik doğal olarak felsefe olgusunu tarihsel gelişmeyle ele alındığı o tarihsel gelişmenin de nasıl algılandığı, nasıl bir izah ediş biçiminde kendini ortaya koyduğu ve bunun bir sonucu olarakta nasıl bir rol oynadığı gerçekliğine yanıt bulmak durumundayız. Demin belirttik; tarihsel gelişmeden, Zihniyet devriminden, felsefeye yaklaşımımızın ne olmasından bahsettik. Bu bahsedilen olgular o nedenle felsefe tarihi ele alındığında onun tarihsel gelişmesi içerisinde yaşananların değerlendirilmesinde mutlaka göz önünde bulundurulması gereken hususlar durumundadır. Burada şunu belirtmekte yarar var. İnsanlık tarihi ele alındığında bu güne kadar ortaya konan temel bir yaklaşım vardı; tabi bu temel yaklaşımda aslında kendi içinde farklı yorumları taşıyacak belirlemeler bulunsa da daha çok çıkış noktası, hareket noktası olarak belirlenen ölçüler ve tarihler vardı. Tabi bu belirlenen tarihler ve ölçüler o değerlendirmelerin yapıldığı süreçlerde var olan bulgular sonucunda yapılan değerlendirmelerdi. O değerlendirmeler belki yapıldıkları süreçlerde doğrudu, ya da o güne kadarki gelişmeleri doğruya en yakın biçimde ortaya koyan anlatımlardı. Ama daha sonra ki süreçte yeni bulguların ortaya çıkması yeni bilimsel teknik alanda yaşanan gelişmelerin bizim tarihteki yaşananlara daha doğru anlam vermemize onları ele almamıza neden olacak gelişmeleri ortaya koydu. Doğal olarak bu geçmişte yapılan

değerlendirmelerin bu günkü gelişmelerin ışığında yeniden sorgulanmasına neden oldu. Basit örnekler vermek gerekirse, Türkiye de liselerde okutulan kimya kitapları vardır. Hatta ortaokul o kitaplarda da şey yapılıyor. Atom için yapılan bir belirleme vardır. Maddenin en küçük yapı parçası biçiminde bir tanım getiriliyordu. Belki 1940'lara kadar tanım doğrudu ama daha sonra ki süreçte o tanım atomu anlatmaya yetmeyen bir tanım haline geldi. Çünkü atomda parçalanıyor, atom altı fizikinden bahsediliyor. Yani anlatmak istediğimiz olgu, yaşanan gelişmeler, orta çıkan bilimsel teknik gelişmeler var olan değerlendirmelerde de değişiklikleri zorunlu hale getiriyor. Yine aynı şekilde toplumlar tarihi ele alındığı zaman biz eskiden kitaplarda okurduk İnsanlık tarihi 11.000- 12.000 yıl öncesine kadar dayandırılırdı. Öncesine ilişkin net bir şeyler söylenemezdi. Şimdi yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkan bulgular var. İnsanlık tarihinde 60.000-70.000 yıl öncesi döneme kadar götürebiliyorlar. 60.000 - 70.000 yıl önceki dönemlerde olduğu söylenen kalıntılar var. Bulunan kalıntıları incelediklerinde, kalıntıların yanında rastladıkları çeşitli ok, yay, bıçak vs. o süreç kullanılan aletler incelendiğinde o zaman ki insanın düşünce kapasitesi ya da düşünce hacmi, günümüz insanıyla aynı kapasite ya da hacminin aynı olduğuna dair değerlendirmeler var. Bu değerlendirmeler yeni değerlendirmeler oluyor. Ama biz 20 - 30 yıl önce bu değerlendirmeleri yapamıyorduk. Çünkü niye, yeni bulgular ortaya çıkmıştır. Yeni bulgular, yeni görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Maddi olgularla o görüşlerin desteklenmesi ise doğal olarak geride kalan süreçte yapılan değerlendirmelerin yerine yeni değerlendirmelerin almasını gerekli hale getirmiştir. Böylesi bir yaklaşımla insanlık tarihine bir bakışta bulunmak gerekiyor. Bu güne kadar ki insanlık tarihi ya da toplumların yaşadığı tüm gelişmeler ele alındığında esas alınan yaklaşım daha çok batı eksenli yaklaşımlardır. Batının, Avrupa'nın gözlüğüyle dünyaya bakan ve gelişmeleri de kendisiyle başlatan bir yaklaşım. Mesela insanlık tarihi ele alındığı zaman daha çok Avrupa'nın güneyi ele alınıyor. Akdeniz havzası ele alınıyor. Oradaki bulunan kalıntılar dayalı olarakta insanlık tarihinin gelişimi değerlendiriliyordu. Satır aralarında Çin de ya da değişik Orta Asya da farklı uygarlıkların varlığından bahsedilse de yapılan vurgu daha çok Akdeniz havzası diye adlandırabileceğimiz Güney Avrupa eksenli oluyordu. Yine bu bakış açısına göre değerlendirdiğimiz zaman demokrasinin beşiği Atina görülüyordu. Yine felsefe Atina'yla yoktan var edilmiş gibi ele alınıyordu. Bu bakış açısıyla doğal olarak tarihi, insanlığı ele alış olaylara yaklaşımın belirlenmesi gündeme getiriliyordu. Bu hemen hemen dünyanın her tarafında genel olarak kabul ettirilen bir bakış açısı haline getirilmişti. Avrupa dünyaya egemen halde ve dünyaya egemen olan kapitalizmde kendi egemenlikli sistemini devam ettirmek için kendi bulunduğu noktadan hareketle geliştirdiği ya da sahip olduğu o bakış açısını tüm insanlığa kabul ettiriyor. Tüm insanlığa bunları nasıl kabul ettirecek? Tarihte yaşanan olayları, günümüzdeki var olan olguları kendisine dayandırarak bunu sağlayacak. Bunu sağlarken de doğal olarak kendisiyle başlatacak ama kendisiyle başlattığı o değerlendirmeleri tüm dünya halklarına, dünya insanlarına kabul ettirecek. Onu yaparsa zaten dünya

egemenliğini sürdürmüş oluyor. Onu yaparsa kendi sistemini ileri taşımış oluyor, kendi sistemini güvence altına almış oluyor. O bakış açısıyla insanlık tarihine bir yaklaşım geliştirilmiş ve o yaklaşımda hepimize belli ölçülerde kabul ettirilmiş durumdadır. Bunu kabul etsek de böyledir, kabul etmesek de böyledir. Çünkü bu bakış açısının öyle bir etkisi var ki sen farkında olmadan da bir olay üzerine düşünce geliştirdiğinde onun izlerini de taşımış oluyorsun. Ya da bir düşünce geliştirdiğin zaman onun yaklaşımının seni harekete geçirdiği gerçeğiyle karşı karşıya kalıyorsun. Böylesine içselleştirilmiş bir kabul ediş söz konusu. O bakış açısını bizlere, tüm dünya halkalarına, insanlara kabul ettirmiş durumdadır. O bakış açısıyla insanlık tarihi ele alınmıştır. O bakış açısıyla da Avrupa'yla, Akdeniz havzasıyla başlatılan bir tarih dünya tarihiymiş gibi tüm dünya insanlığına kabul ettirilmiş. Şimdi geline aşamada yapılan inceleme ve araştırmalar bunun hiçte böyle olmadığını ortaya koyuyor. Avrupa tarihin belli bir aşamasından sonra uygarlıklar arasındaki uygarlıklara geçişle öne çıkan özellikle iktidarcı, devletçi toplum dediğimiz şehir uygarlığı dediğimiz o sürecin başlamasındaki süreçte dünya tarihinde etkili konuma gelmiş oluyor ama belirli bir süreçten sonra ama bu süreçten öncesi de var. Şimdi biz o nedenle insanlık tarihinde genel olarak tarihe doğru bir bakış açısı geliştirmek istiyorsak doğal olarak burada Avrupa eksenli o bakış açısından, dünya görüşünden kendimizi arındırmak durumundayız. Burada şöyle bir şey ortaya çıkmamalıdır. Bir yanı sıra karşı çıkarken, diğer yanı sıra savrulma biçiminde bir durum ortaya çıkmamalı. Bu da diğer bir yanlış bakış açısı olur. O hangi dönemde tarih içerisindeki rolünü oynamışsa o gerçeklik içinde belirtilmeli ama öncesinde kendi gerçekliği içinde rolünün ne olduğunu ortaya koyarak açıklanabilmeli. İnsanlık tarihinin ele alınışından ortaya çıkan yeni bulgular daha çok orya doğuyu insanlık tarihinin gelişiminde önemli rol oynayan bir alan olarak ele alınmasına neden oluyor. Neolitiğin buradan yaşanmaya başladığı onun ardından insanların toplumlar biçiminde kendini örgütlendirdiğinin orada gelişmeye başladığı şehir uygarlıklarının orada oluşmaya başladığı insanı var eden temel özellikler var; oradan ortaya çıkıp dünyaya yayıldığı yönünde görüşlerin ortaya konulmasına neden oluyor. Bunu güçlendiren bulgularda var. Zaten o görüşlerde o bulgulardan hareketle ortaya konan görüşler durumundadır. Ancak orada ortaya çıktığı, geliştiği söylenen insanlık tarihine damgasını vuracak olan o olguların daha sonra da tüm dünyaya da yayıldığı biçiminde sonuçlara ulaşıyor. Düşünce dersimiz olan felsefe tarihinin başlatılması da biraz kaynağını buradan alıyor. Felsefe dendiği zaman ilk akla gelen deminde bahsettiğimiz gibi Yunanistan oluyordu. Ama Yunanistan'dan da önce ilk çağ felsefesinden bahsediliyor. Bu ilk çağ felsefesi daha çok Ortadoğu felsefesidir. Ortadoğu'dan da doğuya ve batıya doğru yol ayrımının başladığı süreçte ortaya çıkan ya da görülen bir felsefe olarak değerlendiriliyor. Buradaki felsefe bir yunan antik çağ felsefesi gibi değildir. Mesela Yunan antik çağ felsefeyle, orta çağdaki felsefesi aynı değil ya da bilimsel teknikler dönemi diye adlandırılan ya da bilimsel düşünüş dönemi diye adlandırılan yakın çağ felsefesi de antik çağ ve orta çağ felsefesiyle aynı değil. Bunların hepsi bir birinden

farklı ortak yönleri var. Ama o ortak yönleri de olay ve olgu açıklarken bir bakış açısının gelişmeye başlamış olması o bakış açısına göre dışındaki olay ve olguların anlamlandırılması, tanım getirilmesi, aralarındaki bağlantının ortaya konulması kuşkusuz tarihsel süreç içerisinde yaşadığı gelişmelere göre anlamlandırma, olaylar arasındaki bağlantıyı kurma, ele alışıta değişiklikler yaşanmıştır ama felsefenin ifade ettiği anlam itibariyle ele aldığımız zaman olay ve olgulara bir bakış açısı geliyorsa, olay ve olgular anlamlandırılıyorsa burada biz felsefenin varlığında bahsedebiliriz. O anlamda ilk çağ, antik çağ, orta çağ, yakın çağ da dense adına orada bir felsefe olgusu vardır. Felsefe tarihide bu şekilde alındığı zaman ilk karşımıza çıkan ilk çağ felsefesi oluyor. Ama o ilk çağ felsefesi olduğu koşullardaki insanlığın gelişim düzeyini anlatıyor. İnsanlığın algılama düzeyini ortaya koyuyor. Nasıl algılayabiliyorsa, nasıl anlam veriyorsa ona göre bir değerlendirme yapmasına neden oluyor. O süreçteki ilk çağ felsefesi diye adlandırabileceğimiz dönemde ortaya konan düşünce bu çerçevede gelişiyor. Mesela: O süreçte dinler biçiminde de bu ifade ediliyor ama buradaki dinler biçiminde ifade edilse de özellikle bu sınıf uygarlıklarla beraber ortaya çıkan görülen dinlerden onu ayırmak lazım, belki işin içine bir ruhanilik karıştırılması itibariyle benzerlikleri var ama temelde bir birlerinden farklılar. O zaman ortaya çıkan animizm diye adlandırılan olaylara bir yorum getirme biçimi var. Olayları algılama biçimi var. Mesela: Canlılık çevresindeki var olan nesnelerde kendisini görebilme ya da onlarda kendisinin ifade edildiğini düşünme. Orada bir nesneyi ele alış ve nesnede kendini görüş var. Bu gerçekliğe göre olup bitenlere anlam veriyor, anlam vermeye çalışıyor, o olup bitenlere göre onları değerlendiriyor. Burada bir bakış açısı gelişiyor. Bu günkü insan gibi çevresindeki olup bitenlere anlam veremiyor bu kuşkusuz böyledir. Ama soruyor bu neden böyle oluyor, bu neyin sonucudur diye soruyor ona anlam vermeye çalışıyor. Kendisine bir tehlike gelmişse, bir zarar gelmişse diyor ben bu zararı nasıl engelleyebilirim onu soruyor. Bunların hepsi ne getiriyor? Bir bakış açısını getiriyor. Tüm sordukları sorular onları cevap vermeye yöneltiyor. Bu o günkü koşullarda animizim oluyor ve bunu ise dillendiren düşünce gücünü elinde bulunduranlar da ortaya çıkartıyor. Mesela şamanlar ya da büyücü diye adlandırılan o süreçte görünenler bunların düşünce gücünü elinde bulunduranlar oluyor. Mesela şöyle diyelim; filozoflardan bahsedilir, Filozof nedir? Bilen, akıllı kişilerdir, yorum gücüne, değerlendirme gücüne sahip olan bunları söylerken de onları temellendirebilen düşüncelerini ortaya koyduklarında kendilerini dinleten bunlardırlar yani. O günkü koşullarda sözlerini dinleten büyücüler, şamanlar diye adlandırabileceklerimizdir. Bir başka olguda totemler, fetişizm olarak onlar daha çok totemlerden kendini ifadeye kavuşturuyor. Animizimdir, totemciliktir, fetişizmdir diye adlandırılan olgular bu ilk çağ felsefesinin oluşumuna temel teşkil eden çevrede olup, bitenlerin algılama biçimleri olarak ortaya çıkıyorlar. Daha sonraki süreçte ise bu şekilde ortaya çıkıyorlar. Daha sonra ki süreçte de insanların çevredeki olup bitenleri daha farklı şekilde anlamlandırmaya çalışması beraberinde değerlendirme, yorum güçlerini de

geliştiriyor. Bu da beraberinde yeni bakış açıları edinmelerine neden oluyor. İlk çağ felsefesinde temel teşkil eden düşünceler bu şekilde gelişmeye başlıyor. Ama böyle insanların çevresinde olup bitenlere anlam vermeye başlamaları doğal olarak onlara yeni anlamlar yani eskisinde farklı anlamlar yüklemesine neden oluyor. Bu da düşüncenin gelişimi demektir. Şimdi biz düşüncenin gelişimini maddi yaşamın gelişmesi ile birlikte ele alma, maddi yaşamla birlikte insanın yaşam düzeyindeki ortaya çıkan gelişmelerinde birlikte ele almak durumunda kalıyoruz. Bunlar birbirinden ayrı değil. Birbirlerinin gelişimini ya bir sonucu oluyor ya da diğer bir gelişmenin önünü açan haline gelebiliyor. İnsanların çevresindeki olup bitenleri algılaması düşünce düzeyini geliştiriyor. Düşünce düzeyini geliştirdikçe de onlara yeni anlamlar vermesine neden oluyor. Bu da yeni ifadelendirmeleri, yeni olguları yeniden ele alışlara neden oluyor. Böyle bir gelişim seyri; işte bu süreçte ilk çağ felsefecileri dediğimiz ya da o felsefecilere temel teşkil eden gelişmelere dediğimizde gelişmeler hep o günkü gerçeklik içinde ortaya çıkıyor. O günkü süreçteki gerçeklik de daha çok doğayla ilgili olanlara hep anlam vermek. Mesela bir kar yağıyor daha sonra yağmur yağıyor daha sonra güneş doğuyor, sabah, akşam oluyor. Tüm bunlar insanların kafalarını karıştıran olgular haline geliyor. Bunlarda onalar doğal cevap verme durumunda kalıyor. O nedenle de ilk çağ felsefecilerinin temel ilgi alanları doğa oluyor, onu kuşatan ortamdır, mevsimlerdir, gece, gündüzdür. Bunlara anlam vermeye çalışıyor. Bunlara anlam verirken de bunları nitelendirmeye de başlıyor. İyilik, kötülük biçiminde nitelendirmeye başlıyor. Bu artık insanın o günkü koşulda savunduklarının daha sonraki süreçteki yaşanan gelişmelere yanıt veremez hale gelmeye başlıyor. Doğa olayları oluyor, insanların yaşamlarındaki ortaya çıkan farklılıklar oluyor, ona göre bir yaklaşım geliştiriliyor. Oralardaki temel yapılan Dışına çıkan yaklaşımlarında, davranışlarında hep eleştirisi şeklinde bir ifadeye kavuşuyor. Mesela bunu Zerdüşt'ün felsefesinde görmek mümkün, mesela Zerdüşt'ün felsefesinde toprak esas alınıyor. Şöyle bir belirleme var. Bir dönüm toprağı ekmek on tane savaşı kazanmaktan çok daha değerlidir. Bu şekilde yapılan değerlendirmeler var. Yine komünalite de toplum üyeleri arasında üretimin ya da yürütülen çalışmadan, faaliyetten aletin neden olduğu farklılıklar var. Ama bu farklılaşmalar bir sınıflaşmayı değil, üretimin gerçekleşme biçimini anlatır. Ama daha sonra ki süreçlerde toplumda çeşitli kesimlerde artı ürünün ortaya çıkması bunun belirli kesimler eliyle toparlanmasıyla beraber toplum yaşamındaki farklılık doğal olarak toplum üyeleri arasındaki yaş ilişkilerinde farklılaşmaya neden oluyor. Burada iyilik, kötülük kavramları ortaya çıkıyor. Bir doğa karşısındaki güçsüzlüğün neden olduğu zorlanmalar var. İnsanların o zorlanmalarını bir kötülük olarak adlandırması var; ama bir yandan da o kötülüklerin kişiler şahsında somutlaştırılmaya başlanması var. Oralarda iyilik, kötülük kavramlarının ortaya çıkması olgusu yaşanıyor. Biraz komünal topluluğun özelliklerini anlatırken, en azından özelemlerini anlatırken, o güne kadar insanlar arasındaki yaşamda ortaya çıkan ilişkileri anlatırken diğer taraftan da giderek ondan farklılaşmaya başlayan ilişkilere karşı yaşananlara karşı bir eleştiri de içerisinde barındıran düşünceler ortaya

çıkarak. Ortadoğu'da oluşan giderek de doğuya doğru yayılan bu ilk çağ felsefesinde öne çıkan yönler bu. Ancak bu ilk çağ felsefesi aynı zaman da içerisinde daha sonra doğu felsefesi ve batı felsefesi diye adlandırılan eğilimlere de temel teşkil ediyor. İşte Zerdüşt'ten tutalım, Buda, Konfüçyüs ve daha çok doğa felsefesi içerisinde ele alınırken aynı zamanda Batı'ya doğru giden bir kol var. Bu Hz. İbrahim'le başlatılıp, Hz. Musa'ya oradan Mısır'a, Mısır'dan Yunanistan'a doğru giden Yunanistan da Antik çağ felsefesi diye kendisini ortaya koyan bir dönemi, bir güzergâhı anlatan bir ayrışma yani ilk çağ felsefesi içerisinde kendi gelişimine göre böylesine bir yol ayrımını taşır. Doğuya doğru giden yerde ahlak öne çıkarken, duygu öne çıkarken, ruh güzelliği öne çıkarken; batıya doğru gidende de diyelim ki, mantık, ticaret maddi zenginlik öne çıkar hale geliyor. Doğru felsefesiyle, batı felsefesinin temelinde birbirinden ayıran noktalar da bunlar. Daha sonra batıda köleliğin daha yaygın bir şekilde gelişmesi diyelim sınıflı uygarlıkların daha çok batıda, Avrupa da daha çok gelişmiş olması zaten dayandığı o mantıktır. Ya da genel dünya görüşünde, genel bakış açısında kendisini dayandırdığı mantığıdır. O mantık beraberinde, o gelişmelerin önünü açan bir rolde oynuyor. Ama o doğuya doğru olanda da bahsettiğimiz doğa, ruh güzelli, ahlak, erdem biraz öne çıkar hale geliyor. Şimdi burada şöyle bir yanılgıya düşmemek gerekir. İlk çağ felsefesi içerisinde doğu, batı yol ayrımı yaşanıyor. Bu doğu, batı yol ayrımının yaşanması doğu, batı felsefesini bıçakla birbirinden keserek ayırmak biçiminde bizi bir yaklaşıma götürmemeli. Ortak bir zeminde çıkmaları onların doğu, batı diye adlandırmaları ortaya çıktıkları zemindeki bazı özellikleri ortadan yok olması tamamıyla o özelliklerden kendisini arındırması anlamına gelmez. O doğu da olsa, o batı da olsa mutlaka hangi kökten kaynağını almışsa o özellikleri kendi içinde taşır. Daha sonra ki, süreçte görecekiz. Batı felsefesi diyoruz, batı diyoruz ama batıda sınıflı uygarlığa karşı gelişen mücadeleler var. Mesela batı diyoruz ama antik çağ felsefesine damgasını vuran Sokrates de ortaya çıkan düşünce sadece o mantık üzerinden ya da bir doğayı, nesneyi ele alışla sınırlı kalmıyor toplum içindekileri ilişkileri de indeleyen onu da tartışan bir boyut kazanıyor. O doğa felsefinde biraz ayrışmaya doğru başlaması arayışların ortaya konulması artık felsefenin toplumsal alana doğru, toplumsal yaşamına doğru indirgenmesini ortaya koyar, indirgenmeye dönüşmesini de anlatıyor. Mesela Sokrates de erdemlilik vardır. Bu erdemlilik toplum üyeleri, insanlar arasındaki ilişkiyi anlatır. Ya da devletle, toplum arasındaki ilişkide daha sonra Platon bunu devletle toplum arasındaki ilişkiler düzeyine indiriyor. Giderek toplum yaşamını ilgilendiren, toplum yaşamına yön veren, toplumun yaşadığı olayları algılayan onu anlamlandıran bir konuma gelmeye başlıyor. Bunu niye anlattık, anlatmak istediğimiz şudur. Bir nesne ortaya çıkabilir. Daha sonra o nesne tarihin değişik aşamalarında kendisini dönüştürebilir. Kendisini dönüştürmüşse olsa, farklı bir şekilde kendisini adlandırmışta olsa ilk ortaya çıkış özelliklerini belirli boyutlarıyla içinde taşır. İlk ortaya çıkıştaki çelişkiler o anlamda o nesnede kendini var etmeye devam eder. Bu var ediş pasif olabilir, aktif olabilir o koşullara bağlı şekilde ya da dönemin özelliklerine bağlı şekilde alacak olacağı bir haldir.

Şimdi ilk çağ felsefesi diye adlandırdığımız ona temel teşkil eden gelişmeler üzerinden yaşanan gelişmeler doğu ve batıya doğru yaşanan bir yol ayrımını meydana getiriyor. Doğuya doğru yol ayrımı bahsettiğimiz Zerdüştlükten, Buda'dan, Konfüçyüs'ten alana kadar yansıtıyor. Ve o düşünce yapısının yaygın olduğu toplumlarda daha çok doğal ekonomi diye adlandıracağımız ekonomik şekillenişler geliyor, etkili oluyor. Yine toplum arası ilişkilerde farklı toplumsal süreçlerin ilişkilerinin bir arada yaşanmasına neden oluyor. O nedenle her zaman gerek toplum bilimcileri tarafından, gerek siyaset bilimcileri tarafından doğu toplumlarının özellikleriyle, batı toplumlarının özellikleri hep birbirinden ayrı olarak değerlendiriliyor. Hatta yüz yılımıza kadar, 20. yüz yılda da tartışılıyor şimdi tartışılıyor bilmiyoruz ama mesela Asya da doğu topluluklarında hâkim olan üretim biçimi için farklı üretim tanımlanmasında dahi bulunuluyordu. Mesela Asya tipi üretim tarzı deniliyordu. Mesela Marks döneminde de o tartışılmış ve 20. yüz yılda tartışılan bir yaklaşımdı. Asya da bu toplumların yaşadıkları ilişkiyi ne olarak değerlendireceğiz. Normal toplumların bir tanımı vardı. Toplumların arka arkaya geliş anlatımları vardı. Doğudaki toplumların yaşadığı ilişki biçimlerine baktığımız zaman bunları birebir karşılamıyor. Ne tam feodalizm diyebiliyorsun, ne tam kölelik diyebiliyorsun 20. yüz yıla ne tam kapitalizm diye biliyorsun içinde toprak köleliği de var, kapitalist sömürü biçimleri de var. Batıyla karşılaştırdığın zaman farklı o anlam oraya daha farklı bir tanım veya da o özellikleri anlatabilecek daha farklı bir ifadelendiriş gündeme geliyordu. Yani burada anlatmak istediğimiz o yol ayrımında doğu ve batı felsefesi toplumların yaşamında, toplumların yaşamının yönlendirilmesinde önemli rol oynuyor. Bu önemli roller içinde dinlerde, aşiretlerde etkili oluyor ve ekonomik anlamda tarımcılık ve hayvancılık bunlar etkili hale geliyor. Yani ona göre bir yaşam biçimi, tarzı, ilişkilene olgusu doğu toplumlarında günümüze kadarda kendi etkisini alabildiğine gösterebiliyor. Batıya doğru yol ayrımı ise ondan daha farklıdır. Biraz ticareti öne çıkartıyor biraz onun neden olduğu toplum içindeki farklılaşmayı ortaya çıkartıyor. Sınıflı uygarlığın temel özelliklerinin çok daha belirgin bir hale gelmesine neden oluyor. Öylesi bir gelişim seyri izliyor. Bu gelişim seyri Ortadoğu'dan, Mısır'a, yine Ortadoğu'dan Yunanistan, Anadolu'ya doğru işte Mısır'dan da olsa, Anadolu'dan da olsa Grek yani Yunanistan'dan İtalya yarım adasına o uygarlığın taşırılması gibi bir sonucu ortaya çıkartıyor. İşte antik çağ felsefesi diye adlandırdığımız felsefenin de en büyük gelişmeyi sağladığı yerler buralar. Daha çok Yunanistan'dır, İtalya yarım adasıdır. Şimdi buralardaki felsefelerde bu antik çağ felsefesi diye adlandırılan felsefe ise demin bahsettiğimiz Zerdüş, Buda, Konfüçyüs'ün düşünce yapılanmasında, olayları algılamada dile getirmesinde farklı o günkü gerçekliği anlatıyor. O günkü gerçeklikte şu ortaya çıkıyor. Daha önceki yaptığımız tartışmalar vardı, insanlık tarihini, toplumlar tarihini incelerdik ona göre tartışmalar yapardık, geliştirdik. Tabi o tartışmalarda dile getirilenler yanlış mıydı? Doğru görüşler mesela ilkel komünal topluluk derdik, ilkel komünal topluluğu değerlendirirken de oradaki üretim olgusunu ortaya konurdu. Mesela

derdik; 1. toplumsal iş bölümü, 2. toplumsal iş bölümü diye değerlendirmeler yapardık. Mesela 1. toplumsal iş bölümünde çoban ve tarımsal aşiretlerin birbirinden ayrılmasıdır. 2. toplumsal iş bölümü zanaatçılığın ortaya çıkmasıdır. Zanaatçılığın ayrı bir üretim alanı olarak tarih sayfasında yer almaya başlamasıdır. Mesela 1. toplumsal iş bölümü de, 2. toplumsal iş bölümü de ilkel komünal topluluk diye adlandırıyoruz, neolitik diyoruz o dönemde ortaya çıkıyor. Bu bir sınıflaşmayı yaratmıyor. Yine doğal iş bölümünden bahsediliyor. O doğal iş bölümü de topluluğun hem cinslere dayalı hem yaş guruplarına dayalı farklılıkları gözeten iş bölümüdür. Gerek doğal iş bölümünde, gerek 1. ve 2. toplumsal iş bölümlerinde bir sömürü olgusu yok ama bir farklılık var. O zaman düşünüş biçimlerinde doğal olarak bu üretimi gerçekleştirmek için ortaya çıkan bu farklılıklar kendini yansıtıyor. Bizim felsefe dönemi diye adlandırdığımız daha çok yunan antik çağını da ele alan süreçte ise artık insanlık tarihinde üretim alanında yeni iş bölümüyle karşılaşyoruz. Bu tüccarların, ticaretin ortaya çıkmasıdır. O zamana kadarki insanlık tarihinde yeni dönemlerin açılmasına neden olacak süreçleri de başlatıyor. Bu önemlidir. Mesela ticaret olgusu sadece mal mübadelesine neden olmuyor. Aynı zamanda o mübadele gerçekleşirken hem üreten, hem tüketen arasında kalarak kendisini var eden asalak bir gurubun oluşmasına da neden oluyor. Bu asalak kesim iradesi dışında bazen iradi şeylerde olabilir farklı gelişmelerin yaşanmasının da önünü açıyor. Bu nedir? Mübadelenin gerçekleştiği alanlarda bir kültür akışkanlığının yaşanmasına neden oluyor. Farklı yerlerdeki alışkanlıkların, yaşanan gelişmelerin diğer alanlara taşınmasına da neden oluyor. Bu oralarda ... farklılıkların temsil edilmesine o farklılıklarında kendi aralarında bütünleşerek yeni zenginliklerin, yeni olguların ortaya çıkmasına neden olur. Şimdi bunlar içerisinde yaşanan sorunlar da ortaya çıkıyor. Mesela köleler gelip, gitmeye başlıyor. Getirilen zenginlik eşyaların alım, satımı gündeme geliyor. Bu yeni bir ilişki demektir, alış veriş ilişkisini yaratıyor. Bu toplumun kendi içindeki farklılaşması, yeni alış veriş ilişkilerinin ortaya çıkarılması bu toplumsal alanda sorunların ortaya çıkması demektir. Şimdi ortaya çıkan bu sorunlar sorgulamaya neden olacak, neden sorusunun sorulmasına neden olacak. Neden sorusu sorulmaya başladığında da artık orada var olanın sorgulanması ona karşı baş kaldırının yaşanması ortaya çıkar. Bu Grek ve İtalya yarım adasında yaşanan gelişmeler toplumsal ve tarihsel anlamda yaşamaya başlayan gelişmeler antik çağ felsefesinin, doğa felsefesi olmaktan çıkmaya sadece doğayı ilgilendiren, doğa olaylarını anlatan bir felsefe olmaktan çıkması toplumu da ele alan onları da sorgulayan bir boyut kazanmaya başlamasına neden olur. Bu felsefede bir dönüm noktasıdır. Felsefede yeni bir sürecin başlamasıdır. Çünkü toplum olaylarını ele alan, toplum olaylarını sorgulayan yaklaşımlar orya çıkıyor. Felsefe kitaplarını okuyun, hadi felsefe kitaplarını bıraktık, alın bir felsefe sözlüğüne bakın orada neyi görürsünüz. Çeşitli felsefe akımlarını görürsünüz değil mi? Çeşitli eğilimleri, çeşitli arayışların görürsünüz. Peki, bu çeşitli arayışlar ve eğilimler nereden çıkmıştır? Ya da bu çeşitli arayış ve eğilimleri ortaya koyan kişiler kimlerdir? Ya Yunan'lılardır, ya da İtalyan'lardır.

Onların adıyla anılan arayışlar ortaya çıkmıştır. Onların adıyla ortaya çıkan olay ve olguları yorumlamalar ortaya çıkmıştır. Onların adıyla ortaya çıkan özlemleri ve arayışları ortaya çıkmıştır. Bu arayışların ortaya çıkmasının nedeni o sınıflı uygarlığın yaşanmaya başlamasıyla birlikte, onun gelişme süreci içerisinde ortaya çıkan sorunlar karşısında düşünsel düzeyde bu sorunları sorgulanmaya başlamasının bir sonucudur. O sorgulamaya ve yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ve eğer o süreçteki en yoğun haliyle de Yunanistan ve İtalya da yaşanmıştır. Böylesi bir gerçeklik var. Bu gerçeklik içerisinde daha sonraki süreçlerde toplumlara, tarihlere damgasını vuracak olan temel felsefi adımların da karakterleri oluşmaya başlamıştır. Daha sonra deniliyor felsefi idealizmden, felsefi materyalizmden bahsediliyor. Onların teorik kuramcılarından bahsediliyor. O kuramların hangi dönemde etkili olduğundan bahsediliyor. Bunların hangi toplumsal kesimlere, sınıflara mal ediliyor bunlardan bahsediliyor. Hep bunlar köklerini o süreçten itibaren kendisini temellendirmeye başlıyor. Tabi o süreçte de ilk ortaya çıkan ya da etkili olamaya başlayan düşünceler oluyor. Bu düşünceler arasında doğal olarak ilk etkili olacak şey nedir? İdealizmdir. Şimdi niye, çünkü ondan önceki süreçte düşüncenin gelişiminin ilk evreleri diye adlandıracağımız süreçlerde maddi olgunun varlığı kabul ediliyor. Mesela: Yağmur bir maddedir kabul ediliyor. Güneş, yakıyor, ısıtıyor, kar donduruyor bunlar görülüyor. Bunlara belli yönleriyle anlam verilemeye çalışılıyor ama bunların nedenleri ortaya konulmaya başlandığında o farklı şeylerle açıklanmaya başlanıyor. Tabi güçsüzlük olgusu var. Anlam verememe, güç getirememe olgusu ona doğaüstü güçler yakıştırmasına neden oluyor. Ona doğaüstü güçler yakıştırmılmasında bulunduğu da doğal olarak ona tapınma eğilimleri geliyor. Felsefe olarak idealizmin gelişme koşullarına ya da yaygınlaşma toplum üzerinde etkili olma eğilimlerine materyalizminden daha farklı olması, diyalektikten daha önce ulaşmış olması bu gerçeklik üzerinden oluşuyor. Ama bunun karşısında bunun böyle olmadığını savunan yaklaşımlarda ortaya çıkıyor. Mesela işin ilginç yanı nedir? Gerek diyalektiğin öncüsü olarak kabul edilen Eliya okulunda okuduğu söylenen felsefeci Tales'ten bahsediliyor. Bu Babil'de eğitim görüyor. Yine fikir babası olarak görülen ya da temelleri attığı savunan Pisagor diye biri var. Oda eğitimini Babil'de görüyor. Babil neresidir? Burasıdır, Irak'tır, Ortadoğu'dur yani. O sürecin gerek idealist felsefenin temellerini attığı söylenen, gerek diyalektik bakış açısının temellerini attığı söyleyen kişilerin de eğitim gördüğü yer parantez içinde söylüyorum Babil'dir. Eğitimlerini Babil'de alıyorlar böyle ilginç bir yanda var. Ama onlar İtalya'da, Yunanistan'da ne yapıyorlar? Belirli bir bakış açısının, belirli bir dünya görüşünün temellerinin oluşturulmasın da ilk adımları atanlar haline geliyorlar. Tales de dile gelen düşünce dünyanın nesne olduğu, madde olduğudur. Oda daha çok suya dayandırılır yani canlılardan evrenin yaratılmasından suyun rolünden bahsedilir. Mesela bu Pisagor'ta da dile gelen de ruhtur. Oda nesneni ya da evrenin yaratılmasında ruh olduğu olgusuna ulaşır. Dikkat edelim! Felsefenin temel ayrımı da bu noktada başlıyor. Felsefenin temel sorusu nedir, diye tartışmalar vardır. Felsefenin temel sorusu maddemi

düşünceyi yaratır, düşüncemi maddeyi yaratırdır? Felsefenin temel sorusu bu olarak kabul edilir. Birde felsefenin cevap bulması gerektiği sorusunun da bu olduğu kabul edilir. Madde mi düşünceyi yaratır, düşüncemi maddeyi yaratır? Felsefenin cevap bulması gereken temel soru bu olduğu söylenir. Bu güne kadar da kabul edilen olgu budur. Felsefenin bu temel sorusunun sorulduğu an ise Tales'le, Pisagor'un ortaya koyduğu düşüncedir. O ne diyor Tales madde ile açıklıyor, Pisagor ruhtur diyor. Ve tartışmalarda bu temelde oluşuyor. Bu tartışmalarda temeli oluşturan nedir? Evrendir daha çok, toplum alanına inmemesidir. Daha çok evrendir, daha çok maddedir. Toplum alanına inmiyor, toplum yaşamını sorgulamıyor. O nedenledir ki, o zamanın felsefecilere doğa felsefecileri adı veriliyor. O biraz Sokrates onunla biraz farklılaşıyor. Ama aslında doğa felsefesi taa 1600, 1700'lü sürece kadar da etkisini gösteriyor. O temel tartışma, iki temel felsefede, iki farklı dünya görüşünün temelini yaratıyor. Biri metafiziğe götürüyor, diğeri diyalektiğe götürüyor. Daha çok evrenle ve doğayı açıklamakla ilgileniyorlar. Tales'in düşüncesi o temelde geliyor daha sonra diyalektiğin babası olarak kabul edilen Heraktilos'un düşüncesi yine o şekilde geliyor. Heraktilos'ra hareketi ortaya koymuştu her şeyi hareketle açıklıyordur. Diyordu, Bir suda iki kere yıkanılmaz. Düşüncesi, görüşü ve bu güne kadar taşınan ünlü sözü o süreçte söyleniyor. Öylesine bir durum yaşıtılıyor. Bu aynı zaman da felsefenin birinci döneminde oluyor. Şimdi felsefenin birinci dönemine antik çağ felsefesi deniliyor. Antik çağ felsefesi, ilk çağ felsefeleriyle ele alınıyor. Bu dönemin genel yaklaşımını ise arayışçılık oluşturuyor. Ve temel ilgi alanları doğadır, evreni anlamaya ve evreni açıklamaya yöneliktir. Bu M.S.'ki yüzyıllara kadar devam ediyor. Artık bu antik çağ felsefesi diye adlandırılan felsefe yerini orta çağ felsefesine bırakıyor. Burada şuna da dikkat çekmek gerekiyor. Bunu tartışmalar içinde göreceğiz. Mesela: diyalektik olgusu ele alındığında bu kendi içerisinde çeşitli aşamalardan, çeşitli süreçlerden geçiyor. Olgunlu düzeyine bu günkü noktaya da ifade kavuştuğu haliyle birden ulaşmıyor. Bu günkü düşüncenin olgunluk düzeyiyle o zaman ki olgunluk düzeyi aynı değil. Ama maddeyi esas ... kabul etmesi ve çıkışında maddeyi esas almaları bunların temel yanıdır. İşte antik çağ felsefe diye adlandırdığımız felsefe de o diyalektiğin oluşumunda her ne kadar diyalektiğin temel özellikleri oluşmaya başlamış olsa da hareket diyalektiğin temel yasalarından bir olarak kabul edilir. Oluşsa da maddenin nasıl olduğu, nasıl meydana geldiği, onun özellikleri nelerdir? O konularda bir şey yok. Bir görüş yok, bir bilememe, anlam verememe olgusu var ama bu onları bilinmezliğe götürmüyor, anlaşılmazlığa götürmüyor. Yani onların o günkü koşullara anlam veremeseler de, o gün anlam veremediklerine daha sonra anlam verebileceklerini savunmaya götürüyor. Böyle bir gerçeklik var. O zaman ki süreçte maddeyi ele alışıdaki ilk yaklaşım ortaya çıkıyor. Yani maddenin varlığının kabul edilmesidir. Maddenin varlığının kabul edilmesi yine diyalektiğin temel özelliklerinden olan hareket olgusunun oradaki ortaya konulması hem diyalektiğin temel yasalarından birini ortaya çıkartıyor hem de diyalektik yaklaşımda esas alınması gereken noktalardan birini ortaya koyuyor. Bakın; Diyalektikle, metafizik bir birinden

ayrıldığı zaman çeşitli maddeler ortaya konur öyle değil mi? Mesela diyalektiğe göre nedir? Dünya maddedir; tanınan, madde olan dünya tanınabilir ve değiştirilebilir. Bir şeyi sen tanıyorsan, onu anlayabiliyorsan onu değiştirebilirsin. Diyalektik bakış açısının bizi devrimciliğe götürmesi diyalektik bakış açısını devrimciliğe götüren temel yaklaşımlardan biri budur. Yani maddenin varlığını kabul ediyor, varlığı kabul edilen madde tanınabilir, tanınabilen madde değiştirilebilir. Bu maddeyi ele alış biçimi onu devrimciliğe götürüyor. Mesela: Meta fizik ele alındığı zaman ise nedir? Maddenin varlığını kabul etmiyor; onu bir yansıma olduğunu, ruhun, düşüncenin bir yansıması olduğunu söylüyor. O nedenledir ki, onun değiştirilemeyeceğini savunuyor. Kaderciliktir, alın yazısıdır boyun eğmek gerekir, her şey tanrısaldir yaklaşımları bunun bir sonucu olarak geliyor. Biz antik çağ felsefesini ele alırken daha sonraki felsefelere temel teşkil eden yönlerini de görmek zorundayız. Hem de diyalektiğin temel yaklaşımları, metafiziğin temel yaklaşımları ne yapıyor? Bu süreçle birlikte ortaya çıkıyor. Bu da nedir? Maddeyi ele alıştır. Maddeyi ele alış, maddeyi ilk ele alıştaki ilk aşamadır. Diyalektikci, diyor ki maddeyi görüldüğü gibi algılıyor. Ama daha sonra maddenin görüldüğü gibi olmadığı açığa çıkıyor. Bu da diyalektiğin maddeyi ele alıştaki ikinci bir aşamadır. Daha sonra da görüldüğü gibi olmayan maddenin kendi içinde ayrışa bileceği, parçalanabileceği gerçeği ortaya çıkıyor. Bu da diyalektiğin bir başka aşamasıdır. Bu gün kuantum fiziğinden falan bahsediliyor ya hep o aşamanın bir sonucu olarakta ortaya çıkıyor. Biz buraya kadar felsefinin antik çağ bölümünü tartışmış olduk. Bunun üzerine bir tartışma yürütelim.

Sorular:

Seyfi ark:Felsefe doğu toplumları için ne getirmişti?

Roj ark:Köy toplumunda felsefe nasıl geliyor? Neden ve sonuçları nelerdir?

Enes ark:İnsanlık değerleri Mezopotamya'da gelişirken, felsefe kendini tam olarak oluştururken neden Batı Anadolu'da oluştu, başlı başına bir dal olarak neden Batı Anadolu'da gelişti. Temeli Mezopotamya'ya dayandığı halde aynı düzeyde olmadı. Uygarlık temelleri Mezopotamya da geliştirirken felsefe kendini neden bir ayrı dal olarak ya da daha güçlü bir şekilde Batı Anadolu da, İyonya'da, Helyas'ta yeşertti; neden Mezopotamya'da bu kadar güçlü yeşermedi?

Hüseyin ark: Arkadaş dersi anlatmaya başlarken 20.000 yıllık bir sanat tarihinden bahsetti. Yanlış anlamadık değil mi? 60, 70.000 yıllık ama genellikle demokratik olarak manifestosunu 20.000 yıllık bir tarihten bahsedilebilir. Fakat felsefenin gelişimi 2.000 yıllıktır sanıyorum. Yani pratikleşmesi 2000 ya da 2001 yıllıktır. 18.000 ya da 58.000 insanlar felsefesiz mi yaşadı? Toplumsal gelişme çok yavaş oldu; o zaman toplumsal gelişmede felsefenin rolü nedir? Felsefe insan hayatına girdikten sonra toplumsal gelişmede çok hızlı bir dinamikte ortaya çıkıyor. Bizim toplumsal geriliğimizle de ilgili, toplumsal durumumuzla da ilgili, kavrama düzeyimizle de ilgili oluyor. Felsefeyi Önderlik

Çözümlerinde felsefesizliēin yenilgisini yani yenilgiye yol açan felsefelerden bahsediyor. Onun için felsefenin toplumsal gelişiminde, kişilik gelişiminde, kişilik çözümlerinde önemlidir. Tartışılabilir.

Ali İhsan ark: Arkadaşlar deēerlendire bilirler. Biz felsefeyi nasıl görüyoruz, nasıl bakıyoruz; felsefenin anlamı, önemi bizim açımızdan nedir? İnsanlık gelişimi açısından önemi nedir? Buna yönelik Apo'cu felsefenin önemi, anlamına baēlı olarak arkadaşlar düşüncelerini anlatabilir.

—Felsefe denildiēinde aklımıza ne geliyor? Baēlı olarak arkadaşlar tartışabilir.

Enes ark: İnsan yaşamında doēayla ilgili, bireyle ilgili, toplumla ilgili grebileēimiz ne varsa, bilebildiēimiz ne varsa her şeyin yeniden sorgulanmasıdır. Tabi bu sorgulama zgr düşünceyle birebir ilişkilidir. Özellikle felsefeyle dile gelen düşüncenin bir anlamda özgürleşmesi de demektir, zgr düşüncenin dile gelmesi demektir. Çünkü sorgulayıcılık aynı zamanda bireyin özgürce düşünmesinin koşullarıdır. Eēer sorgulamıyorsa birey demek ki, zgr düşünme olanaēına, koşullarına sahip deēildir. Bu anlamıyla felsefe insan yaşamını bir bütün olarak, toplumların yaşamına bir bütün olarak geleceēi belirlemede de önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü aklımıza gelebilecek olan her şey felsefenin konusudur. Ahlakтан tatalım dine, mitolojiye, insan yaşamının aile ilişkilerine kadar her şey felsefenin konusu oluyor. Doēa da grebildiēimiz her şey maddeden tatalım, bilinen, bilinmeyen her şey sorgulayan bir durum arz ettiēi için felsefe her şeyle ilgileniyor. Tüm bilimlerin biraz daha anası durumundadır felsefe. Diēer bütün bilimlere n ve genel bilgileri sunar. Çünkü sorgulayıcılığı genel olduēu için rneēin hem bilimi besler, hem bilimin gelişmesiyle elde edilen verilerden faydalanarak daha da genellemelere gider, daha da sorgulayıcı olur, ideolojileri besler. Geçmişte dinleri beslemiştir. Bir anlamda dinlerinde kendine göre bir felsefesi vardır, çünkü yaşamın bir bütünün bir yeniden inşası olduēu için veya mevcudun yeniden sorgulanması olduēu için felsefe büyük bir rol oynamıştır. Çünkü düşünmeyle, sorgulamayla, yoēunlařmayla başlıyor. Var olan her şeyi sorguluyor o anlamda yeniden şekillendiriyor ya da yeniden şekillendirmenin önünü açıyor. Genel düşüncelere ulaşabiliyor, genel perspektifler sunabiliyor. Bu gün bile ideolojiyi esas olarak algılarız, ideolojikleşme deriz, ideolojik temel düşüncelerin sistemleşmiş biēimiyle algılarız ama ideolojinin tıkandıēı yerde, zorlandıēı yerde felsefeye başvururuz. Felsefe bu gün itibariyle ideolojinin bir biēimi olmasına raēmen adeta ona bir ana kucaēı rolünü oynar. Hep ona sığınır, zorlandıēı noktalarda, ařamadıēı noktalarda, çok güçlü sorunlarla karřılařtıēı noktalarda felsefeye başvurur. Felsefe de elde ettiēi sonuçları diēer yaşamın tüm alanıyla ilgili konulara ya da bilimin dallarına havale eder. Herkes felsefenin geniş, enine ve boyuna en güçlü derlemesine yaptıēı sorgulamalardan faydalanır. Felsefe birazda insan yaşamının geçmişten günümüze kadar gelen şekillenmesinde en büyük bir rol oynamıştır. Özellikle felsefenin geliřtiēi toplumlarda, ülkelerde ya da varlıklarda müthiş aşamalar elde edilebiliyor. İyonya da, Batı Anadolu diyelim buna daha doērusu,

Yunanistan bir bütün olarak bu biçimde tanımlanıyor. Dönemi itibariyle felsefenin yoğun olarak işlendiği, doğal olarak düşünce gelişiminin ortaya konulduğu, düşünce gelişiminin geliştiği yerde üretimin arttığı, yaratıcılığın arttığı, hem bireyin hem toplumun yeniye ulaşmada, bilinmeyenleri icat etmede adeta büyük bir rol oynamıştır felsefe ve hala da oynamaktadır bu rolü. Felsefenin bu anlamda birey ve toplum yaşamında hayati bir rolü vardır. Felsefeden uzak bu gün Türkiye örneğini göz önünde tutarsak felsefe yapılamıyor. Çünkü düşünülemiyor, sorgulayıcılık yasak, her taraf tabularla doludur. Türkiye toplumu o açıdan baktığımız zaman bu tabular sorgulanmadığı zaman gelişebilmesi, geleceğe yönelik bir projeler yapabilmesi, dönüşümünü yapabilmesi çağla buluşabilmesi, hatta çağın ötesine ulaşabilmesi mümkün değildir. Felsefe ne zaman ki Türkiye toplumun da yer bulabildi ya da sorgulayıcılık felsefinin temel ilkesidir. Bu başladığı zaman bu tabularında sorgulanmasını da getirecektir her şeyden önce. Çünkü felsefe tabuları kabul etmez, her şeyden önce bütün tabuları yıkar, tabulara karşıdır, kendisi dogmalar yaratmaz. Sürekli gelişmeye açıktır, sürekli sorgulayıcı olması itibariyle tüm bu tür toplulukları tarih boyunca bu güne kadar gelen tüm tabuları yıkar kendisinde. Yani bir tabunun 1000 yıllık, 5000 yıllık olması çok fazla bir şey ifade etmez felsefe için. Felsefe onu sorgulayarak, onu parçalayarak adeta toplumun yaşamından çıkartabilir ya da onu daha farklı bir şekilde inceleyerek daha işlerlik kazandırabilir onlara. Döneme, çağa uyarlayabilir. Genelin sorgulamasını yaparak topluma ve bireye indirger. Bu anlamda felsefenin geliştiği ve yeşerdiği toplumlarda teknik, bilimsel, ideolojik, ahlaki anlamda olsun, yaşamın tüm bir bütün olarak maddi ve manevi tüm alanlarında ki tüm kültürel gelişmelerde olsun hepsinde büyük bir aşama kayıt ettirir felsefe. Bu gün Ortadoğu'nun bu kadar acı bir gerçeklik içinde bulunması bir anlamda felsefenin donması demektir; yani felsefe yapılamıyor Ortadoğu da ilk defa Önderlik sorgulamaya başlamıştır. Ortadoğu'yu, Kürt toplumunu sorgulamıştır, bu güne kadar gelen tarihi değerleri sorgulamıştır. Mevcut ortaya konulan tüm toplumsal bilinç biçimlerini sorgulamıştır. Çünkü bilinç biçimleri yerleştiği zaman, tabulara dönüştüğü zaman onları ortadan kaldırabilmek ya da onları parçalaya bilmek ancak felsefenin gücü oranında olabiliyor. Felsefeye el atmadığınız zaman ya da felsefik düşünmeye başlamadığınız zaman bu bilinç biçimlerini parçalayabilmeniz yerine yeni bilinç biçimlerini oluşturabilmek için diğer yaşamın konulara indirmeniz mümkün olmuyor. Bu yüzden bu gün Ortadoğu'nun içinde bulunduğu bu hazin durumun bir sonucu da felsefe yapılamamasıdır, düşünülememesidir. Çünkü felsefe düşünce üretiyor aynı zaman da bu anlamıyla felsefe hem toplum, hem birey, hem de genel anlamda her türlü yaşamın her alanında tartışılmaz derecede bir öneme haiz bir konuyu ifade ediyor. İnsan yaşamıyla geçmişte var olduğu gibi gelecekte de büyük rolü oynayacaktır diye düşünüyorum. Bu gün Önderliğimiz, partimizin yaptığı en büyük şey Ortadoğu'ya bir felsefi bakış getirebilmek. Felsefeyi getirebilmektir her şeyden getirmiştir. Çünkü her şeye çözüm oluyor, her şeye el atıyor yönetimlerden, rejimlere, geçmişten, geleceğe, dine, inançlara, mitlere, tabulara her şeye el atıyor

felsefe. Bu anlamda felsefeyle sorguladığımız her şeyi yaşamın diğer alanlarına indirgeyerek hayat bulmasını ve gelişmesini sağlıyorsunuz.

Sterk ark: soru: Başta komisyondaki arkadaşta bazı değerlendirmeler yaptı. Yunan başlamıştır. Ortadoğu da felsefe doğal gelişimini sağlayamamıştır. Ortadoğu da 16:37

Kazım ark: Ben konuya çok hâkim değilim. Sabah komisyondaki arkadaşın anlatımında iki tane felsefeden bahsetti. İdealist felsefe, materyalist felsefe dedi. Arkadaşın anlatımında da tek bir felsefe var ama hiç hep ileri misyonlar yükledi, çok çok ileri misyonlar yükledi. Eğer öyle ise bu idealist, materyalist felsefe niye oldu ben onu anlayamadım fazla. Yani felsefenin idealisti de ve materyalisti de toplumların gelişiminde gerçektende arkadaşın bahsettiği gibi ilerici ve geliştirici bir rol oynuyor mu? Onu anlamak istiyorum. Bir de Ortadoğu'nun felsefesizliği onu ben tam anlayamadım. Ortadoğu dinlerin merkezi, tanrıların cirit attığı bir merkez ve felsefenin gelişmesinde dünyanın birçok yerine analık, ebelik etmiş böyle bir alan şimdiye kadar da felsefesizdir diyor Ortadoğu. Biz bunu nasıl yorumlayacağız. Gerçekten de Ortadoğu insanın felsefesi var mı, yok mu? 21. yüzyıl yani bizim zamanımıza kadar, PKK'nin ortaya çıkışına kadar Ortadoğu da gerçekten bir felsefe olmadı yani. 20. yüz yılda dünya yeniden paylaşıldı, bırakalım Ortadoğu'nun şeyini dediğim gibi 1900'ün başlarında dünya yeniden paylaşılırken sadece maddi olarak paylaşılmadı. Düşünsel olarak da korkunç bir egemenlik kuruldu ve sömürgecilikleri de öyle tanımlıyoruz. Emperyalizmi de dünyayı manipüle etme hareketi olarak görüyoruz. Felsefi olarak da işgal etme hareketi olarak görüyoruz. Yani bu alan da böylesi stratejik bir konumu olan bir alanın ve böylesine dinsel gelişmelere analık etmiş bir alanın felsefesiz olduğunu şimdiye kadar söylemenin ne kadar doğrudur? Ben öğrenmek istiyorum.

Enes ark: Şu an içinde bulunduğu konum itibariyle geçmişten, günümüze değil. Çünkü geçmişte felsefe mitoloji içerisinde de felsefe içinde var. Geçmişte mitolojik düşünme biçiminde siz ahlakı içinde buluyorsunuz, felsefeyi içinde buluyorsunuz yaşamın tüm alanlarına ilişkin tüm gelişmeler ya da ön görülen mitolojiyle, mitolojik düşünceyle dile gelmiş. Felsefe de doğal olarak mitolojik düşünce biçiminde yeri var ama ayrı olarak kendi başına ayrı bir dal olarak daha geniş bir şekilde Batı Anadolu da Helyas'ta yeni Yunanistan'da daha fazla yeşermiştir. Uzak Doğu'da da vardır. Ama orada da biraz Buda'cılık bir felsefedir ama şu veya bu biçimde biraz inançlarda içerisine karıştırılmış. Uzak Doğu'daki diğer dinlerde örneğin Zerdüşt'lük de tamam Zerdüşt bir filozoftur ama aynı zamanda bir inanç biçimi de vardır. Dinsel olgularda içinde yer almıştır. Tek başına bir felsefe olarak ilk defa Batı Anadolu da ve İyonya'da gelişmiştir, Yunanistan da gelişmiştir. Kendi başına felsefe olarak yoksa Ortadoğu geçmişten beri insanlığın her şeyinin yeşerdiği yerde felsefesiz değildir. Günümüz itibariyle şu anda içinde bulunduğu hazin durumun nedeni, şu anda felsefe yapılamamasıdır. Yani 100 yıldır, 200 yıldır felsefe yapılamıyor. Örneğin: 1800'lerden taa 1200, 1300'lere kadar Ortadoğu da felsefe

yapmaya yönelik bir arayış var. Yani Abbasiler sürecinde, Abbasi İmparatorluğu sürecinde bir felsefe yapma arayışı var. Bu gün olara din kesimleri ya da Müslümanlar onlara Tasavvufçular diyorlar. Aslında onlar felsefe yaptılar Tasavvufçular, sorguladılar. Mesela: Hallacı-Mahsur'un sorgulaması bir felsefedir. Bunlar felsefi arayışlardır, oda öyledir işte. Ama ne yapıldı? Ortadoğu'da ki çok katı, despot rejimler nedeniyle bunlar susturuldu, katledildi ve ardılları gelemeyi ve felsefe gelişmedi artık çok cılız kaldı Ortadoğu'da bu biçimiyle. Yoksa felsefe tabi ki, Ortadoğu'da geçmişte de vardı, taa çok eskiye dayanan Sümer Uygarlığı öncesine kadar giden 3000'lerde örneği mitolojilere baktığımız zaman günümüz 5000 yılı orada bile felsefenin şu veya bu şekilde yer aldığını görebiliyoruz mitolojilerde.

Kazım ark: Tamam. O zaman şurada bir hatırlatma yapma gereği duyuyorum yöntem üzerine. Bu konuda tam burada duygusal zekâ ve analitik zekâ konusunu ele alıp açmaya çalışalım. Yani Batı Felsefesi, Doğu Felsefesi Ortadoğu onla bağlantısı kurulursa daha verimli sonuçlar alabiliriz gibi geliyor. Bir boşluk var sanki.

Rubar ark: soru: Felsefe politika oluyor mu? Eğer oluyorsa nasıl oluyor, hangi şekilde.

Beritan ark: soru: Son soru soran arkadaşın sorularıyla bağlantılı olarak sorular soracağım. Bilim ve felsefe arasındaki ilişki ve çelişkiler nelerdir? Uygarlık tarihinde olumlu veya olumsuz yani insanlık tarihinde nasıl bir rol oynamıştır. Arkadaş bunu biraz açabilir.

Hamza ark:Deneme, yanlışma yoluyla elde edilen sonuçlara gidebiliyoruz. Şimdi çok eskilere gidebiliyoruz. Bir taşın alınıp, yontularak bir aletin haline getirilmesi bir bilimsel sonuçtur, gelişmedir. Onu yapan, o dönemin insanı aynı zamanda farkına varmadan bilimsel bir yöntemle o taşı meydana getirmiş ve kullanmaya başlamış. Yani bu kadar eskiye götürebiliriz. Bilim sadece 3000-5000 yıllık ya da bir süreç değil, kapitalizmle bağlantılı bir şey değildir. Ama kapitalizm süreci ile birlikte 1000'lerden sonra aşırı derecede çok hızlı bir gelişme göstermiş. Tanrı merkezli yerine insan merkezli bir gelişim başlayınca ki, Rönesansın temel dayanağı budur ki bu da Ortadoğu'dan gitmedir. Orada susturulmuş, burada kendini yeşertmeye devam etmiş. O anlamıyla müthiş bir gelişme olmuş yani tanrı merkezli olan dünya düşünme sistemi kalkmış, insan merkezli düşünce sistemi, her şeyin merkezine insanı koyarak çalışmalar, düşünce üretilmiş, topluma şekil verilmeye başlanmış, her türlü sonuçlara onunla ulaşılmaya başlanmış bu anlamda müthiş bir patlama yapmış. Ve bu gün geline aşamada şu an da her gün bilim ve teknik de her gün devrimler yaşıyor. Bunu siz 10.000 yıl, 20.000 yıl önce bu kadar hızlı bulamazsınız, bu kadar müthiş devrimsel patlamalar bilimde, teknikte, düşüncede bulamazsınız. Doğal olarak insanların birikimi geliştikçe, toplumların, insanların ve varlıkların birikimi arttıkça yeni şeylere ulaşması daha da hızlı olmuş oluyor. Çünkü elindeki veriler çok, deneme ve sınama yollarıyla ulaştığı sonuçlar çok, elde ettiği tüm

sonuçlardan hazır olarak faydalanılabiliyor başka şeylere ulaşabilmek için. Bu anlamda devrimsel gelişmeler çok daha hızlı olmuş. Geçmişe göre kıyaslanamayacak derecededir. Ama o güne 10.000, 20.000, 30.000, 40.000 yıl öncede bilimsel bir hareket, tavır ve yaklaşım vardır. İlk insan doğayı gözlüyor. Ona göre doğanın getirmiş olduğu zorluklar karşısında kendisini yaşatabilmek için çarelere başvuruyor. Çünkü gözlem sonucu bazı dayanaklar elde ediyor, bazı sonuçlara ulaşıyor. Ve kendini korumaya, kendi neslini üretmeye, yaşamını idame ettirmeye, barınmaya yönelik hepsi bilimsel gözlemlerdir bunlar. Ve elde ettiği bir mağarada kendini koruyabilmişse nihayetinde o mağaraya gitmek için bir gözlem yapmıştır. Kışın o şiddetli, o cehennem gibi görünen o günkü dönem için, yeteneksiz insan için kışı atlatmak adeta cehennemden çıkmaktı. Ama ne yaptı? Kendine barınak yaparak, erzakını biriktirerek ya da daha korunaklı yerlerde yaşamını sürdürerek bahara ulaşabildi. O zaman bir bilimsel yöntemler, gözlemler sonucu doğayı çevresindeki gelişmeleri gözlemleyerek, deneyerek, sınyarak o sonuçlara ulaştığı bilimsel olgulardır bunlar. Bilimsel sonuçlara ulaştı demektir ama o insan bunları yaparken bilimsellik adına yapmadı, bilim adına yapmadı. Yaşamın getirdiği zorluklar neslini sürdürmek, yaşamını idame ettirebilmek, var olabilmek, kendini doğanın tüm saldırılarından koruyabilmek için yaptı. Ama bunları yaparken de gözlem yaptı, deneme sınama yaparak o sonuçlara ulaştı. Yani kendine bir kulübe yaparken, durup dururken, canı istedi diye bir kulübe yapmadı. Ya da bir ağaç kavuğunu oturabileceği, kendini koruyabileceği bir biçimde düzenlerken canı istedi diye yapmadı, zorunluluklar sonucu yaptı. Ama hangi sonuçlardan ulaştı o zorunluluklara, gözlem sonucu, yaşadıkları sonucu bu bir bilimselliktir. Yani bu kadar bilimselliği eskiye götürebiliriz. Sadece günümüz kapitalizmine bağlayamayız. İnsan gözlüyor, deneme yapıyor, sonuçlara ulaşıyor, sınıyor. Bir yapıyor, iki yapıyor, üç yapıyor 1000 yapıyor ve nihayetinde bir sonuç elde ediyor. Bir taş baltayı yaparken kırıyor çakmak taşlarını olmadı, yeterince ne oldu, keskin olamadı. Bir ucu yamuk oldu, bilmem ne oldu beğenmiyor, atıyor. Bir deneme yapıyor, sınıyor, kestikçe kırıyor, kırdıkça denemelere ulaşıyor. Ve en sonunda kırma yöntemini de öğreniyor. Ayrıca onların ağızlarını bir birine sürterek keskinleştirmesini öğreniyor. Ama binlerce örnekler yaparak bu sonuçlara ulaşıyor. Bu bilimsel yöntemdir, bilimle ulaşıyor o yöntemlere. Doğal olarak pratikte yapıyor bunu. Doğal olarak bilimi bu güne bağlamak ya da kapitalizme bağlamak tabi ki sağlıklı bir şey değil, olamazda. Bu kadar çok eskilere gider.

Ali İhsan ark: Bu konuyu çerçevesinde biraz daha açarlar. Doğu, batı toplumlarında felsefenin gelişim boyutu, düzeyi nasıl oluyor. Örnek: bundan önceki süreçlerde Önderlik bu son Sümer Rahip Devleti Savunması çıkmadan önce birçok tarihçi, bilimci tarihi gelişmeleri Avrupa ile sınırlı tutuyordu. Böylece felsefenin ana vatanı Avrupa, dinlerin ana vatanı Avrupa, gelişmelerin ana vatanı Avrupa olarak değerlendiriliyordu. Hâlbuki yani tüm bilimlerin, her şeyin anası Ortadoğu, Mezopotamya'dır. Mesela: Felsefe o zaman doğa bilimcileri temelinde ele alınıyor, doğa felsefecileri işte Tales. Tales'in kendisinde

denizcidir. Sık sık Mısır'a gidip, geliyor. Aslında Mısır ve Mezopotamya'daki o felsefe kökleri ve düşüncelerini batıya taşıyor. Yani o dönemin en iyi filozoflarından biri odur. Ama neden Batı da gelişiyor da, doğu da gelişmiyor? Arkadaşın şöyle bir sorusu var. Niye İyonya da gelişiyor da Mısır da gelişmiyor, Mezopotamya'nın farklı yerlerinde gelişmiyor? Bunun nedeni ne? Sistemle, dogmatizmle yalnız ifadelendirilebilir mi. Ya da şey boyutuyla arkadaşlar açıklayabilir. H.Kazım'ın da sorduğu duygusal, analitik zekâyla bağlantısı olabilir. Çünkü diyoruz Ortadoğu'nun ruhsal olarak, ahlaksal olarak bir gelişim boyutu var. Felsefenin, düşüncenin, bilimin biraz ahlaki boyutu ön plandadır. Maneviyat ağırlıklı gelişiyor ama batıda öyle değil, batıda daha farklı gelişiyor. Bu çerçevede arkadaşlar öyle değerlendirebilirler.

Hamza ark: Şimdi bir şeyi anlamadım, gerçekten o konuda net değilim. Arkadaş bir taş ve barınak yapmayı bilimsel olarak değerlendirdi. Şimdi günümüzde birçok hayvan türü öyle barınaklar yapıyor ki, şu anda insanın dahi düşünemediği bazı yerlerde barınaklar yapıyor. Bir kuş gidiyor toprağı alıyor içine de sakızı koyuyor ki o yağmur vurduğunda düşmesin. Şimdi eğer öyle ise o kuş düşüncesi bilimsel bir şey midir? Eğer bir insan şimdi bir çatı yapmış, bir koranak yapmış eğer biz onu da bilimsel bir düşüncenin ürünüdür diye değerlendirecek o zaman bilimsel düşünmeyen hiç hayvan türü yoktur. Öylemi değerlendirmemiz lazım!

Ali İhsan ark: o dönemin düşüncesini günümüz düşüncesiyle ifadelendirmek, bağlandırmak doğru değil. İlkel bir düşüncedir. En azından bir taşı yontma, bir kap kakak yapma, barınak yapma da öyle çok durup dururken yapılmıyor.

Hamza ark: Ben kanımca, ben o konuya katılmıyorum. O da bilimsel bir düşüncedir. Eğer öyle ise bir kuşta öyle yapıyor. Yani 200, 300 sonra o kuşta öylemi geliştirecek. Ben şahsen konuya katılmıyorum. Esas felsefenin gelişimi yazılı tarihten sonra daha çok verimini veriyor. Onun öncesin de Önderlik Savunmada da belirtiyor, okuduk. Bu gün felsefe üzerine okuduğumuz bir bölümde vardı. Önderlik diyor; Yaşamın kendisi bir felsefedir. Sizin kültür düzeyiniz düşüktür, yoktur hatta. Kültür düzeyi olmayanın felsefesi olamaz. Eğer böyle düşünürsek arkadaşların belirttiği 60.000 yıl önce felsefe yaşamış ya da kendini yaşatmış eğer öyle değerlendireceksek ben şahsen ona ikna değilim.

Ali İhsan ark: Bu senin yeni felsefeye bakış açın, bilimsel boyutu, doğu, batı felsefesi...

.....ark: Benim felsefeye bakış açımı kısa bir kavramla belirtmeye çalışacağım. Kültür düzeyi yüksek olan bir birey felsefeyi üretebilir, felsefeci olabilir. Kültür düzeyi olmayanın felsefesi de olamaz. O zaman eğer kültürle değerlendireceksek bunu elbette komünal ve doğal toplum süreçlerinde belli bir kültür düzeyi var. Ama bilimsel bir kültür mü, değil mi benim kanımca değil.

Sterk ark: Bu evreni kim irade edip, yönetebilir. Bu soru çok felsefik bir soruydu. Yani felsefe bir çocuğun arayışı, arkasına düşüp arayabilir. Yani bunun için diyoruz. Tabi ileriki derslerde Apo'cu felsefeyle bu daha iyi anlaşılacaktır. Demek ki, tarihsel değişim ve dönüşüm ve günümüze kadar yaşayan tüm filozofların düşünceleri ve yaptıkları değerlendirmeler açısından sadece şunu belirtiyorum. Dinin tıkandığı yerde felsefe onu bitirir. Mesela islam tarihinde Hz. Muhammet kendisinin son peygamber olarak ilan ederken şunun çok iyi bilincindeydi ki, diler artık birer peygamber olarak var olamazlardı Ortadoğu da. Bunun için Hz. Muhammet çok bilinçliydi ki ben son peygamberim yani dinlerin sonu geldi demektedir. Bu biçimiyle neyin sırası başlayacak? Sıra felsefedir, yani felsefe devreye girecek. Tarih boyunca yaşanan tüm tıkanmaları felsefe kurtarmıştır. Günümüzde biz global bir düzeni yaşıyoruz. Birçok noktada bilim tıkanmıştır. Bu konuda kendisini kurtarmaya çalışıyor. Global düzen açısından da, dünya açısından da, bizim açımızda da felsefe çok önemlidir. Hepimiz felsefeye ihtiyaç duyuyoruz. Batı ve doğu felsefesi açısından yapılan değerlendirmelerle paralel bilindiği üzere felsefe Ortadoğu da başlamıştır. Önderlik de belirtiyor. Tarih yazanlara ait değildir. Aristo tarihi Yunan da değerlendirirken bu şu anlama gelmiyor ki ondan önce Ebu Sinan, Ebu Reş ya da Farabi bunu değerlendirmemiştir. Bir üretimde toplum oluşumunda, doğada ve gelişim olayında diyalektik çok güçlü bir şekilde işliyor. Bu diyalektik Ortadoğu da tıkanmıştır. Bu diyalektik bitmedi ama birçok şey onun için bitiş oldu. Hatta Savaşında İskender Ortadoğu'ya geldiğinde aslında Daryus savaşçıları kazanmayacaktır. Çünkü benim savaşçıları Aristo'nun Felsefesine göre başarı için savaşır, Daryus'un ise ölüm için savaşır. Bu çok önemli bir noktadır. Mesela biz gerillalarda öyleyiz. Daha düne kadar da biz diyorduk. Bizim ömrümüz 6 aylıktır. Demek ki, bizim başarı amacımız yoktu. Yani sadece ölümü yaşıyorduk. Oysaki Önderlik ölüm felsefesinin sürekli ret etmiştir. Mesela bizim arkadaşların yazdığı bir dergide şöyle bir yazı yayınlanmıştı. Yaşam sadece çağrı yapanlar içindir. Peki, Mazlum Doğan arkadaşta diyor; Yaşamak Direnmektir. Yani demek ki, bizde ve Ortadoğu da hala bu felsefe hâkimdir. Önderlik değerlendirmesinde diyor; Ortadoğu felsefenin anasıdır, büyütücüsüdür. Ama içinde büyümedi, dışında büyüdü. Bana göre felsefe öyle bir şeydir ki her şey üzerinde büyür. Avrupa bilimsel felsefik gelişmeler yaratmış olabilir, teknikte de gelişmiş olabilir. Ama yarattıkları teorileri karşıtlık konumunu güçlendirerek sorun haline gelmiştir. Bu sorunlar batı da yaşandığı kadar Ortadoğu da yaşamamakta hatta olmamaktadır.

Ali ihsan ark: Doğu, batı felsefesi, analitik ve duygusal zekâyla bağlantı yapılabilir. Biraz konuyu bu ikilem etrafında biraz tartışalım genişletelim.

Doğan ark: Felsefenin gelişmeyişinin nedenlerinde dinin çok büyük etkisi olmuştur. Çok fazla hatırlamıyorum ama Kuran'da da var. Kuran'ın, Kuran'daki ayetlerin çok fazla sorgulanmaması, şüphe edilmemesi noktasında kısıtlayıcı ayetler getirilmiştir. Bu ister, istemez felsefenin o alanda özellikle doğu da gelişmemesine neden olmuştur. Bir diğer

faktör ise savaştır. Mesela doğu biraz yaşamın doğduğu yer olarak tanımlandığı için çoğunlukla savaşların en çok olduğu, yaşandığı alanlardır. Birde felsefe yeterince çok fazla anlaşılamadığı için çok fazla genelleşemediği için de onu geliştirmek için ciddi şeyler olmamıştır. Savaşlardan kaynaklı bu gelişmiştir. Savaşlar sürecinde onlarca kütüphane, onlarca tarihi mekân yakılmıştır. O dönemde ki, felsefecilerin yazmış olduğu, geliştirmiş olduğu birçok eser savaşlar nedeniyle yakılmıştır. O savaşlar esnasında yine o kitaplar yakılırken bir kısmı, kurtarılabilenlerin büyük çoğunlu batıya götürülmüştür. Yine batı felsefecilerinin büyük çoğunlundan bir kısmı gelip doğuda eğitim almıştır. Mesela batıda da şehir yaşamı, şehir kültürü geliştirmiştir. Şehir kültürü ister istemez insan yaşamının gerekliliklerini arttırmıştır. İhtiyaçlar arttıkça bu noktada bunun karşılayabilecek çalışmalar gelişmiştir. Bilim, felsefe bu temelde gelişmiştir. Bu şekilde özetlenebilir.

Kazım ark: Benim anlayamadığım bu tartışmalarla nereye kadar varacağız, kaç gün sonra varacağız onu da bilmiyorum. Ona bir çekidüzen vermek gerekiyor gibi geliyor bana. Yoksa bu iki gün yetmeyecek yani bütün üç aylık süreç hep felsefe tartışmasıyla geçecek. Ben bunu belirtiyorum

Ali İhsan ark: Hüseyin arkadaş sen bu konuda bir şey diyor musun?

Hüseyin ark: Felsefeye temel etkenin gelişim diyalektiği genişlemesine konuldu. Şu an klasik antik çağ felsefesine geldik. Yani Önderlik diyor ya, Kartopu, nar topu, kartopu şimdi Zağros'lardan yuvarlandı Atina da duruyor şimdi. Erittiğin zaman sanıyorum onun altında uygarlığın gelişim düzeyinin burada başladığını doğal olarak bilimin, bilime kaynaklık eden felsefenin, onun düşünsel, üretimsel yapısının buradan kaynaklandığını ortaya çıkartıyor. Felsefi olarak ya da bilimsel olarak hiçbir şey yoktan var edilemiyor ve var olan hiçbir şey yok edilemiyor. Doğal olarak eğer bir felsefe ortaya çıkmışsa bunun kaynaklarının da burada olduğu anlaşılıyor. Belki çok kristalize edilmiş, formüle edilmiş düşünceler biçimi olarak değil ama onun ilk şekillenme biçimi, onun ilk ortaya çıkış embriyo biçimindeki şekillenmesinin en az şu anki arkeolojik kazıların elde ettiği toplumsal gelişme, toplumsal iş bölümüne göre burada 20.000 yıl önce buranın toplumsal örgütlenin modelinin kılan olduğu, klanın da totemcilik, Şamanizm, büyücülük biçiminde kendisini çeşitli düşünsel formasyona kavuşturduğunu, bu düşünsel formasyonların zamanla akım içinde gittiğinin bir kısmının Mısır'dan Hitir şeyi üzerinden Grek'lere, bir kısmının yine Mısır'dan Doğu'ya doğru Çin, Hindistan vb. taraflara gittiğini, insanın temel hem maddi üretim araçlarının hem de manevi kültürel birikiminin bu akımların ya da buradan gerçekleştiğini söylüyor. Tabi Yunanistan'a geçtiğinde kavram olarak felsefe gündeme giriyor. Yani felsefe bilme sevgisi, öğrenme aşkı yani bilim sevgisi neden sorusunu araştıran bu noktada şey yapan bir akım olarak kendisini açığa çıkartıyor. Ama bununda okulu da, düşünsel merkezide yine buradır. Ortadoğu'dur. Çünkü gerek Yunan ilk çağ felsefecileri, Pisagor vs. birçoğu ağırlıklı olarak tüccardır, denizcidir ya da sistemin

düşüncelerini oluşturmaya çalışan bir toplumsal modeli yani bir toplumsal örgütlenme biçiminin nasıl olması gerekli olduğunu onun sistemini bulmaya çalışırken de burada öğreniyorlar. Niye öğreniyorlar? Çünkü burada kentleşme var, uygarlaşma var, kültür gelişmiş, bilim gelişmiş gelip burada öğreniyorlar orada şey yapıyorlar. Yani biraz orada kendini şekillendiriyorlar. Bu mantıkla birleşiyor. Esas olarak Demokratik Uygarlık Manifestosunda Önderlik bunun şeyini çizerken; Batıda ki gelişme kültürünü üç temel şeylerden bahsediyor. Bilimdir, felsefedir vb. bu konularda şey yapıyor. Yani mantık kabul ve ret ölçülerini isimlendirme ve aynılaştırma ortaya koyuyor. A, a ise a, b olamaz diyor örneğin. A, b değilse, b, a olamaz. Mantık sıralamasını koyuyor. Bu aslında düşünsel zenginliği yaratıyor. Hani diyorlar ya Aristo mantığı; düşünsel zenginlik insanlardaki üretim faaliyetlerinin daha yoğunlaşmasına, üretime tekniğin daha yoğunluklu katılmasını buda bilimsel gelişme ve diğer üretim araçlarının 20, 30.000 hatta şimdi yeni araştırmalara göre Hindistan da 90.000 yıl önce toplumsal yaşam olduğu ortaya çıktığı söyleniyor; yeni araştırma öyledir. Burada arkadaş 60.000 yıl dedi yani buradan gitti diyoruz kaynağını da 60.000 yıl öncesinde diyoruz ama yeni arkeolojik araştırmalarda 90.000, 100.000 yıl önce İspanya da toplumsal yaşamın olduğu ortaya çıkmış. Demek ki, araştırmalarda daha sonra farklı şeylerde ortaya çıkabilir. Bu böyle gidiyor, doğu ve batı felsefesi burada kendini şey yapıyor. Ve giderekte mantık ürününü, mantık şeyini sorgulama şeylerinin çok daha geliştiği şeyi. Doğuya akan felsefede gelişmemiş düşünceyi yani duygusal düşüncenin yani analitik zekâ değil, duygusal zekânın ki, felsefenin ilk biçimi duygusal zekâ biçimidir. Onun doğuya doğru gittiğini görüyoruz. Sorgulamayan çok fazla daha çok doğa bütünüyle, doğayı bozmayan, doğal toplumsal yaşamı bozmadan biçimiyle şey yapıyor. Tabi toplumsallığın gelişmesinde felsefenin arttıkça felsefesizleştirme ya da felsefeyi çarpıtma, felsefeden kopartma biçiminde şeyler var.Sömürge insanında en iyi yöntem felsefesiz bırakmaktır. Yani Önderliğin 96 da yaptığı çözümlemesine katılıyorum. Ve o dönemki, partimizin önder kadrolarına yönelik bir değerlendirmedir felsefesiz olarak nitelendirilen. Yani felsefesizliğin öncelikleri belirleyememenin yaşamın gerçekliğine göre kendini örgütleyememenin, yaşamın gerekliliklerine göre kendini konumlandırılamamanın şeyini çiziyor. Oysa PKK'nin gelişim felsefesi bu değildir. PKK'nin gerçeklik felsefesi nedir? Gerçekliği olduğu gibi kabul etmektir. Ne dedik; Kürt halkı kendisine ihanet etmiş bir halktır. Herkes buna çok farklı yaklaştı. Biz öyle söyleyince tüm sosyologlar Önderliğe, PKK'ye çok farklı yaklaştı. Sen uğrunda ölüme yattığın bir halka ihanetçi bir halk diyorsun. Ama PKK öyle demedi, bu halk kendine ihanet etmiş bir halktır. Onun gerçekliğini olduğu gibi ortaya koydu, sonra ne yaptı? Onun propagandasını yaptı. Kürdistan böyle bir halk, şu özellikleri var, bunun nedenleri bunlardır, onun diyalektik bağlantılarını kurdu, toplumsal, tarihsel gerçekliklerini koydu. Onu teşhir ettikten sonra örgütünü kurdu ve mücadeleye getirdi. Gelişim diyalektiği bu yani PKK'deki gelişim diyalektiği ve gelişim felsefesi bu şekilde oluyor. Şimdi o aşamadan sonra M.S. Aristoteles'tir, Herektoles'tir arkadaş çeşitli

isimler verdi ben kendini çok cesur şey yaptı. İdealist felsefe, materyalist felsefe diye ben ona çok katılmıyorum. Önderlik bu felsefe tartışmalarının artık geçtiğini en azından Önderliğin felsefeye yeni yaklaşımıyla bunun çözümlendiğini mikro kozmos insanın değerlendiriyor. Ve artık canlı, cansız maddeler, kaba maddeler, idealist, materyalist felsefe tartışmalarının artık çok gerekli olmadığını ortaya koyuyor. Ama şöyle bir gerçeklik var. Hâkim ulus felsefesiyle, sömürge ulus felsefesi anlamı arasında bir örnek vereyim. Bir İngiliz polis şefi sanıyorum Afrika ülkelerinden birinde, kendilerine bir ihbar geliyor. Diyor ki, bir mahallede olay oldu, bir kişi birini bıçakladı. Saldırıyor yani her ikisi de düşmandır. Bıçaklayan da, vurulanda düşmandır. Ama şikâyet üzerine almak zorundadır. Bıçaklayanı elinde bıçağıyla getiriyorlar soruyor; niye sen onu bıçakladın kızıyor ona suçu neydi diye soruyor, bıçaklayanda bana hayvan dedi diyor. Komiser inanmıyor bir tane vuruyor, söyle lan niye bıçakladın onu doğru söyle, bana hayvan dedi vurdum diyor. Komiser birkaç tane daha vuruyor, yine bana hayvan dediği için vurdum onu diyor. Bıçaklanana soruyor seni niye bıçakladı, bana bir şaka yaptı, ben de dedim hayvan gibi şaka yapma. Şimdi bunun için mi seni bıçakladı diyor, evet diyor. Ben bunlara hayvan diyorum, hayvan oğlu hayvan vs. diyorum bunlar bana hiçbir şey demiyorlar. Ama birbirine karşı olunca, birbirine hayvan demeyi kabullenemiyorlar. Burada sömürge insan tipolojisinin çözümlenmesi yapılıyor. Uzun bir kitaptır, yani onun felsefesi bir birine karşı olma felsefesidir, öyle şekillendiriliyor. Sonuçta aynı ülkede kitabın sonuna doğru ülke bağımsızlığına ulaşıyor. Yani dediğimiz anlamda ulusal kurtuluş savaşını veriyor. O komiser diyor ki; biz gidiyoruz ama 20 yıl sonra sizde öyle bir kişilik şekillendirdik ki, öyle bir felsefe oturttuk ki toplumsal gerçekliğinize, 20 sonra siz sorunlarınızı çözmek için bizi çağıracaksınız. Ve bu gün görülüyor. Asya, Afrika'daki kabileler arasındaki savaşları önlemek için Fransızları ve Almanları çağırıyorlar. Yani toplumsal değişim ve dönüşümde, toplumsal sorunları sahiplenip, çözümlemede felsefe belirleyici bir konuma sahiptir. Felsefesi olmayan bir insanın geleceği olmaz. Felsefesi olmayan toplumunda geleceği olmaz. Bir halk için en büyük felaket tarihinin başkaları tarafından yazılmasıdır. Bir halk için daha da büyük felaket felsefesiz bırakılmasıdır. Kürdistan da felsefe yoktur. Düşünce, düşünce üretme, düşünceye göre bir oluşum yaratma, onun mücadelesini verme yaratma azdır. Onun için felsefe bizim çok yoğunluklu olarak öğrenilmesi gerekiyor.

Ali ihsan ark: Felsefenin İyonya'da dönemde gelişmesinin en temel yönlerini şu şekilde vurguluyor. Birini şu şekilde vurguluyor. Demokratik ortamın bilim adamlarının, düşünce adamlarının kendini ifade etme ortamının koşullarının sağlanmasından kaynaklı biraz özgür ortam, özgür koşullarından olmasından kaynaklı biraz felsefe gelişimi oluyor. Dikkat edersek doğu da öyle değil. Doğru da son derece katı dogmalar var. Yani birçok bilim adamı, düşünür inançları için öldürülüyor, derisi yüzülüyor. Bu açıdan biraz gelişme koşulları dogmatizmle kapatılıyor, önü kesiliyor. Ama batıda öyle değildir ve tüm gelişme merkezide doğudur. Bu açıdan batıda gelişmesinin bir yönü de budur. Onun için devlet

düzeyinde orada kolonileşen sistemler düzeyinde de bu felsefecilere, bilim adamlarına büyük bir destek sunuluyor. Aslında felsefenin, düşüncenin önü açılıyor. O yüzden gelişmenin koşulların kaynakları yaratılıyor. Yoksa batıda çok farklı koşullar olduğundan ötürü değil. Dikkat edersek dogmatizmin, baskının, sömürünün çok fazla olduğu yerde çok fazla bilimsel gelişme, felsefik gelişme olmaz. Çünkü her şeyin ana yurdu, ana kaynağı doğudur. Tüm bilimciler, felsefeciler, düşünürler ağırlıklı olarak doğudan besleniyor. Ama batı geliyor, doğu geriliyor. Doğuda katı dogmatizm var. Dini olgular çok hâkim, sistem olarak bu hala çok hâkimdir. Felsefede bazı şeyleri sen batıda sorgulayabilirsin ama doğu da sorgulayamazsın. Mesela: Doğuda bir tanrı olgusunu, bir din olgusunu sorgulayamazsın. Sorgularsan sistemler düzeyinde çok farklı uygulamalarla karşı karşıya kalırsın. Ama batı da öyle değil. Batı da bazı konular da özgür koşulların sağlanması kaynaklı yapıyorlar. Kısaca bunları ekleyebilirim.

Harun ark: Geçenler de notlar vardı onlara bakıyordum. Tabi notlardan biri felsefe üzerineydi. Şimdi oradaki notlarda dile gelen düşüncelerin benzerleri değişik ortamlarda dile getiriliyor. Oradaki en yanlış yaklaşım şöyleydi. Felsefe olgusunu ele aldığı anda onu övgülerle açıklama. Genellikle olur bir kavram dile getirilir, o kavram dile getirildiğinde içi nasıl doldurulur, o kavramı kullanmaya hangi gelişmeler neden olmuş onlardan daha çok bu kavram kullanıldı. İnsanlık tarihinde de öyle rol almış ve övgülerle de dillendirilmeli. Tabi bu yanlış bir yaklaşım, şu açıdan yanlıştır. Dikkat edilirse biz tartışmalara başlarken önce kavramlar düzeyinde açmadık. Felsefenin kelime karşılığı yok mu var. Sözlükleri arkadaşlar alıp baksınlar. Bir kelime birçok biçimde açıklanıyor. Birçok kelimenin tanımı yapıldığında o kelimeye bilmem kaç tane anlam yükleniyor. Ve o kelime kullanıldığında da nasıl bir hal içerisinde kullanılmışsa ona göre bir anlam teşkil ediyor. Şimdi yürütülen bu tartışmayla başta kavramların sınırları içine sıkıştırırsak orada bir felsefe tartışması yapamayız. Tartışma içerisinde o kavramın değişik anlamları ortaya çıkar, o değişik anlamlar sonuçta kesiştiği noktalarda bir araya getirilirken ona nasıl anlam verilmesi gerekiyorsa o şekilde ifadeye kavuşur. Zaten bilim denen olgu, bilimsel düşünüş denen olguda böyledir. Bir düşünce doğrulanmışsa, doğrulanan düşünce kanıtlarla ortaya konulmuşsa tüm bunların sonucundan verili veriler ortaya çıkmışsa bu sonuçta ortaya çıkan kanıtlanan bilgi onun için ya da bilginin kanıtlanması için yürütülen faaliyetler için öylesi bir bilim tanımında ya da bilimsel yaklaşım biçiminde tanımlamalar getiriliyor. Felsefe tartışmasını yaparken doğal olarak buna da dikkat etmek gerekiyor. Felsefe içim getirilen tanımlamalar var. Siroy ve sofi kelimelerinin birleşimidir deniyor. Biri bilgi, bilmek, onun için çalışmak diğeri de sevgi yani bilgi sevgisi biçiminde bir tanım getiriliyor. Yanlış mı, doğru ama felsefeyi anlatmak için yeterli olan bir tanım mı hayır. Öyle ise eksik bir tanım. Birde bilgiyi sevebilirsin, her sevgiyi sevmek felsefe mi? Öyle dersen sen felsefe çağı diye bir çağdan bahsediyorsun. Bu felsefe çağı diye adlandırdığım dönemden itibaren insanlığın yaşadığı gelişmeler var. Peki, yaşanan bu gelişmelerin bağlantısını felsefeyle nasıl ortaya koyacaksın. Burada felsefeye başka

tanımlarda gerekiyor ya da başka anlamlar da yüklemek gerekiyor. Örneğin bu noktada ne deniyor felsefeye. Birilerine göre genel dünya görüşü, genel bakış açısı tanımı getiriliyor. Orada anlattığı nedir? Bir olguyu ele aldığı zaman, herhangi bir olayı değerlendirdiğin zaman ya da bir soruna yaklaşım gösterdin zaman tüm bunlardan ki temel olarak benimsediğin hareket noktası yani senin bulunduğun noktan hareket noktan oluyor. Öyleyse bulunduğun noktada geliştireceğin bakış ya da bulunduğun noktada hareketle sorunları ele alışın aynı zamanda senin felsefen anlamına geliyor. Bu şekil geliştirilen tanımlar var. Öyleyse felsefe olgusunu ele alırken genel dünya görüşü diyeceğiz. Ama herhangi bir genel dünya görüşü değil. Bulunduğun noktadan hareket ederken, seni harekete geçiren temel nokta herhangi bir bakış açısı değil temel bakış açısı. Olaylara bakarken neyi esas alıyorsun, nerede durarak esas alıyorsun. Durduğun nokta bu şekilde ona gerçek anlamı verecek doğru tanımı getirmek gerekiyor. Öyle bir tanım getirmezsek felsefe burada ne oluyor? Bilgi sevgisi oluyor, dünya görüşü oluyor. Eee, biz bilgiyi çok sevdik, genel bir dünya görüşümüzde oldu, oldu bizim felsefemiz. Değil. O seni harekete geçiren temel nokta seni yaşamını belirliyor. Yaşamına ölçü kazandırıyor, senin yaşamını Önderliğin Nasıl Yaşamalı ve Nasıl Savaşmalı sorusuna cevap vermedir. Eğer sen bu sorulara doğru cevap veriyorsan senin felsefen budur. Bunu böyle görmekte bir yarar var. Tarihsel gelişimden, sınıfların oluşumundan bahsettik. Bunu Önderlik felsefesini anlatırken biraz daha somutlaştıracacağız. Farklı toplumsal kesimler oluşmuşsa bu farklı toplumsal kesimler, farklı yaşam koşullarına sahipse ve kendilerini farklı yaşamlar arayışları içinde görüyorlarsa burada farklı bakış açıları oluşmuş demektir. O nedenle felsefe olgusunu değerlendirirken öyle tek düzeymiş gibi değerlendirmemek gerekir. Farklı bakış açılarının olduğunu önce görmek gerekir. Felsefe eşittir ideoloji, düşünce değildir. İdeoloji ise herhangi sınıfa, herhangi bir toplumsal kesime dayandırabilirsin. Ama sen felsefeyi biraz daha genelleştirerek de ele alabilirsin. Onu bir topluma mal etme, onu bir bakış açısı olarak ele almaya dönüştürebiliyorsun ya da tarihin sadece bu döneminde bir sınıfa dayanan bir bakış açısı olmaktan da çıkartabiliyorsun. Düşüncenin şeyi de farklıdır. Felsefe anıldığı zaman bilgi ile düşüncenin birleşimi biçiminde getirilen bir tanımda var. O açıdan sen felsefeyle düşünceyi, felsefeyle siyaseti aynılaştıramıyorsun. Böylesine bir yaklaşım geliyor. O açıdan sınıflara, çeşitli toplumsal kesimlere ya da olayları ele alışıdaki farklılıklara göre sen bir felsefeden bahsetmek durumunda kalıyorsun. Başta belirttik bir doğa felsefesi geliyor. Bir doğa felsefesi geliştiği zaman onlara doğa felsefecileri adı veriliyor. Bunlar daha çok evreni doğa ile tanımaya çalışıyorlar. Ama doğayı ve evreni tanımaya çalışırken de inançsal boyutuyla sorunu ele almaya çalışıyorlar. O bireysel yorumlara da götürebiliyor. Bu daha sonraki süreçlerde idealizme, idealist felsefeye kaynaklık oluşturacak temelleri de oluşturuyor. Ama bizim bu günkü anlamda idealizm, diyalektik diye tartıştığımız konuların teorik ölçülere kavuşması biraz babaları tarafından ya da onu yaratanlar tarafından kuramsallaştırılmaya, kavramsallaştırılmaya başlaması felsefe diye adlandırılan dönemle

birlikte ortaya çıkıyor. İdealizm ya da felsefe tarihinde geçen diyalektik idealizm vb. şeyler arasındaki ayrın o şekilde ortaya konuluyor. Bu doğrumu, yanlış mı? Örnek: Sokrates farklılaşıyor toplumla ilgilenmeye başlıyor. Platon devlet, toplum ilişkisine yönelik yaklaşımlar geliştirmeye çalışıyor. Biraz doğadan, topluma doğru kayış gibi şeyler yaşıyor. O noktada artık duygusal, analitik zekânın onların gelişim temelleri, toplumsal yaşam da ona göre biçilen roller de belirlenmiş oluyor. Bir yerde sen mantığa dayalı yaşamı örgütlersen olması gerekenleri ya da gereklilikleri ortaya koyarsın. Olması gerekenler ya da gereklilikler olgusunu koyduğunda orada o nesneyi var eden temel özelliklerin dışına çıkartırsın. Orada madde ile ruhu ya da madde ile düşüncüyü bir birinden ayırırsın. Madde ile düşüncüyü birbirinden ayırdığın zaman karşına kaskatı bir madde ortaya çıkar. Bunun siyasete indirgenmesini düşünün, bunun ideolojiye, ekonomiye indirgenmesini düşünün, orada ortaya çıkan nedir? Ekonomiyse sonuna kadar sömürmedir, ideolojiyse sonuna kadar kendine bağlamaktır. Siyasetse sonuna kadar köleleştirmek, askerlikse sonuna kadar kasıp, kavurma ama onun dışında o nesneyi kendisi var eden temelde ele aldığında burada da beraberinde o duygusal zekâ ya da o nesnenin kendi varlığı şeklinde ele alma ya da onun ahlakıyla onu erdemiyle açıklama gibi bir duruma geldiğinde de beraberinde onun peşinde sürüklenme olgusu yaşanır. Mesela dedik ya yol ayrımında doğu. Yol ayrımında doğuyu ortaya koyduğumuz zaman orada ortaya çıkan ne? İşin ahlakı ortaya çıkıyor. Bunun düşünsel boyutu öne çıkıyor. Hatta kendini o maddi gerçekliklerden arınma ortaya çıkıyor. Örneğin: Buda'nın öğretisinde bu çok ve açık bir şekilde görülüyor. Yani kendisini dünya gerçekliğinden arındırma, kendisini dünya gerçeklikten arındırdığı zaman da bu dünya da yaşamış mı, yaşamamış mı, yaşam olmalı mı, olmamalı mı o bile beraberinde tartışma konusu oluyor. Öyleyse burada ne doğunun kendini o şekilde alan, ne batının kendini mantık çerçevesine oturtan yaklaşımı dışında, ikisinin gerçek yanı, doğru yönü yok mu? Var. Önderlik bu 4.Kongreye sunulan politik raporda: Atom zerreciklerinin ve ruhun olabileceğinden bahsediliyordu. Eğer herhangi bir nesne reaksiyon, tepki gösteriyorsa onun o boyutuyla ele almak gerekiyor. Şimdi bir başka noktada ise şimdi felsefesiz hiçbir kimse olmaz. Sömürge toplumlarında da felsefe vardır. Ama sömürge toplumlarındaki felsefe, sömürge toplumuna ait olan felsefe değildir. Kendisine ait olmayan bir felsefedir, onun felsefesi budur. Kendisine ait olmama olgusudur. Eğer o kendine aitse onun kendisinin felsefesi oluyor. Çünkü kendiside kendisine değil. Kendisi kendisine ait değilse onun ne kendisi olur, ne düşüncesi olur. O istenildiği gibi istenilen yere çekilip, sürüklenen, istenildiği gibi yönlendirilen olur. Önderlik diyor ya Delilik felsefesi, eşeklik felsefesi diyor. Kendi gerçeğine abartılı yaklaşım felsefesi diye adlandırıyor Önderlik. Bunlar nedir? Sömürge topluluklarında ki insanların yaşadıklarıdır. Kendi gerçeğine olduğundan farklı yaklaşır, kendini deliliğe vurur. Söylersin anlamaz. Ona vurur sömürge zaten o noktaya getirmişse ona zaten sömürge deniyor. Yani sadece girsinler ülkeyi işgal etsinler askeri, siyasi bu sömürgecilik tanımı için yetmez. Bunun yanında birde asimilasyon, kültürel anlamda yabancılaştırma

olgusu da gerekir. Asimilasyon gelişmişse, ideolojik, kültürel anlamda yabancılaşma geliştirilmişse orada siyasal anlamda yaşanan o halkı işgal, askere alma..... onla bütünleştiği zaman gerçek sömürgecilik olgusu ortaya çıkar. Gerçek sömürgeciliğin yaşandığı yerlerde ise birey kendi olmaktan çıkar, yabancılamış bireydir. Yabancılaşmış birey de felsefesi doğal olarak olmaz, felsefesizliği budur. Ama yaşamıyor mu yaşıyor. Kimi yaşıyor? Sömürgeciliği yaşıyor. Sömürgeciliğin bakış açısıyla yaşıyor. Hüseyin arkadaş dedi; 20 yıl sonra gidecekler tekrar onlara muhtaç olacaklar. O yaşadıklarının bir sonucudur, yaşama bakış açısının, sorunları ele alışının bir sonucudur. Yaşıyorsa, bir bakış açısı, sorunlara ele alış tarzı varsa orada bir felsefesi var. Ama o felsefe onun değil, sömürgeciliğin felsefesidir. Şimdi bu şekilde yaklaşmakta yarar var. Ama demin dedik ya bir süreç başlıyor insanlık tarihin de her yaşanan süreç, yaşandığı dönemler bazı tanımlar getiriyor. Başka bir süreçte ona başka tanımlar getiriliyor. Ama daha sonraki süreçte yeni bulguları ortaya çıkması ya da olayları anlamlandırırken yeni verilerin ortaya çıkması beraberinde ne yapıyor? Geçmişte ki, yapılan değerlendirmelerin, tanımlamaların son verilmesini gerektiriyor. Başka tanımlamaların ortaya çıkartılmalarını gerektiriyor. Önderlik felsefesini tartışıyoruz. Önderlik diyalektiği esas alıyor. Bilimsel dünya görüşüne sahip ama geçmişte de diyalektiği esas alan, bilimsel dünya görüşünü savunanlar vardı. Onların birde tarihsel materyalizm diye dile getirdikleri toplumu ele alış gerçekliği vardı. Mesela: Önderlik tarihi, toplumu değerlendirdiğinde şimdi farklı değerlendirmeler yapıyor. İnsanlık tarihini ele alırken yeni adlandırmalarla bunu yapıyor. Doğal toplum diyor, hiyerarşik toplum, devletçi, egemenlikli toplum diyor. Bu şekilde tanımlamalar getiriyor. Bu tanımlar içinde yaşanan siyasal, tarihsel süreçleri ve yaşanan tarihsel gelişmeleri bu tanımlamalara göre yerli yerine oturuyor. Bir şeylere sahip çıkıyor, bir şeyleri ret ediyor. Bu şekilde getirdiği yaklaşımlar var şimdi. Doğal olarak biz olguları ele alırken buna göre yeniden ele almak durumunda kalacağız ona göre değerlendireceğiz. Ama şunu da bileceğiz. Felsefenin yaşadığı bir tarih var ona göre bizlerde gelişen bir tarih bilinci var ama geline aşamada bu her iki noktada da kendimizi yenileme, kendimizi gözden geçirmek, Önderlik perspektifi, paradigması doğrultusunda kendimizi düşünsel anlamda bir hizaya sokma gerçekliğimiz var.

Şimdi felsefenin ilk aşaması diye adlandırılan döneme ilişkin belirteceklerimiz ana hatlarıyla bunlar. Tartışmalarla daha da geliştirebilirdik ama felsefenin kendisi bir tartışmadır, bilinmeyeni bilmeye çalışmadır, anlaşılmayanı anlamaya çalışmadır. O anlamda sürekli bir arayışı da ifade ediyor. Tabi tartışmalar devam ettiği sürece felsefeyi tartışmış olacağız. Demin Kazım arkadaş dedi; 3 aylık eğitim felsefe tartışılarak geçer. Doğru. Daha sonra ki süreçlerde bu tartışılacak. Onun için dersle birlikte bitmemiş oluyor. Konular ele alınacak Önderlik Savunması gelecek o tartışılacak ister, istemez felsefe tartışmaları sürekli devam edecek.

ilk çağ felsefesi diye ya da antik çağ felsefesi diye adlandırdığımız sürecin ardından felsefe için yeni bir dönem değerlendirmesi yapılıyor. Buna orta çağ deniyor. Orta çağ denilmezse aslında bir karanlık dönemi anlatması itibarıyla öylesi bir isimlendirmede bulunuluyor. Bu döneme damgasını vuran ise daha çok olayları, olguları tanrıyla açıklamak aslında ortaçağ felsefesine tanrı bilim adı da verilir yani ilahiyat adı da verilir. Ve bunu kabul ettirmek döneme damgasını vuran bu. Bununla çelişen yaklaşımlar olduğu zaman ona karşı sert yaklaşımların sergilendiği bir dönemdir. Yani karanlıktan aydınlığa doğru bir pencerenin açılmasının engelleyici yaklaşımların olduğu bir dönemdir. Aslında bu süreci anlatırken tabi o dönemi siyasal, ekonomik gelişmeleri, o dönemin mücadelelerinden ayrı olarak da düşünmek mümkün değil. Önderlik toplumlar tarihini anlatırken egemenlikli devletçi toplum belirlemesi yapmıştı. Bu devletçi egemenlikli toplum içinde de köleci, feodal, kapitalist egemenlik dönemleri biçiminde tanımlamalarda ya da nitelermelerde bulunmuştu. Aslında bunların hepsinin sınıflı uygarlığın, egemenlikli devletçi toplumun belirli gelişim aşamaları ifade ettiğini burada da sınıfların, sınıf olarak varlıklarını korudukları ama sömürünün oluşmasında dönemlere göre farklılıkların oluştuğunu dile getirmiştir. Onun öz itibarıyla da egemenlikli devletçi toplum belirlemesinde bulunmuştu. Hatta reel sosyalizmi, ulusal kurtuluş sosyal demokrasiyi de bunları da kapitalizmin mezhepleri haline gelerek bu sürece devletçi egemenlikli topluma güç verdiklerini belirterek bunları da onun bir parçası olarak değerlendirmişti. Bu genel değerlendirme içerisinde hem antik çağ diye adlandırdığımız felsefe, hem orta çağ diye adlandırdığımız felsefe, hem de anlatacağız yeniçağ adıyla adlandırdığımız felsefe o tarihsel süre içerisinde var olan bir bakış açısını içeriyor. Ama bu bakış açısı doğal olarak o toplumsal sürecin giderek çıkarlarına hizmet eden bir bakış açısı haline geliyor. Şimdi burada toplumu tekleştirme, tarihi tekleştirme gibi bir durum söz konusu değil Önderlik yaklaşımında. Çünkü Önderlik Bir Halkı Savunmak adlı çalışmasında tarihe farklı bir bakış açısı getiriyor. Olay ve olguları ele alırken birini bitirip diğerini başlatmıyor. İlk olguyu ortaya koyuyor, ikinci olguyu ortaya koyarken de birinciye ret etmiyor. Birincinin, ikincinin içerisinde varlığını sürdürdüğünden bahsediyor. O nedenle de doğal toplumdan hiyerarşik topluma geçildiğinde hiyerarşik toplum içinde hem doğal toplum özelliklerini, hem de egemenlikli toplum özelliklerini taşıması nedeniyle ara bir süreci ifade ediyor. Daha sonra ki süreçte yaşanan egemenlikli toplum, devletçi toplum ortaya çıktığında da doğal toplum özellikleri son bulmuyor. Onlar varlığını sürdürüyor. Doğal toplum içinde var olan demokratik değerler, komünal, değerler yani komünal dönemi ifade eden o farklılıklar arası ki ilişkilene açısından olan demokratik ilişkilene biçiminin varlığını belirli yönleriyle koruyor. Aslında Önderlik oradan da yola çıkarak tarihi açıklarken sınıflar arasında ki bir mücadelenin açıklanmamasını söylüyor. Orada doğal toplum özellikleriyle, egemenlikli devletçi toplum arasında ki bir çatışmadan bahsediyor. Demin ki bahsettiğimiz egemenlikli devletçi toplumun içerisinde belirli süreçlere tekabül eden o felsefenin yaşadığı aşamaları da bıçakla bir birinden kesip ayırmaktan daha çok yaşanan

toplumsal süreçle ilintili süreçler olarak ele almak gerekecek. İlk çağ felsefesinde bahsederken şöyle bir şey demiştik. Doğa felsefesi artık felsefeciler, filozoflar, bu işle ilgilenenler sadece doğayı anlamakla, olup bitenleri anlamakla yetinmiyorlar. Toplum ilişkilerini de sorgulamaya başlıyorlar. Bu beraberinde felsefenin alanında gelişmesini sağlıyor. O noktadan itibaren de doğal olarak topluma biçim vermede, topluma yön vermede, toplumsal ilişkileri düzenlemede belirli bir bakış açısı gelişmeye başlıyor. Biz orta çağ felsefesini bundan ayrı olarak düşünmüyoruz. Egemenlik, egemenlikçi toplum ilişkileri o süreçte biraz daha gelişiyor. Kendisini verili sisteme kavuşturmaya başlıyor. Belirli bir sisteme kavuşturmaya başladığı süreçte de orada egemenlik altında tutulacak olan kesimlere de ya da toplumun büyük çoğunluğuna da üzerinde egemenliğin nasıl kurulacağı toplum tarafından bunun içselleştireceği gerçekliği ortaya çıkıyor. İşte orta çağ felsefesinin temel de en çok hizmet ettiği nokta bu. Mesela dikkat edelim Önderliğin Sümer Rahip Devletini anlatırken, ilk kölelik nerede başladı sorusuna da belirli yönleriyle yanıt getiriyordu. Mesela biz daha önceki süreçte ilk kölelik olgusunu ele alırken diyorduk ki, savaşlarda tutsak edilen karşıt aşiretlere mensup üyelerin o kılanların, o aşiretlerin hizmetine sunulmasıyla birlikte başlamıştır şeklinde yorumlar ve değerlendirmeler yapıyordu. Köleşme ilk bu şekilde ele alıyorduk. Yanlış mı? Bunlar da köleşiyor doğru. Ama Önderlik Sümer Rahip Devletinde içselleşen kölelik bahsediyor. Tarihin ilk tanık olduğu kölelik biçimi bunlardır diyor. Ziguratlar da ortaya çıkan köleşmenin o rahiplerin boyunduruğunu kabul edenlerin köleşmesini içselleşen kölelik biçiminde dile getiriyor. Bu orta çağ felsefesi diye adlandırdığımız süreçte de topluma kölelik, topluma sömürü içselleştirilen bir olgu olarak dayatılıyor. Burada ki tanrı olgusu, her şeyin bir kader olduğu olgusu ve bunun da dinlerle ortaya bunun doğrudan bir sonucu oluyor. Ve bu da hem Ortadoğu ülkelerin de hem Avrupa ülkelerinde hem Ortadoğu ile Avrupa bir birine yakın, karşılıklı etkileme, birinde yaşanan kültürel gelişmenin diğerine taşırılması diğer yaşanan dinsel gelişmenin diğerine taşınma olanağının, olanağının fazlasıyla olduğu coğrafyalar ve buralardaki yaşanan gelişmelerde hep bu doğrultu oluyor. Burada ki yaşanan gelişmeyi tek boyutlu değerlendiremeyiz. Şundan bahsettik Önderliğin tarihi ele alırken bir şeyin yok olmadığı, varlığını sürdürdüğü ya da aynı süreçlerde bir biçimiyle kendisini yaşattığı olgusu var. Biz bu felsefeyi ya da genel dünya görüşlerini anlatırken onlar kendi dayanaklarını da koruyorlar. Onlar bu dayanaklarda kendini farklı biçimlerde kendini ortaya çıkartıyor. Orta çağın karanlığına karşı tarihin çeşitli dönemlerinde kölelerin, serflerin ayaklanmaları yaşanıyorsa, düşünsel anlamda bunu ifadeye kavuşturan yaklaşımlarda ortaya çıkıyor. Ve bu yaklaşımlar ortaya çıktığı zaman bunu dile getirişleri dinde de olabiliyor, inançta da olabiliyor ya da ona ruhani bir özellikte katabiliyorlar. Ama farklı karşıt düşüncelerin oluşma zeminleri de var. Şimdi bu şekilde ele almak mümkün. Orta çağ boydan boya M.S. 3. yüz yılla, 1500 yılları arasındaki bir dönemi içerdiği söyleniyor. Mesela o süreçteki hem felsefik, hem düşünsel anlamda yaşananları gelişmeleri değerlendirmek gerekecek. O süreçte bildi Avrupa da kilisenin

denetimindedir. Ortadoğu da ise medreselerin denetimdedir. Ve bilginin tartışıldığı, büyük kütüphanelerin toplandığı yerlerde burasıdır. Ama burada ki ölçü nedir? İlahiyata uyumluysa savunulabilir. İlahiyata uyumlu değilse savunulamaz. Temel felsefe budur. O nedenle ilahiyat karşı çıkan ya da ona belli yönleriyle karşıtlık ifade eden yaklaşımlar hep suç olarak kabul ediliyor. Avrupa da o engizisyonlar da yargılamaya dönüştürülüyor. Ama Ortadoğu'da da bunlar kendisini linçler biçiminde dışa vuruyor. Bir Hallacı Mahsur'un durumu böyle, yine farklı biçimde düşünsel anlamda belli gelişmeleri ifade edebilecek Mani'cilik diye adlandırıyor bunun durumu böyle. Daha sonra ki süreçte Anadolu halk isyanları diyeceğimiz isyanlara düşünsel motif kazandıran yönler böyle, bu tür özelliklerde taşıyor. Ama bunu karşısında hep yasaklama olgusu da var. Mesela: Ortadoğu da içtihadın yasaklanması bu temelde geliyor. İçtihat bu temelde yasaklanıyor. Olayları yorumlama ya da Kuran'ın ön gördükleri dışında olayları ele almanın yasaklanması bu dönemlerde yaşıyor. Ama buna rağmen de daha sonra ki süreçte insanlığın yaşayacağı gelişmelere temel teşkil edecek düşünce kalıpları da ortaya çıkmaya başlıyor. Bu astronomide yaşıyor, matematikte yaşıyor yani o zaman ki var olan bilimler diye adlandırabileceğimiz bilimlerde bunların hepsi ortaya çıkıyor. Bunlar da bir noktaya geldiği zaman, ilahiyat ölçülerine vurulduğu zaman yasaklanma gerçekliğiyle karşı karşıya kalıyor. Burada karşımıza çıkan ne? Olayları ve olguları ele alıştır, değerlendirmişte toplumsal ilerlemeye bağlı olarak o tarihsel ilerleme içerisinde farklı bakış açıları bir arada olabileceği ve bunlarında fırsatını bulduğunda, koşullar oluştuğunda kendini ifade etme olanaklarına sahip olduğu gerçektir. O günkü koşullarda kendini ifade etme biçimi farklı oluyor. Demin ki; bahsettiğimiz gelişme içerisinde bunlar görülüyor. Bu görünüm nasıl daha sonra ki, süreçlerde daha farklı gelişmelerde temel teşkil edecek yönler olarak miras haline geliyor. Bu dönemi o açıdan iki boyutta ele almak gerekiyor. Ama insanlık tarihi açısından gelişim boyutunu ele aldığına da olayların tanrıyla açıklandığı, tanrı bilimi diye ele alabileceğimiz, onun dışında ki gelişmelere izin verilmediği bir süreç. Bu dönemde ortaya çıkan düşünce adamları ya da düşünce gücüne sahip olanlar Yunan antik çağında olduğu gibi, antik çağ felsefesinde ki filozoflar gibi değil. Çünkü o dönem arayışları ifade ediyor. O arayışlar birçok düşünce gücüne sahip olan kişilerin ortaya çıkmalarına ve bunlarında arayışlarını farklı biçimde ifade etmesine neden oluyor. Ama orta çağ diye adlandırdığımız süreçte arayışlar egemenlikli devletçi toplumun ya da sürecin baskısı altında arayışların tamamlanması daha sonra sınırlara, kalıplara sıkıştırılması olarak dile getiriliyor. Olarak o süreçte arayışlar ortaya çıkıyor. Ama farklı düşünsel gelişmeler var. Ama bunlar kendilerini ne yapıyor? Daha çok ilahiyat, daha çok din sınırları içinde ifade eden duruma getiriyor. Tartışmalarla bunları biraz daha genişletebiliriz.

Kazım ark: Sümerlerle başlayan o devletçi sistemle birlikte siyasal yapılanma krallar tanrı yani bir insan. Sümerlerde de böyle ve her kral bir tanrının özelliğini kendisinde somutlaştırmış. Bilimdeki, felsefedeki gelişmelerde onların güdümünde o şekilde, ortaya

çıkıyor. Musevilikten sonra Hristiyanlık ve Müslümanlık en son Müslümanlıkla birlikte dinin devletleşme sürecine kendisini devlet gibi örgütleme sürecine geçildiği zaman ki burada kral tanrı yok, tanrı var. Tanrı maddi değil, sonuçta ruhani tabi doğaüstü bir güç. Hristiyanlık Roma ile bütünleşiyor yeni bir sürecin başlangıcı bu anlamda. Devlet din haline geliyor, din devletleşiyor. Osmanlı keza din devletleşiyor, din devlet haline geliyor Emeviler, Abbasiler en son Osmanlı İmparatorluğuyla birlikte tanrılar tekleşiyor ve tanrı maddi olmanın ötesinde... Önceki derslerde tartıştığımız İdealist, materyalist felsefe ya da diyalektik, metafizik bakış açısının ortaya çıktığı dönemdeki o olgunun madde düşüncesi tarıyla somutlaşıyor. Tanrı ve kulları biçiminde kendisini ifade ediyor. Tanrı ve onun yarattığı dünya biçiminde kendisini ifade ediyor. Ruh orada tanrılaşıyor, ruh orada daha belirginleşiyor ve her şeyi yaratan onun dışındakilerde yaratılanlar doğa yaratılan, insan-kul yaratılan ve o tanrının hizmetine konulanlar oluyor tabi. Doğal olarak da orta çağ denilen felsefeye tanrının gölgesindeki felsefe diye bakmak daha doğrusu olur tabi. Teoloji yani tanrı bilimi egemenliğini bu şekilde hissettiriyor, toplumsal gelişmelere damgasını bu şekilde vuruyor. Bu boyut anlaşılmadığında bir yanılgı ortaya çıkabilir. Felsefenin başlangıçtaki gelişim seyriyle oradaki doğal toplum olaylarını giderek yorumlama biçimi, madde ve ruh ilişkisini koyma biçimiyle orta çağ diye belirtilen o süreçteki koyuş biçimi tanrı ve yaratılanlar biçiminde kendisini ifade ediyor. Bu değerlendirmelerde o dönemde bunlar yaşanmıştır. Fakat bu giderek insanla ruhu arasındaki, insanla, doğa arasındaki, insanla manevi dünya, ahlak arasındaki bağın da giderek ayrışması anlamına geliyor. Her iki şey çok karşıtmış gibi ele alınıp değerlendiriliyor. Felsefede bu insanlığın gelişimi açısından çok olumsuz bir sürecin başlangıcı anlamına geliyor. Yani birebir kopuşu, her şeyi birbirinden ayrıştırıyor. Ruh ve madde, ruh ve düşünce ikileminin bu denli birbirinde ayrıştığı bir çağ insanlık açısından kara bir çağ olarak değerlendirilmesi kadar doğal bir şey olamaz. Dinin tarının gölgesi altında bir takım şeyler yapmak zorunda. İnsanlık en nihayetinde biraz önce komisyon belirtti o doğal toplum özellikleriyle, komünal yaklaşımlarla, gelenekçi yaklaşımlarla çatışma insanlığın gelişmesi hangi düzeyde olursa olsun bir biçimde kendisini ifade etmek zorunda. Bu ifade ediş biçimi her şeye tekçi bakış açısı değil, düalist bakış açısından da ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Din, tanrı böyle bir egemenlik kurmuşken, taht oluşturmuşken insanlık açısından kara bir dönem oluşturmuşken yine o karanlık sistem içerisinde yer alanlar o komünal değerleri yaşama özelliğini yaşıyorlar. Din adamları isimleri de sayılabilir. İslamiyet'in kuruluşunda bilimin gelişmesinde o kaçağın Avrupa yakasında ki o kapkara dönemi yasakladığında geçmişteki yaşanan bilgilerin toparlanmasında önemli bir rolde oynuyor. O yanını dıştılamamak gerekiyor. 12. 13. yüzyıla kadar İslamiyet Hristiyan dünyasının birikimlerini tekrar Hristiyan dünyasına taşınmasında arşiv rolünü oynuyor, depo rolünü oynuyor. O boyutu da ele alındığında felsefeyi bu yönüyle de değerlendirmek gerekiyor. Din bu kadar egemense dinsel kurumlar içerisinde de gelişme yaratılacaktır. Bunun dışında bir yaşama şansı yoktur.

Örneğin: Şeyh Bedrettin, Şeyh-ül İslam'dır, din adamıdır. Ama o komünal değerlerin taşınmasında insanlığın yeni arayış düşüncelerinin geliştirilmesinde bir isyanın önderidir. Böyle bir özelliği de var. Diyelim Diyardono Buruno bir din adamıdır, rahiptir. Ama aydınlanmanın gelişmesinde ve yeni arayışların ortaya çıkmasında ve kilisenin ve tanrının bu denli egemenlik kurmasından oldukça rahatsızdır. Yoruma tabi tutuyor. Martin Luther mesela bir sapkın olarak değerlendiriliyor. İncil'i Almancaya çevirtiyor, Hristiyan dünyası içinde bir sapma olarak görülüyor. Vatikan'ın tepkileriyle karşılaşılıyor. Ama ulusal boyutuyla, etnisite boyutuyla ele alındığında onu koruyan mekanizmalar var. Bu koruyan mekanizmalar altında Hristiyanlığa yeni yorum getirebiliyor. Hristiyan dünyasında önemli bir açılım kanalı oluyor. Ve bunların hepsinde din adamı büyük oranda. 10. yüzyıldan itibaren başlayan aydınlama döneminde bilimde gelişmeler yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Bireyin keşfi de ortaya çıkıyor. Felsefe bilimsel gelişmelerle birlikte o kulluk felsefesinin ağır etkisi altında kulluk değil de birey, insan olgusunun da yavaş yavaş öne çıktığı görülüyor. Aslında bu kapitalist gelişme değil. Daha sonra burjuva gelişiminin başlangıcı da değil. O ikili karakteriyle komünal değerler insanı keşif ediyor aydınlanma çağında. Arkasından Rönesans sanattaki, bilimdeki gelişmelerle birlikte kendisini ifade ediyor. Reformlar dinde sapkınlıklar biçimde değerlendirilen reformlar o karanlığı alacalaştırıyor ve arkasından köylü isyanları denilen süreç ve kapitalizmin gelişmesi zorunlu bir süreç miydi, değil miydi? Toplum tarihlerini burada ele alıp değerlendiresek daha farklı tartışmalarda yürütmemiz gerekir. Ama ana başlıklarıyla bunlar felsefede önemli bir açılımın kanalı oluyor. Bu boyutuyla ele alıp değerlendirildiğinde Hristiyanlık da bu durum ortaya çıkarken Önderlik bunu analitik zekâda ki gelişme olarak değerlendiriyor. Ortadoğu toplumları ya da Asyatik toplumlar ağır dinin etkisi altında ya da komünal değerler bununla başat olarak gidiyor, yürüyen komünal değerlerin etkisi altında oldukça doğa ile bütünlüklü, kendi doğal gelişim seyrine ters düşse de gelişmeler o doğal seyrin içinde de ağır olarak hissedilen duygusal zekânın etkisiyle felsefede, bilimde önemli gelişmeler yaratamıyor. Gelişmeler yaratanda analitik zekâ oluyor. Bunun tehlikesi daha sonraki değerlendirmelerde ortaya çıkıyor. Analitik zekâyı mahkûm olmuş insanın ne kadar gelişme yaratırsa yaratsın giderek var olan küresel ısınma denilen olaya kadar, felakete kadar gelişen duruma da yol açıyor. Her şey metalaşılıyor. Her şey mantık, içinde ele alınıyor. Egemenlik ya da ona karşı maddi mücadele silsilesi içinde ele alındığında böylesi tehlikeli bir gelişmenin sonucunu da yaratıyor. Veya bizim paradigmasal bakış açımızla sentez denilen olay biraz da bundan zorunlu olarak ortaya çıkıyor. Analitik zeka ve duygusal zeka arasındaki bileşim onun optimal dengesinin kurulması burada ortaya çıkıyor. Bu gelişmelerin arkasından felsefe değişik boyutlarda kendisini ifade etmeye başlıyor. Ama önemli olan burada bir çağ kapanı, diğer çağın açılması şeklinde değil. Geçmişle bağlantısını kurarak; örneğin, geçmişle nasıl bağlantısını kuracağız. Toplumsal gelişme anlamında, ağır köleci Roma İmparatorluğu koşullarında Hristiyanlık devletle birleşirken Roma'yı değiştiriyor. Kendi komünal yargılarını da onun

içine katıyor. Kendi barbar toplumlar ifade edilen Cermenler, Hunlar, Slavlar Roma'ya saldırırken Roma'laşıyor, onlar Cermenleşiyor. Onlar birbiriyle alıp veriyor. Ve o doğal özellikleriyle Hristiyanların o doğal toplumcu özellikleriyle o ezilenlerin dini olması, ezilenlerin felsefik bakış açısı anlamına da gelebilir o ilkel yorumuyla. O özelliğiyle Hristiyanlık Roma'yı da büyük oranda değiştiriyor. İçindeki sınıf mücadeleleri bununla bağlantılı şekilde Roma'yı alt üst ediyor. Yeni bir egemenlikçi sistemde doğuruyor ama bu egemenlikçi sistem belki daha inceltilmiş bir biçimde fakat komünal değerleri de alabildiğine hissettiren bir sistem. Bu sisteme karşı Hristiyanlıkla bütünleşen devlet o komünal değerleri bastırabilmek için tüm gelişmelerin önüne engel olarak kendisini ifade ediyor ve felsefesini bunun üzerinden oturtuyor. O felsefe karşısında engizisyonlar geliyor arkadan. Kadınlar mesela o dönem de cadılar diye avlanıyor. 10. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar 700 yıl, 800 yıl boyunca cadı avcılığı başlanıyor. 700 yıl, 800 yıl boyunca aslında büyük köylü isyanlarının yayıldığı bir dönem. Siyasal heyetlerin kendilerini daha yaygın bir biçimde ifade ettikleri bir dönem, prenslerin kavgalara girdikleri yeni ulus yapılanmalarının yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı bir süreç. Halklaşmanın çok köklü biçimde gelişmeye başladığı bir süreçtir. Yani bu hay huy kavga içerisinde o teolojik din, o dinsel baskı Vatikan öncülüğünde alabildiğine arttırılırken buna karşıda direniş de yükseliyor. Bu direnişi farklı boyutlarını görmek gerekiyor. Ekonomik anlamda direniş, sınıfsal gelişme anlamında direniş, halklar arası kavga anlamında direniş ya da güçler arasında kavga anlamında direniş, kültürel gelişme anlamında direniş, dinsel gelişme, ona yeni yorum katma anlamında direniş bunların hepsi burada da yaşanıyor, Ortadoğu'da da yaşanıyor. Mesela içtihat yasaklanmıştır ama Mısır medreseleri önemli bir yorum merkezidir. Bu yorum merkezinden Hasan Sabah gibi bir akım çıkıyor. akımı. Öyle bir akım çıkıyor. Şeyh Bedrettin'de Mısır'da yetişmiş birisidir. İbni Haldun'da güçlü bir sosyologdur. İnsanların gelişimi açısından çok güçlü mesajlar veriyor. Sosyolojik, siyasal bir eser sunuyor Mukammede gibi. İbni Rüşt mesela bilimsel gelişmeler anlamında bunlar hep Mısır medreselerinde yetişmiş insanlar. Mısır medresesi antik çağ felsefesi açısından büyük bir rolü var. Tales, Sokrates, Aristo, Plüton bunlar Mısır medreselerinde eğitim görmüş insanlar. Antik çağın birçok filozofu Mısır da eğitim görmüş salt Babil'de değil. Önemli bir felsefe merkezi belki Babil, Mısır ve Mısır İslamiyet içinde de, İslamiyet toplumu içinde de yeni akımların gelişmesinin yeni muhalif güçlerin gelişmesinin merkezi haline geliyor ama güçleri yetmiyor buna. Değiştirmeye gücü yetmiyor, şimdi değiştirmemeye gücünün yetmemesi analitik zekâ ile duygusal zekâ arasındaki dengenin kurulmaması ya da birinin aleyhine dengenin bozulmaması ilgili. Analitik zeka o iktidarlaşma, egemenlikli toplum süreci içerisinde daha güçlü olarak kendisini ifade edebilseydi belki Avrupa'da ki gelişmenin bir benzeri Ortadoğu da çok daha güçlü ortaya çıkabilirdi bu yaşanmadı. Daha sonra toplum bilimciler, siyasal bilimciler, felsefeciler tarafından da farklı yorumlarla ele alınıp değerlendiriliyor. Önderlik tarafından da o zekâ ayrımının farklılaşmasının sakıncaları ortaya konuluyor. İkisi arasındaki sentezin

nasıl gelişmesi üzerinde de duruyor. Doğu ve batı felsefesi biçiminde kendisini ifade ediyor. O açıdan sorun felsefeye bakarken yeni felsefenin oluşmasındaki çekilen acıların ötesinde bir durum salt onunla sınırlanamamak gerekiyor. Toplumsal gelişme, muhalefet kaynaklarının o komünal toplumsal özelliklerin en ağır koşullarda bile sınıflı egemenlikli sistemin en yoğun olarak kendisini hissettirdiği o devletçi, egemenlikli sistem denilen sistemin hissettirdiği dönemlerde bile hangi noktadan kendisini nasıl uç verdiğini görmek çok önemlidir. Bu bizim bugün ki durumumuz açısından da çok önemli. Eğer o gün uç verilen noktaları doğru tespit edemezsek, bu gün ki uç verilen noktaları da tespit edemeyiz. O zaman Hristiyanların içerisinde o rahiplerin, manastırların, komünal değerlerini yaşıyor manastırları. Kadın manastırları, erkek manastırları onların militanlaşma ölçüleri onun öncesinde havari sistemi bir taraftan baskı unsuru bu mekanizma, diğer taraftan insanlığı en geri ilişkiler içine çekmeye çalışıyor. Ama diğer taraftan da en yoğun komünal ilişkilerin yaşatıldığı merkezler biçiminde kendini ifade ediyor. Örneğin bizim mücadelemiz açısından medreseler belki orta çağ döneminde önemli rol oynamış ama bizim mücadelemiz açısından diyelim ki, Ankara'nın merkezindeki bir okulda benzeri rolü oynuyor. Aydınlanmanın gelişmesi açısından asimilasyonun, egemenlikli sistemin yoğun merkezileştirildiği alan aynı zaman da anti sömürgeci mücadelenin ya da özgürlükçü mücadelenin geliştiği merkez oluyor. Şimdi bunlar arasındaki diyalektik bağı iyi kurmak gerekiyor. Bu diyalektik bağ şudur. Bir şey ele alınırken tek salt ak ya da kara yanıyla ele alındığında orada ne kadar da ben sosyalistim, ben materyalistim dersin de en kötüsünden daha sonraki bölümde anlatılır felsefeye bakış açısında. Var olan sistemin uzantısı olmaktan, mezhebi olmaktan öteye gidemiyorsun. İşte kaba materyalist yaklaşımın daha sonra içine düşmüş olduğu durum da bu. Onun için var olan merkezlerin egemenlikli sistem merkezlerinin ve onun güç aldığı kaynakların ikili yanıyla ele alınması çok önemli. Ve ortaçağ felsefesinde biz bunu görmüş bulunuyoruz.

Ali İhsan ark: Felsefenin koşullarının sürdürmesinin temel koşulları bu, bunlara karşı çok katı yaklaşımlar içine giriyorlar. Son dönemde sistemle bütünleşiyorlar. Sistem aslında birer tutku haline dönüşüyor. Batı düşünürleri de öyle, mesela Galileo var, filozoftur. Dünya dönüyor dediği için engizisyon mahkemesine veriyorlar. Mahkemede kendini kurtarmak için dönmüyor diyor ama kapıdan çıkarken desem de, demesem de dünya dönüyor. bilime ihanet etmiş filozof olarak tarihe geçiyor. Birçok filozof var yine Bruno'da ateşe atılıyor. var sadece düşüncelerini dile getirdiği için ve ütopyalarını öne sürdüğü için 27 yılını cezaevinde geçiriyor. Oda büyük bir düşünür, ütopycı. Bu açıdan o dönem son derece karanlık çağdır. Bir dönem engizisyon mahkemeleri, kiliseler düşünce merkezleriyken, ideolojiye, düşünceye öncülük ederken daha sonra son derece gericileşiyorlar. Düşüncenin tüm yönleriyle önüne geçiyor. Aslında kendi sistemleri biraz tehlikeye giriyor. Bu açıdan filozoflar, düşünürler, bilim adamları orta çağ yani karanlık çağ dediğimiz bu çağda birçok uygulamayla karşı karşıya kalıyorlar.

Bu açıdan daha sonra 17. 18. yüz yıla kadar devam ediyor. Birçok kadın, filozof, bilim adamı yakılıyor. İlla ki sistemle bütünleşecekler, alternatif olan farklı düşünce, fikri sistemli bir şekilde sisteme muhalif olan çok farklı uygulamalarla karşı karşıya kalıyorlar. Yani var olan katı gerçekliğini burada iyi görmek gerekiyor. Mesela doğu düşünürlerine karşı çok daha kaba tarzda tarz da uygulamalar yapılıyor. Mesela Hallacı Mansur derisi yüzülerek öldürülüyor. Birçoğu bu tarz uygulamalarla karşı karşıya kalıyorlar. Günümüzde de öyle sistemin muhalifi olan sisteme karşı baş kaldıran düşünür, bilim adamı birçok uygulamalarla karşı karşıya kalıyor. Onun için o dönem insanlık açısından, bilim açısından, gelişmeler açısından son derece katı uygulamalarla geçen bir dönemdir. Bu gelişmelerin beraberinde biriken düşünceler, biriken değerler bir patlama noktasına geliyor. 18. 19. yüz yıldan sonra büyük bir patlama meydana geliyor. Bu açıdan doğu, batı ikilemi son derece katıdır. Aslında sisteme karşı, ideolojiye karşı, yönetimlere karşı durmayacaksınız. Hristiyanlık düşüncesi de öyle. İlk karşı muhalifken sonra Hristiyanlık sistemi Roma İmparatorluğunun ideolojisi haline geliyor. Demek ki artık muhaliflere fazla şans verilmiyor. Bu açıdan PKK Hareketinin ele aldığımız da çıktığı koşullar aynıdır. Sisteme karşı muhalif ama çok farklı uygulamalarla karşı karşıya kalıyor. Sistemlerin genel mantığı, mantalitesi öyledir. Hiçbir sistem kendine karşı muhaliflerin örgütlenmesine izin vermez. Tüm muhaliflerin örgütlenme aşamasında doğmasını sağlıyorlar. Onun için bunun temel dile getirdikleri düşüncedir. Bazı şeyleri sorguluyor. Tanrıyı sorguluyor, sistemi sorguluyor, dini sorguluyor, farklı farklı şeyleri sorguluyor. Bu da sistem açısından büyük tehlikedir. Günümüzde Ortadoğu da tanrı olgusunu sorgula çok farklı uygulamalarla karşı karşıya kalırsın. Bırak Ortadoğu'yu bazen çok gelişmiş merkezlerde de bunu görebilirsin. Zaman zaman kendi içimizde de bunun örneklerini görebiliyoruz. Sistemlerin o katı dogmalarının yarattığı etki, bu etkileri kırmaya çalışan bazı bilim adamları, filozoflar netice itibarıyla bunları dile getirip, sorguladıkları için hayatlarına mal oldular. Onun için gelişme süresi aşaması tek boyutlu olmuyor. Belli dönem çok sancılı çok karanlık bir biçimde geliyor. Belli süreçte muhaliflerin çok yoğunlukta geliştiği süreçler oluyor. Mesela Hasan Sabah'tır, kazım arkadaşta bahsetti Selçuklulara kök söktürüyor. Üç düşünür: Nizamı Mülk Hasan Sabah, Ömer Hayam aynı okulda okuyorlar. Biri sistemin veziri, biri muhalif, diğeri de ortada kalıyor. Öyle bir sistem gerçekliği oluyor. Tabi biraz Ortadoğu gerçekliği olduğu zaman biraz daha acımasız, biraz daha farklı oluyor. Farklı olmasının bir diğer nedeni de demokrasinin, katı dogmaların hakim olduğu, demokrasinin gelişmediği insan merkezli yaklaşımların fazla olmadığı, doğa üstü güç, tanrıya bağlanma, dogmalar olduğu için insan ön plana fazla çıkmıyor ve son derece kendi içine hapis oluyor. Ama batı öyle değil. Batı bazı şeyler sorguluyor, düşünürler, filozoflar o dönem bazı şeyleri sorguluyorlar. İlk dönem doğayı ve doğadaki bazı şeyleri sorguluyorlar daha sonra tanrıyı, her şeyi sorguluyorlar. Neden, niçin, nasılı sorguluyorlar. Bu açıdan karanlık, sancılı süreç zaman zaman oluyor. 19. yüzyıldan sonra da patlamalara neden oluyor. 1940'lara kadar bilim sistemle bütünleşen bilin adamlarını ağırlıklı olarak her şeyi batı

merkezli ele aldıkları, her şeyin temelinde, merkezinde batı olduğunu, felsefenin, düşüncenin, bilimlerin temelinde batı olduğunu şey ediyorlar. Tabi o son buluşların arkeologların buluşlarıyla o tezlerin, düşüncelerin birçoğu alt üst oldu. Batının tarihi Med'de kabul ediyor, Ortadoğu'nun tarihidir; insanlığın insanlığa beşiklik etmiş bir merkez o kadar geri pozisyonda kalıyor.

Enes ark:o süreçlerde Haçlı seferlerinin de, iki Moğol saldırılarının etkisi olduğuna inanıyorum. Yani 1. Moğol saldırısı 1200'de, 2. Moğol saldırısı 1400'de talana dayalı saldırılardır. Yani büyük bir yıkım var Ortadoğu üzerinde Timur İzmir'e kadar ulaşır. Deniz onu durdurur. Yani müthiş bir yıkım var, talan var gelip, geçtikleri yerlerde direniş var kendilerine karşı direnenleri tamamen yok etme, direnmeyenleri de bütün mal varlıklarını zenginliklerini elinden alma. Mesela Polo Kardeşlerin karargâhlarında, gezilerinde şunu yazarlar. Polo kardeşler derki Mezopotamya'dan gezerken Amed'den, Malatya'dan, Erzurum'dan, Mardin'den bahseder ve dünyanın bütün tüccarlarının burada olduğunu söyler1200'lerde. Yani müthiş bir üretim var. Kapitalist tarzdan bahsetmiyoruz o dönem için ama üretimde artış var. Küçük çarşı pazarları gezdim diyor, her atölyede 20, 30 kişinin çalıştığı atölyelerin olduğunu, üretimde her şeyin yapıldığını söylüyor. Bu anlamda üretimde, teknikte bir gelişme aynı zaman da felsefedeki sorgulamanın sonucu bunlar oluyor. Ama hem egemen sistemin despotluğu sorgulayanları katlederken, üzerinden silindir gibi geçerken ardından bu zenginlikleri de ortadan kaldıran, tekniği yağmalayan birikimleri de yağmalayan bir Moğol saldırıları geliyor. Moğol saldırılarını da kanımca göz ardı etmemek lazım, Ortadoğu bazında Rönesansın Avrupa'ya taşınmasında rol oynuyor. Yani buradan kaçıp oraya gidiyorlar. Yine 90'larda başlayan Haçlı Seferleri de büyük zenginlikleri talan ederek Lübnan'a, Kudüs'e kadar iniyorlar, zenginlikleri talan edip götürüyorlar. Yani Batı Anadolu'nun, hem de Ortadoğu'nun büyük zenginliklerini, birikimini alıp götürüyorlar. Yani bu anlamda Ortadoğu Rönesansın gelişmesinde engel roller, belirleyici roller değil etkenler olarak düşünüyorum. Çünkü Orhan Hançerli oğlu'nun şöyle bir tespiti var felsefe ansiklopedisinde. Derki; Tarihin olumlu etmenleri ve olumsuz etmenleri olmak üzere ikiye ayrılır. Olumsuz etkenler içerisinde Moğol'ları da sayar. Yani tarihin akış süreci içerisinde herhangi toplumlara, uygarlıklara olumlu etmen bırakmamışlar. Sadece yağmaya, yıkıma dayalıdır. Çünkü daha öncesindeki sorgulama bastırılırken yağmalama da mevcut zenginlikler imha ediliyor ve büyük bir can kaybı var; öylece üretimde düşüyor. Doğal olarak gelişmenin Rönesansa dönüşmesini, patlama yapmasını engelliyor. O da etkenlerden biri ama belirleyici olgu egemen devletçi tanrı merkezli egemen sistemin bastırmasıdır. Hallacı Mansur'dan bahsediyoruz. Hallacı Mansur ne diyor? En-el hak; Ben tanrıyım. Diyor. Yani tanrı merkezli yerine, insan merkezli bir bakış açısı geliyor. Sühreverdi ne diyor; İnsan yarı tanrıdır, tanrı mükemmel insandır. Yine bir başkası diyor ki; Kâbe'yi etrafımda dönerken gördüm, hâlbuki Kâbe tanrının evinin, tanrının merkezidir, herkes Kâbe'nin etrafında dönerler tüm insanlar, topluluklar. Oysa diyor ki; Kâbe'yi ben kendi etrafımda dönerken gördüm. Yani benim

etrafımda dönüyordu diyor. Yani insan merkezlidir. Rönesans'ın insan merkezli anlayışı burada doğuyor. Fakat bu egemenlerce bastırılırken Avrupa'ya götürülüyor. Hem Haçlı Seferleriyle, İskenderiye'deki tartışmalar büyük rol oynuyor. Buradan koşanlar Mısır'a belirttiler arkadaşlar Mısır'ın rolünü, hem orada toplanıyorlar hem de Avrupa'dan kaçalar İskenderiye'den toplanıyor Mısır'a. Müthiş bir oradaki medreselerin yani üniversite diye tanımlanıyor. Müthiş bir rolü oluyor düşüncenin gelişiminde, sorgulanmasında ve Avrupa'ya Rönesans'ın taşınmasında. Ama kanımca Moğol'ların saldırılarını da göz ardı etmemek gerek yıkım boyutuyla. Çünkü savaşın olduğu yerde üretim yapılamaz, teknik durur. Bu gün de böyledir. Nerede büyük bir savaş varsa, üretim duruyor, insan kaybı oluyor, emek gücü azalıyor, teknik geriliyor, birikimler, zenginlikler asgariye iniyor. Doğal olarak eğitim kapasitesi alt düzeye düşüyor. Bu anlamda Moğol'larında böyle bir etkisi olduğunu ilave edebiliriz diye düşünüyorum.

Harun ark: O dönem fazla üzerinde durmamız gereken bir süreçtir. Orta çağ felsefesi diyip geçmemek gerekiyor. Belki insanlık tarihinde bir dönemi anlatıyor ama bıraktığı izler itibariyle sonra ki süreçte de etkisini gösteren bir dönem. Daha sonra ki süreçte birçok yaklaşımın gelişmesinde, gelişmelerin yaşanmasında rol oynayan bir süreçtir. Şimdi bir konu üzerine düşünce geliştiriyoruz. Düşünce geliştirirken hareket noktası olarak aldığımız esaslar var. Şimdi bu esaslar ne kadar ortaçağ felsefesinin bizler üzerindeki etkisini gösteriyor veya ne kadar bunun dışında... O anlamda kendimizde sorgulama yaparken mutlaka değerlendirmemiz gereken etkileri ne kadar sorunları ele alısta, algılayışta kendisini gösteriyor değerlendirilmesi gereken bir süreç. O nedenle orta çağ felsefesine karanlık çağ felsefesi demek o anlamda yetmiyor. Karanlık bilinmezliği anlatır ama o bilinmezlik içinde neler oldu, neler bitti ve bu sonraki süreçte kendisini ne kadar hissettirdi? Bunu anlamak için o sürecin özelliklerini iyi anlamak ve iyi kavramak gerekiyor. Bu süreçte demin kazım arkadaş belirtti o belirtilerden çıkartılacak sonuçlar var. Tanrı devletleşiyor, devlet tanrının yeryüzündeki tezahürü haline geliyor. Tanrı tartışılmaz bir duruma geldiğinde, devlette tartışılmaz olarak ele alınıyor. Bu beraberinde devlete bir bakış açısını geliştiriyor. O zaman ki, ortaya çıkan devletler, imparatorluklardır. Roma da bir imparatorluk ama ortaçağ da imparatorlar Roma'dan daha farklı özellikler taşıyan imparatorluklar. Roma'da bir imparatorluk var ama o imparatoru seçen senato'dur. Senato onu alabiliyor. Roma'da bir oligarşi var. O oligarşi içerisinde farklı toplumsal ya da egemen sınıf içindeki farklı kesimler temsilini buluyor. Ama orta çağ denilen süreçte ise monarşik devlet yapısından bahsediliyor. Nasıl tanrı tekse, devleti elinde bulunduranda tektir. Bu anlamda bir tekleşme olgusu siyasal kurumlaşmada kendini gösteriyor. Bu üst yapıya, devlete, iktidara yaklaşımda gelişen bir bakış açısı gelişmesine neden oluyor. O açıdan biz orta çağ dendiğinde işin sadece bilgiyle, bilginin tanrıyla, bilginin ilahiyatla sınırlandırılması şeklinde bir yaklaşımla ele alamayız. Bir bakış açısını geliştiriyor, bir ele alışı geliştiriyor. Kul, devlet yani toplumun tebaa, kul olarak görülmesi devlet karşısında... Bu beraberinde bir yaklaşım ya da kendi

yaşamını ele alıŖa götürüyor. Ŗimdi baŖtan orta  ağı ele aldığımızda bir tekleŖme olgusunun olduğunu görmek durumundayız. Tanrı da tekleŖiyor, devlet içinde iktidarda tekleŖiyor. Bu devletçi, iktidarcı toplumun aslında yani iktidarcı devletçiliğin kendisini çok katı kurallarla kendisini toplum üzerinde var pozisyonu oluŖturuyor. Bunu bu sürece göre bilmek gerekiyor. Ŗimdi biz yeni bakıŖ açısı ve  nderliğim yeni paradigma temelinde topluma ve tarihe yeni bir bakıŖ açısı geliŖtirmeye  alıŖıyoruz. Ya da ona göre bakmaya, anlamlandırmaya, tartıŖmaya  alıŖıyoruz böylesi bir durum var. Ŗimdi bu beraberinde eskiden olduğu gibi orta  ağ olgusu ele alındığı zaman sadece karanlıkta kalan yönüyle değil buna karŖıda var olan mücadele gerçekliğiyle ele almamızı gerektiriyor. Ŗimdi biz bunu neye göre ele alacağız. Yunan diyalektiğine göre ele alırsak karŖılaŖtırırız, karŖıt olanı da savaŖtırırız. Bu da her ne kadar giderek diyalektik deki karŖıtların, karŖıtlar diyalektiğin temel yasası olsa da o diyalektik deki kaba yaklaŖım, o kaba materyalizmi bizi farkında olmadan da felsefi idealizme kadar götürür. Burada felsefi idealizme gitmemenin yolu o süreçte yaŖanan olguları ak kara mantığıyla değil de onun o süreçte oynadığı rol ile ilintilendirmek. O rolü oynarken de hangi temellerde dayanıyor, onu o temellerle açıklayabilmek. Bu temellere dayanarak onun o özelliği ne veriyorsa ona göre değerlendirirsin. Burada da orta  ağ diye adlandırılan süreçte yaŖanan geliŖmeleri ya da o geliŖmelerin kendisini neyle ifade edildiğinden daha çok o ifade ediŖte anlatılmak istenile bakarak değerlendirme gibi bir durumda bizi karŖı karŖıya bırakıyor. Mesela o süreçte medreseler olsun, manastırlar olsun, din adamlarını yetiŖtiriyor ama dinsizlerde oralardan çıkıyor. Tanrıya hizmet etme temelinde yetiŖtirilenler onun yeryüzündeki iyi savunucusu haline getirilmeye  alıŖılanlar hem de bunların en geliŖkin olanları, peygamberliğe soyunmuŖ olanları bir süre sonra tanrı tanımaz hale geliyorlar. Tanrıyı kendinde görür hale ya da onu ifade edebilir hale geliyorlar. Bu neden böyle oluyor? Eğer biz oradaki bilgiyi, oradaki somutlaŖan bilgiyi tek boyutlu ele alırsak öyle olmaması gerekir. Tek boyutuyla sınırlandırırsak ona rağmen ortaya çıkan   bir sapkınlık, delilik olarak, Ŗeytanlık olarak görmek gerekir. Öyle de oluyor. İdealizm ya da Ortadoğu'daki, M sl manlıktaki içtihat, Hıristiyanlıktaki engizisyon ya da önceki süreçteki kendisiyle  eliŖenlere karŖı yapılan o cadı avcılığı diye ifade edildi. O kadınlar üzerindeki somutlaŖma biçimi gibi yaklaŖımlar ortaya çıkıyor. Burada demek ki; biz ortaçağı ele aldığımız zaman da sadece karanlıktaki kalan bir dönem değil ama ona mücadelenin var olduğu, ona karŖı bakıŖ açılarının var olduğu bir dönem olarak görmek durumundayız. Orta  ağ karanlığı kendisini hâkim kılabilmek için diğerlerini de yok etmek istemiŖtir. Ama bu süreç daha sonraki aŖamalara diyelim ki; aydınlama dönemi diye adlandırılacak sürecide temel teŖkil edecek, kaynaklık teŖkil edecek bir takım geliŖmeleri ortaya çıkartıyor. Astronomide, matematikte olan geliŖmeler yabana atılır değil. Mesela siyasette bilimde ki siyasete iliŖkin yapılan yabana atılır d Ŗ nceler değil. Tamam. Nizam-ı Mülk'  arkadaŖ belirtti, o dönem öyle bir rol oynuyor ama onun o siyaset namedeki ortaya koyduğu d Ŗ nceler bir siyaset bilimde geliŖme temel teŖkil edecek d Ŗ nceler. Daha sonra

Mark...O Prenses'e Öğütler yazmış. Yani siyasal olguyu ortaya koyabiliyor ve daha sonra ki siyasal süreçteki oradaki yaklaşımlar birikim haline gelebiliyor. Mesela o süreçte çok yoğun tartışmalar var. Onun içtihat getiriliyor. O tartışma öyle bir noktaya geliyor ki, dinsizlik biçiminde, dine karşıtlık biçiminde kendisini ortaya koyabiliyor. Ya da o zamana kadar ki dinlerde ortaya konan yaşam ölçülerine karşı, yaşam düzenine karşı farklı yaşam arayışlarını ortaya koyabiliyor. Mesela Ortadoğu'da gelişen hareketler var. Mazdek ayaklanmasından bahsediliyor, Ala Sor ayaklanmasından bahsediyor, birçok ayaklanmalardan bahsediliyor Ortadoğu'da ya da geleneksel dinlerin hâkim yönlerine karşı o dinler içerisinde gelişen muhalif yaklaşımlar ortaya çıkabiliyor. Bu tür gelişmeler var, bu tür gelişmeler var. Bu gelişmeler bir yandan toplumdaki mücadele gerçeğini ortaya koyuyor, ayaklanmalar şeklinde kendini ortaya koyuyor. Ama bir yandan kendini düşünsel şekilde ifadeye kavuşturuyor. O sürecin böyle gerçeklikleri var. Şimdi biz bu gerçeklikleri nereye koyacağız, bu gerçeklikleri neyle açıklayacağız. Demin bahsettik. Mesela Şeyh Bedrettin olgusu var. Hem bunun siyasal yönü var, hem felsefik bir yanı var, hem de geçmişin komünal demokratik değerlerine, komünal yaşamına imalıkları var. Onunla beraber Anadolu'daki gelişen değişik halk hareketleri var. Bunları nereye koyacağız şimdi? Orta Avrupa da köleci roma yıkılıyor. Ama ondan sonraki süreçte prenslikler, devletler ya da onlara karşı mücadele içerisinde olan topluluklar var. Bir yanda siyasallaşma, bir devletleşme yaşanıyor ama onla beraber komünal özelliklerin yaşandığı ilişkiler de var, karşılıklı etkileşimler de var. Ve bunlarda daha sonraki süreçlerde kendilerini daha farklı biçimlerde ifade ediyorlar. O süreçlerde ifade edilmiş biçimleri ya bir dindir, ya da dinin bir mezhebidir. Bunu düşündüğümüzde eğer Marks 1800'lerde, 19. yüzyıldaki savunduğu düşünceleri eğer Marks 1200'lerde ortaya çıkıp, aynı düşünceleri savunsaydı her halde Mark o düşüncelerini din biçimin de ortaya koyacaktı. Mesela:15. - 16. yüzyılda Calvin'cilikdir, Luther'ciliktir gibi şeyler ortaya çıkıyor. Ama onlar da Hristiyanlığın yorumları şimdi..... Feodalizm, kapitalizme doğru evirilmeye başladığında Hristiyanlığın yorumlanma biçimleri olarak kendini gösteriyor. Yani biz ortaçağ olgusunu ele aldığımız zaman bir yanda tekleşme olgusu, tanrının tekleşmesi, iktidarın tekleşmesi olarak ele alacağız hatta devletin ve iktidarın tekleşmesi içinde tebaa, kul ve devlet olgusunu göreceğiz. Hâkim kılınan yaşam ve siyaset budur. Ama o siyaset içinde, o siyaseti uygulamak isteyenler kendi için de, kendi karşıtını hep var ederler. O var olan mücadele gerçeğinde, kendi gerçeğini ortaya koymuştur. Ve nasıl ilk çağ felsefesinde iki temel karşıt yaklaşım bir arada olay ve olguları ele alıpta bir araya bulunmuşsa ortaçağda da bunu görmek mümkün. Başta da belirttik burada şu nokta önemlidir arkadaşlar. Orta çağ deyip geçmeyeceğiz, ortaçağ'da ki o siyasal ilişkilenme, o felsefik yapılanma daha sonraki sürecinde toplumu geriye çeken, düşünceyi geriye çeken, siyaseti geriye çeken yanların temelini teşkil etmiştir, basite almayalım. O gösterdiği direnci günümüze kadar da sürdürmüştür. Mesela Avrupa da burjuva hareketlerden bahsedilir. Bu burjuva hareketler bile onlara karşı ancak 400 yıl mücadele

edebilmişlerdir. O 400 yıl verdiği mücadelelerin sonucunda belirli başarılar elde etmişlerdir. Kimi yerlerde başarılar elde ettiklerini sandığı başarılar da onlarla uzlaşma biçiminde ortaya çıkmıştır. Örneğin: İngiltere'de böyle olmuştur, Avrupa'da birçok ülkesinde hala krallıklar varsa böyle olmuştur. Venedik'de, Vatikan'da Papa o küçük coğrafya içerisinde iktidarını koruyabiliyorsa odur yani. Onun yaşam ilişkilerinde, arayışlarında etkisini de görmek gerekir. Demin ki belirttiklerimize ilaveten bunları değerlendirdiğimizde ortaçağ felsefesine ilişkin öne çıkan yönleri bu şekilde görmüş oluyoruz. Ama bunu nasıl ilk çağ felsefesinden, orta çağ felsefesine geçişi bıçakla keser gibi ayırmamışsak şimdi orta çağ felsefesinden, yakın çağ felsefesine geçişi de aslında birbirinde ayırmamız gerekecek iç içedir, hiç birlikte oluyor. Öyle ki, ilk çağ felsefesi, yeniçağ felsefesi dediğimiz felsefeye de temel teşkil edecek verileri orta çağ felsefesi içerisinde koruyor.

Harun ark: Dün bir yere kadar getirmiştik. Yakın çağ felsefesini tartışacağız. Önderlik bu çağı aynı zamanda bilimsel düşünce çağı olarak da değerlendiriyor. Şimdi genelde insanlık tarihinde 15. - 16. yüzyıllar önemli gelişmelerin yaşandığı ya da gelişmelere kaynaklık edebilecek sürecin başladığı bir süreç olarak değerlendiriliyor. Aslında bu dönem ortaçağın son bulması şeklinde ifadeye kavuşurken aynı zamanda toplumun aydınlanmaya doğru gidişinin de bir başlangıcı olarak değerlendirilir. Bu belirli yönleriyle değerlendirmeye muhtaç bir tanımdı. Önceki dönemde toplumu öncelikli ele alan baskıya, sömürüye karşı toplumun aydınlanmasında yana olan yaklaşımlar yok muydu da 15. - 16. yüzyıldan sonraki süreç başlangıç olarak kabul ediliyor biçiminde bir soru tartışmalar da geliştirilebilir. Ancak genelde bir dönem adlandırılırken, içinde farklı özellikler de taşısa o döneme damgasını vuran temel özelliklere göre o dönemlerin açıklanma gerçeği o süreçte farklılıklarında, farklı gelişim doğrultularını ortaya koyabilecek hususlarının da olduğu gerçeğinin reddi olmuyor. Bu dönemde daha çok ortaya çıkan olgu şu: Rönesans'tan bahsediliyor. Rönesans'tan kastedilen o süreçte toplumun kapalı yapısının giderek açılmaya başlamasının ortaya çıkarttığı kültürel, bilimsel, sanatsal, bilimsel anlamda gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem izah edilirken özellikle Avrupa mantığına göre değerlendirdiğinde, Avrupa da ortaya çıkan bir gelişme olarak değerlendiriliyor. Oysa Avrupa'da ortaya çıkan bir gelişmeden daha çok Avrupa'ya toparlanan zenginliklerin, sömürgelerden, dünyanın birçok yerinden toparlanan zenginliklerin merkezlerde yeni gelişmelerin önünü açması şeklinde bir tanım getirmek, değerlendirmede bulunmak daha doğru olacak. Çünkü gerek Girit'te olsun, gerek Yunanistan'da olsun antik çağın o kültürel birikimlerinin, felsefi, düşünsel birikimlerinin İtalya'ya, Avrupa'ya taşınması söz konusu oluyor. Yine o süreç gelişen sömürgecilik olgusu var. O dönemin sömürgeciliğinin temel karakteri dünyanın birçok yerinde daha önce girilmemiş, Avrupa'lılar tarafından bilinmeyen birçok yerlerinin tanınarak oralarındaki kültürel kaynakların, zenginlik kaynaklarının Avrupa merkezine taşınmaya başlaması gerçekliği var. Sömürgeciliktir başka alanlardaki var olan zenginlik kaynakları, kültürel

kaynakların, sosyal, düşünsel birikimlerin o alanlara ta ırması beraberinde orada öylesi bir gelişmenin ortaya çıkmasına neden oluyor. Avrupa yarattığından daha çok oradaki biriken, toparlanan zenginliklerin ortaya çıkarttığı bir sonuç; bu sonuç beraberinde toplumsal alanda yeni gelişmelerinde önünü açıyor. Şimdi şöyle diyebiliriz. Her hangi bir gelişmede o gelişmeye neden olacak faktörler her zaman vardır. Ama o faktörler bir araya geldiğinde yeni bir şeyin ortaya çıkması, beraberinde daha farklı ortaya çıkacak olan gelişmelerin, yaşanacak olan gelişmelerin zeminini yaratıyor. Onlar da koşul ve olanak sağlıyor. O zamana kadar daha sonraki süreçte yaşanacak gelişmelerin önünü tıkatan engeller ortadan kalkıyor. O engeller ortadan kalktığı zaman da insanlık olsun, tarih olsun yeni gelişmelerle karşı karşıya kalıyor. 15.-16. yüz yıllar böylesi süreçlerdir. Ekonomik anlamda dünyanın birçok yerinde gasp edilen zenginlikler orada toplanmaya başlıyor. Yani kolay sermayeye d n se bilecek zenginlikler orada toparlanmaya başlıyor. Yine kültürel birikimler orada toparlanmaya başlıyor. Siyasal anlamda bunların nasıl bir çerçeveye kavu turulabileceği diğer halkların ya da diğer iktidarlar ilişkilerinden çıkan tecrübeler bir sonuç olarak buralara ta ırılmaya başlıyor. Bu da beraberinde siyasi, kültürel, ekonomik, düşünsel anlamda yeni gelişmelerin önünü açıyor. Böylesi bir dönem, bu  n  açılan gelişmeler karşılıklı olarak bir birini etkiliyor. Yani bir birinden kopuk ve bağımsız şeyler değil birbirini etkiliyorlar. Birindeki yaşanan gelişme diğer gelişmenin önünü açıyor,  n  açılan gelişme diğerini tamamlarken bir başka gelişmenin önünü açacak koşulları yaratıyor. O anlamda siyasetteki, ekonomi ve d  n cedeki gelişme hep bir birini tamamlayan, birbirinin önünü açan, geliştiren olgular olarak o süreçte rolünü oynuyor. Bunun düşünsel anlamdaki boyutu  u şekilde de dile getirilebilir. Mesela daha önce belirttik ya antik  a  felsefesinde maddenin varlığı kabul ediliyor. Maddenin varlığı kabul edilirken maddenin daha çok g r nd   gibi olduğu yönündeki kanaatler, kanılar, d  nceler daha baskındır. Ama bu 15.- 16. yüzyıldan sonraki süreçte artık dünya bir maddedir doğru ama g r nd   gibi değil şeklinde yorumlar yapılmaya ba lanıyor. Maddenin g r nd   gibi olmadığı tezinin, d  ncesinin ortaya konulması aslında maddeyi ele alı ta diyalektik yaklaşımda önemli aşamalardan biridir. Maddenin göründü gibi olmadığının ortaya çıkması doğal olarak o madde hakkında daha ayrıntılı daha geniş bilgi edinme zorunluluğunu ortaya koyuyor. Deniyor ya 15.- 16. yüz yıllardan sonra keşiflerin  nleri açılmaya ba landı. Hem dünya coğrafyasının tanınması açısından böyledir hem de evrende var olan nesnelerin tanınması açısından böyledir. Yani maddenin g r nd   gibi olmadığı tezi, d  ncesi maddeye yaklaşımda, maddeyi ele alı ta yeni bir sürecide ba latıyor. Bu diyalektik ve felsefe açısından önemli bir süreç, önemli gelişme ve başlangıç durumundadır. Ama o deminki belirttiğimiz gibi ekonomik, siyasal, kültürel anlamda da birbirinin tamamlayan gelişmelerin içerisinde yerini buluyor. Düşünsel anlamda neye neden oluyor? Az önce de belirtmiştik. İlk  a  felsefesi, yakın  a  felsefesinin gelişiminin temellerini de ortaya koyuyor. Ama o anlamda yaralanılan bir temel var. O temelden de yola çıkılarak örneğin düşünsel anlamda evrenin, uzayın ve gök

cisimlerinin hareketinin incelenmesi ve orada belli sonuçlara ulaşılması gündeme geliyor. Daha önceden de gök hareketleri inceleniyor. Örneğin Mısır'da astronomi bilimi çok önceleri ilk çağ diye adlandırılan dönemde çok gelişkin durumdadır. Gök cismi hareketlerinden yola çıkarak olayları anlamlandırmaya da çalışıyorlar. Ama bu 15.- 16. yüz yıldan sonraki süreçte gök cisimlerinin hareketlerinin incelenmesi o zaman ki; düşüncelerden daha farklı sonuçlara götürüyor. Örneğin bir güneş sisteminin olduğundan bahsedilmeye başlanıyor. Evrenin bu güneş sistemi içinde yerini bulduğu ya da evrenin oluşumu açıklanırken ondan bağımsız olarak düşünemeyeceği ortaya konuluyor. Bu düşünsel anlamda bir çığır. O zamana kadar evreni açıklamada dünyayı esas alan yaklaşım yerini güneş sistemine bağlı şekilde açıklamaya bırakıyor. Zaten felsefe neydi? Biraz neden sorusuna cevap bulmaktı. O zaman da dünya nasıl oluştu sorusuna cevap arandığında neden diye sorulduğunda bunun güneş sistemine bağlı şekilde açıklanması olayı gündeme geliyor. Yani felsefeyi sorduğu sorulara yanıt verilirken verilen yanıtta çıkış noktasının farklılaşması gerçeği orada felsefik anlamda yeni bir dönemin açılması anlamına geliyor. Aslında bu o günkü koşullarda, o günün gerçekliği içerisinde ele alındığı zaman bir zihniyet devrimi olarak ta değerlendirilebilecek bilecek bir süreci başlatıyor. Toplumsal yaşamda temel teşkil edecek konularda yaklaşım, düşünce, tutum belirlenirken temel hareket noktasının değişmesi gerçekliği zihniyet devrimini anlattığı için o süreçteki yaşanan gelişmelerde böylesi sonuçlar yaratıyor. O anlamda biz o süreçten itibaren yaşanmaya başlayan gelişmeler için bir zihniyet devrimi yaşanmaya başlaması diye bir tanımda, bir yorumda bulunmamızı olanaklı hale getiriyor. Bunun düşüncenin o şekilde gelişmeye başlaması bu doğrudan etkisini üretimin gerçekleşme biçimine yansıtıyor. Bu yansıma sermaye gücünü, ekonomik zenginlikleri elinde bulunduranlar arasındaki ilişkilere de yansıyor. Bunun iktidarla, devletle ilişkilerine de yansıyor. Hep bir birinin koşullayan, birbirini etkileyen gelişmelerin yaşanmasına neden oluyor. Bu ekonomide ilk kapitalizm anlamında değerlendirilirken bir sermaye birikiminin oluşmasına ama sermaye birikimi sadece sömürgelerden getirilen zenginliklerle değil, önemli bölümünü oluşturuyor. Ama üretimin gerçekleşmesinde zanaatçılığın belli bir gelişme kayıtlı etmesine neden oluyor. O üretim koşullarını biraz daha kolaylaştırınca ya da o bulunan zenginlikleri işleme ve bir metaya dönüştürme imkânlarını yoğun geliştirdikçe doğal olarak o toplum içindeki ekonomide yeni faktörlerin ortaya çıkması ya da eskiden var olan değişik faktörler çok daha fazla etkili hale gelmesine neden oluyor. Bu ekonomide yeni bir süreci başlatıyor. Yani kapalı ekonomilerin yerini, pazar ekonomisine bırakmaya başlaması, meta dolaşımının gelişme koşullarının oluşmaya başlaması, paranın giderek daha etkili hale gelmeye başlaması gibi bir sonuç yaratıyor. Orada para kimin elindeyse doğal olarak toplumda etkili güç durumuna onlar gelmeye başlıyor. İşte bu tüccarlar çok daha etkili hale geliyor. Bu borçlanmalarla tüccarlar çeşitli çevreleri kendisine bağımlı hale getiriyor. Böylece ekonomide yeni bir süreçte başlıyor. O biraz üretimin gerçekleşmesiyle üretilenin dolaşımı arasındaki bir ilişkinin o şekilde yeniden

düzenlenmesine neden oluyor. Düşünsel anlamda üretimin gelişmesi için yeni aletlerin geliştirilmesi gerekiyor. Aletlerin geliştirilmesiyle beraberinde daha sonra ki gelişen bilimlere temel teşkil edebilecek bilimsel bilim çalışmalarının gelişmesine neden oluyor. Örneğin: Hareket, hız işlenmeye başlanıyor. Bu da fiziğin madde hareketinin işleniyor bu da fizik biliminin temel konularından. Doğal olarak fizik biliminin gelişmesine neden oluyor. 15.- 16. yüzyılda düşünce adamları ya da çeşitli keşiflere imzasını atanlar ele alındığı zaman bunların çoğu manastırlarda eğitimini görüyor, bilgi yoğunluğuna orada ulaşıyor. Oralarda daha çok astronomi ya da gökbilimi gök bilimi diye adlandırılan bilimle ilgili şeyler var. Ama çoğunluğun da fizik bilimiyle yakın ilişkisi olanlar ve o şekilde maddenin ele alınması, maddeyi meydana getiren özelliklerin ortaya konmaya çalışması ya da hareketin, enerjinin, gücün anlaşılacak istenmesi olgusu beraberinde maddeye ilişkin yeni fikirleri ortaya çıkartıyor. Newton tarafından Evrensel Çekim Kanunu bulunuyor. Kepler, Kopernik onlar gök bilimine ilişkin yeni bulguları ortaya çıkartıyorlar. Galileo ve Buruno vardır, onların kiliseye karşı mücadeleleri var ama onların daha çok gökbilimine ilgileri gelişiyor. Bu beraberinde ortaya konan düşüncelerin savunulmasını ve onunda topluma sunulması düşünsel anlamda o zamana kadar ki var olan düşüncelerin ya da olay ve olgulara getirilen izahların tartışılmasına neden oluyor. O zamana kadar olay ve olgulara getirilen izah neydi? Tanrıyla yapılan izahlardır. Hepsinin tanrı yaratımı olduğunu ortaya koyan izahlardı, buna karşı konulamayacağını ortaya koyan izahlardı. Yani her şeyi tanrıyla açıklayan izahlardı ama o süreç düşünce adamlarının ortaya koyduğu görüşler ya da keşifler deniliyor, o süreç çeşitli bulgular üzerinden dile getirdikleri o zamana kadar olay ve olguları tanrıyla açıklayan yorumların, düşüncelerin dışına çıkılmasına oluyor. Bu beraberinde o düşünceyi savunanlarla o gelenekselleşmiş tanrıyla açıklayan olay ve olguları açıklama zihniyeti arasında, erki arasında çatışmaların yaşanmasına neden oluyor. İşte Galileo onun sorgulanıyor, Buruno onun için canlı canlı yakılıyor. O zamanın aykırı düşünce savunan birçok insanı onun için engizisyon'lar da yargılanıyor. Bu o zamana kadar ki, temel yaklaşımlarla bir çatışmayı ortaya koyuyor, engellenebiliyor mu? Hayır. Çünkü baskılar belki Galileo'ya geri adım attırıyor ama ona karşı Buruno'da ifadesini bulan düşüncesinde ısrarlı ve kararlı savunma yaklaşımı var. Ama bununda giderek ekonomiye, siyasete yansması beraberinde o yaşanan gelişmeyi de engelleyemez hale geliyor. Fizik alanında yaşanan gelişme güç, hareket, enerjiye yönelik ortaya konan görüşler maddeyi ele alışı farklılık ortaya çıkartıyor. O madde ele alındığında o maddenin işlenmesi üretimi ve toplumsal alanda kullanımı, daha geniş alanda kullanımını ortaya çıkartıyor ve ekonomiyi canlandırıyor. Kilise onu engellemeye çalışsa bile onu yaşamdaki oynamış olduğu rol onu engellenemez hale getiriyor. Ve bunun siyasal anlamdaki yaklaşımı ortaya çıkıyor. Yani o zaman ki, dağınık olan prensiplerin arasındaki ilişkiler gündeme geliyor. Yani birliklerin oluşması yönünde ya da o birliklerin oluşmasında önünde engel teşkil eden o monarşik şekillenişlere karşı mücadelelerin gelişmesinin de önünü açıyor. Yani kilise engellenmeye çalışılsa bile ona karşı siyasal anlamda bir gelişme ortaya çıkıyor. Burada

şunun rolünü görmek gerekir. Demin bahsettik; Newton'un Evrensel Çekim Kanunu bulması ya da evrendeki hareketi, neden yani cisimler aşağı doğru iniyor da, yukarı doğru çıkmıyor, düştüğünde neden düşüş aşağı doğru gerçekleşiyor sorusuna gücün bir merkezde toparlanması yaklaşımını ortaya çıkartıyor. Bu siyasal anlamda da yerini, düşünsel anlamda da merkezîyetçi yaklaşımların gelişmesinde temel teşkil ediyor. Yani fizik alanında ortaya konulan bir düşünce ekonomiye yansımada bir pazarın gelişmesi, siyasete yansımada devletin merkezileşmesi ya da merkezci devletlerin oluşması biçiminde daha sonraki açılımlara dönüşebiliyor. Bilimdeki, ekonomideki, siyasetteki gelişme hep böyle birbirini koşullayan, birbirini geliştiren, birbirinin önünü açan bir gelişim seyri izliyor. 15.- 16. yüzyıl dediğimiz zaman dünyanın sarsıldığı, dünyanın bu sarsılma temelinde yeni bir başlangıç yapma süreci olarak değerlendirebileceğimiz bir dönemi başlatıyor. Bu süreç o zamana kadar var olan değerlendirmelerin yeniden ele alınmasına sorgulanmasına neden oluyor. Bunlarda sorgulanırken, bunlarda felsefik anlamda dile getirilirken idealizmden ya da kilisenin her yönlü etkisinden kurtarılanılarak, kendilerini kopararak ortaya koydukları düşünceler değil. O dönemin felsefecileri, filozofları var, Önderlik diyor; Kant var, Hegel var. Bunlar da maddeye farklı yaklaşım geliştirmeye çalışıyorlar. Daha sonra ki süreçte diyalektik materyalizm gelişimine 19. yüzyıllar da öncülük edecek kişilerde kendi felsefelerini, kendi görüşlerini izah ederken, açıklarken kendinden önceki filozofların, düşün adamlarının ortaya koymuş olduğu gelişmelerden, düşüncelerden yararlanarak kendi görüşlerini, kendi düşüncelerini oluşturuyorlar. Yani ama kendisinde önce ki, var olan düşüncelerle felsefik olarak idealizmi savunan düşünceler, maddeyi ele alışıta son tahlilde ideyi yani düşünceyi ruhun belirleyiciliğini savunan düşünceler. Böylesi gelişmeler Rönesanssın başlattığı süreçte açılan güzergâhta ortaya çıkan, görünen gelişmeler oluyor. Başta Rönesans'tır, aydınlanmadır hep bunlar birbirini tamamlayan olgular olarak tanımlanıyor. Toplumu her alanda yeniden açıyor. Toplum her alanda yeniden açıldığında felsefik olarak açılan gelişmeler görülüyor. Kant'tan, Hegel'den bahsettik. Onların olguları, maddeyi ele alışlarından bahsettik. Maddenin varlığı, maddenin içindeki ilişkiler ortaya konuluyor ama son tahlilde açıklamaya gelindiğinde ruha, ideye saplanma fikri var. Bunların eleştirileri geliştiriliyor Marks, Engels tarafından. Ama Marks ve Engels'in kendisinde öğretilerini Hegel'den, Flor... aldıklarını dile getiriyorlar. Örneğin o süreçte klasik alman felsefesinin eleştirisi vardır. Mark tarafından şey yapılmıştır. Felsefe üzerine el yazıları var, oralaradaki tüm düşüncelerinde ortaya koyduklarında Hegel'in Folor... izlerini görmek mümkün. Zaten onların izlerinden çalıştığını kendisinde ret etmiyor. Ama bir noktaya geldiğinde kendisini onlardan temel ayrımın ortaya koyuyor. Onun için Marks kendi felsefesini anlatırken, Hegel'de diyor baş aşağı duranı biz alıp ayakları üzerine oturttuk biçiminde bir yaklaşımı ortaya koyuyor. Şimdi burada görülmesi gereken temel olgulardan biri şudur. İlk çağ felsefesini ele alırken, doğa felsefesinden bahsetmiştik. Ama Platon'dur, Sokrates'tir bunlarla beraber sadece felsefe doğa felsefesi olmaktan

çıkmaya başlıyor. Toplum ilişkisini ele alışa dönüşüyor, devlet, toplum ilişkisini irdelenmesinde bir bakış açısı haline geliyor. Orta çağda bunun tartışması durdurulmak isteniyor, her şey tanrıyla açıklanmaya başlıyor. Ama bu ilk çağ felsefesinde ortaya çıkan Sokrates'te, onlarda görülen eğilimin son bulması anlamına gelmiyor. O kilise çatısı altında da olsa, medreselerin etkisi altında da olsa kendi varlığını sürdürüyor. Zaman zaman da medreselerle, manastırlarla karşı karşıya gelmesine neden oluyor. O yaklaşım yakın çağ felsefesi diye adlandırılan ya da bilimsel düşüncesin gelişmeye başladığı dönem olarak adlandırılan süreçten itibaren o sadece evreni, evren üzerindeki maddeleri tanımakla yetinmiyor. Beraberinde topluma da bir bakış açısı geliştirmeye başlıyor. Hukuk felsefesinden, ahlaktan bahsediliyor. Bunlar toplumsal yaşamı ilgilendiren hususlardır, Hukuktur ve ahlaktır Hegel'de de vardır. O zamanın değişik filozoflarında da bu düşünceler vardır. Felsefenin sadece maddeyi, evrendeki var olan, toplum dışındaki var olan maddeleri ele alışla sınırlayan ya da ağırlıklı bölümünü oluşturan yaklaşımın daha da aşılmasına neden oluyor. Felsefe bir yanda maddeyi, doğayı ele alışta öncü bakış açısı oluşmasını sağlıyor ama diğer tarafta toplumu ele alışta, toplumsal olayları değerlendirilte de bir bakış açısı haline geliyor. Yani felsefe bu anlamda doğa ve toplum olaylarını ele alıştaki bir bakış açısı olarak algılanmaya başlanıyor, değerlendirilmeye başlıyor. Bu felsefe açısından önemli bir şeydir. Sadece doğa olaylarını değil doğa ve toplum olaylarını ele alırken var olan bir bakış açısı olarak değerlendirilmeye başlıyor. Bu doğaya da, topluma da bir madde yaklaşımını getiriyor. Burada şöylesi bir mantık geliyor. Doğa için geçerli olan yasalar, toplum içinde geçerlidir biçiminde ortaya çıkıyor. Doğa bir madde olarak ele alınıyor, madde kendi iç çelişkisiyle değerlendiriliyor. O ön çelişkisel maddenin var olma nedeni olarak ortaya konulan çelişki ise hareketi ortaya çıkarttı. O şekilde de madde de bir süreklilik olgusu dile getiriliyor. Ama o süreklilik olgusu, sürekli bir değişim ve dönüşümü anlatıyor. Bu şekilde getirilen değerlendirmeler var. O değerlendirmeler yola çıkarak toplumlara da o indirgenerek aynı sonuçları ifade eden değerlendirmeler ortaya konuyor. Doğa ve toplum olaylarının aynı bakış açısıyla ele alınması felsefe anlamında yeni bir başlangıcı da oluşturuyor. Bu başlangıç en iyi şekilde Marks tarafından formüle ediliyor. Marks For... Eleştirirken, klasik alman felsefesini eleştirirken ortaya koyduğu tezler var. O tezler içerisinde 11. tez diye dile getirilen bir tez var. O 11. meşhur tez o güne kadar ki felsefecilerle, filozoflarla kendi arasındaki farkı ortaya koyan tezdur. Bizim kendi zamanlarına kadar diyor; felsefecilerin yaptıkları sadece var olanı tanımaktı, anlamaktı ama sorun var olanı anlamak, tanımak değil onunla değiştirmektir. Bu anlamda felsefeyi anlama ve tanıma kapsamı dışına çıkartan bir yaklaşım ortaya koyuyor. Oda değiştirme ilkesi şeklinde kendini ifadeye, kendini formüle kavuşturuyor. Şimdi Marks'ın felsefesini diğer felsefelerden ayıran temel yaklaşım budur. Bu yaklaşımı Marks hem maddeye, hem topluma indirgediğinde şöyle bir gerçeklikle karşılaşılıyor. Sadece bir madde ele alındığında tanınıyor, anlamlandırılıyor ama o başka bir maddeye dönüştürülebiliyor, değiştirilebiliyor. Mesela enerji böyledir.

Nedir? İlk önce neyi buluyorlar? Buhar. Buhar dönüşümdür, sen onu kullanırsan enerji haline gelir. Yani bir maddenin enerji, diğer bir maddenin başka maddeye dönüşmesindeki ara süreci anlatıyor. Daha sonra kömürü buluyorlar, kullanıp, enerjiye dönüştürüyorlar. Daha sonra aynı rolü oynayabilecek farklı enerji kullanım arayışları içerisine giriliyor. Bu enerjinin yani derler ya bir maddenin bir kaba hareket biçimi var, birde onun içsel hareket organik, inorganik biçiminde şeye kavuşturuluyor ya da mekanik hareket onun içsel adı var arasındaki farkı koyan tanımlarda var. Bunun ortaya konması bu maddenin değişebilirliğinin, dönüştürülebilirliğini ortaya koyan olgu bu önemli, şu açıdan önemlidir. Bir maddenin kendi doğal gelişim seyri var. Sen buna evrimci süreçte diyebilirsin. O süreç içerisinde maddenin bir değişimi vardır. İnsan doğar, büyür ve ölür. O gelişimin ortaya çıkarttığı bir sonuç. Nasıl duracağı, nasıl gelişeceği, nasıl öleceği farklılaşabilir. Farklı nesnel olaylar, onun gelişiminde rol oynar. Bir de onun dışında dıştan bir müdahale ile o maddenin değişebilirliği, dönüştürülebilirliği olgusu var. Şimdi bu sadece dıştan müdahale ile olmuyor. Onun dıştan müdahale yapılmaması için onun içsel koşullarının da var olması gerekir. İç ve dış koşullarının bütünlüğünün sağlanması gerekir. Örneğin: Yumurtadan civcivin çıkma hikâyesi, kuluçkada da o civciv çıkabilir. Ama en son o kuluçkanın verdiği ısıнын farklı bir ortamda sağlanmasıyla da civciv çıkabilir. Yani anlatmak istediğimiz taştan civciv çıkmaz yani. Bir maddenin değiştirilip, dönüştürülebilmesi için o değiştirilen, dönüştürülen maddenin de o değişimi, dönüşümü sağlayabilecek içsel atom, molekül yapısına sahip olması gerekir. İç ve dış değişimdeki dışsal yön dendiği zaman değişimdeki içsel yön dendiği zaman anlaşılması gereken şeyler bulardır. O zaman Marks'ın felsefesiyle başlayan süreçte değiştirmektir olgusu dendiğinde o değişimin sağlanabileceği, hızlandırılabilmesi ve yön verilebileceği gerçekliğidir. Sen değişimi bir kendinden sürece bırakırsın ama bir de o değişime sen yön verebilirsin. Örneğin: Sel'i düşünün. Eğer o sele iyi bir yön verebilirsen o güçlü bir enerjiyle insanlığa onu büyük kazanımlara dönüştürebilirsin. Ama sele güçlü bir yön vermezsen, o sel önüne ne çıkarsa alıp, götürür. Sen ona yön verebilme, o değişimi hızlandırabilme biçiminde şeyi var. Marks kendi felsefesini topluma indirgediğinde aslında şöyle bir gerçeklikle karşı karşıya kalıyor. Kendisinden önce de düşün adamları ama o düşün adamları düşüncelerini anlamaya ve tanımaya ayırıyorlar. Onun toplumda etkili hale gelmesi, toplumsal yaşama yön verebilmesinde neye dayanmaları gerçeğini algılamıyorlar, tartışmıyorlar. Orada Marks toplum çözümlemesine gidiyor. İşte kapitalizm çözümlemesi var. O çözümlemesinde toplumu temel sınıflarda ele alıyor. Burjuva ve proletarya diyor. Burjuvaziyi değerlendirirken egemen, sömürücü bir konumda olduğu, proletarya'yı değerlendirirken ezilen, sömürülen bir konumda olduğu ve kendi felsefesinin de toplumda başarıya ulaşabilmesi için sömürülenlere dayanması gerektiği gerçeğinden hareket ediyor. Kendi dünya görüşünü sınıfa taşıma yaklaşımı burada ortaya çıkıyor. O açıdan da bir dünya görüşünün başarıya ulaşması için, sonuca ulaşabilmesi için mutlaka gelecek vaat eden bir sınıfa dayandırılması gerektiği görüşünden hareketle, kendi iç dünya görüşünün, işçi

sınıfının bilimsel dünya görüşü olarak tahlil ediyor. Onun için deniyor ya diyalektik materyalizm için işçi sınıfının genel dünya görüşüdür biçiminde tanıma buradan ulaşıyor. Yakın çağ felsefesi diye adlandırdığımız süreçte ilk çağ felsefesinde olur görülmeye başlayan diyalektik ve materyalist yaklaşım veya bunun karşısında idealist yaklaşım o yakın çağ diye adlandırılan süreçte, bilimsel düşüncesin ortaya çıktığı süreçten itibaren daha gelişkin hale geliyor. Toplum yaşamında, toplumu ilgilendiren tüm alanlarda etkili bir bakış açısı olarak toplumu sarar bir konuma ulaşıyor. Bu süreçte daha çok gelişen

Doğan ark: Felsefenin gelişimiyle birlikte diyalektik felsefede maddeyi tanımlarken maddenin görüldüğü gibi olmadığı maddenin kendi içerisinde parçalanabileceği, farklı biçimlere dönüşe bildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da arayışların, bilimin ve keşiflerin ortaya çıkmasında tetikleyici bir rol oynamıştır. 15. yüzyıldan itibaren bu biraz daha özellikle bilimin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin suyu tanımlarken suyun kendi içerisinde farklı biçimlere dönüştürülebileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Yani belli derecelerde suyun kendi içinde iç dinamikleri olduğu için belli bir derecede donabileceği yine belli bir derecede ısıtıldığında buharlaşabileceği keşif edilmiştir. Bu deneylerle varılan bir sonuçtur. Bu da özellikle bilim alanında büyük gelişmelere neden olmuştur. Dikkat edilirse ilk buharlı gemiler vardır. Yine buhar enerjisinden elde edilen suyun ısınmasından elde edilen buharlı makineler vardır. Bu da doğal olarak sanayinin gelişmesine neden olmuştur. Yani buhar enerjisinde çalışan, insan gücünün çok daha üstünde çalışabilecek makinelerin icat edilmesine neden olmuştur. Yine felsefenin kendi alanındaki çalışmaları dediğimiz gibi özellikle doğanın tanınması noktasında da çok önemli sonuçlara ulaşmıştır. Mesela Newton'un biraz esperileştirilen başına elma düşme meselesi vardır. Bu doğal olarak yer çekimi kanunu da ortaya çıkartmıştır. Yani bu nasıl olmuştur? Havaya atılan bir cismin ya da havadan düşen bir cismin yukarıya gitmediği tam tersine yere doğru düştüğü buda doğal olarak bir yer çekimi kanunun olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bu sonuca da şu şekilde varılmıştır. Kendi etrafında hızlı bir şekilde dönen bir cismin kendi alanı içinde bir manyetik alanı oluşturduğu, bir yer çekimi alanı oluşturduğu sonucuna gidilmiştir. Bu deneylerle ulaşılan bir sonuçtur. Bundan da dünyanın yuvarlak olduğu, kendi etrafında döndüğü, dünyanın sadece düz bir çizgi olmadığı, bir yere gidildikten sonra sona ulaşmadığı sonucuna gidilmiştir. Yer çekimi kanunundan aynı mantıkla yola çıkarak manyetik alan oluşturarak elektriğin üretilmesi gibi bilim sürekli kendini geliştirmiştir. Özellikle felsefe daha çok bilim alanında kendini ifadeye kavuşturmuştur. O dönemlerde bilimin bu şekilde sürdürdüğü gelişimi her ne kadar şeyde olsa toplumun öteki felsefe ve bilim daha çok toplumun hizmetindedir. Biraz toplumun gelişmesinde önemli katkılar sunmuştur. Şimdi ilk çağ ve ortaçağ dönemlerine bakıldığında özellikle felsefe ve bilimin gelişmemesi noktasında belli dogmalar, sınırlayıcı nedenler vardı, fakat daha sonra ki süreçlerde bunun yerine belirttiğim gibi bilim ve felsefenin gelişmesiyle birlikte onu sıralamak yerine onu denetime almak, kontrolde tutmak bu şekilde bir iktidar gücü haline getirmek biçimin de bir çalışma yürütülmüştür.

Felsefe ve daha çok bilim bu noktada ya iktidarlaşmıştır ya da tamıyla iktidarın, gücün denetimine girmiştir. Yani her ne kadar iktidarın denetiminde de olsa sonuçta toplumun gelişiminde çeşitli noktalarda etkileyici nedenlere sahip olmuştur. Su örneğini verdik. Su ısıtıldığında nasıl farklı biçimlere dönüşebiliyorsa çünkü madde kendi içerisinde o iç dinamiği taşımaktadır; yani parçalarda bölünebilme özelliğine sahiptir. Bu 19. yüzyılda toplumun değerlendirilip, çözümlenmesinde önemli bir veri haline gelmiştir. Nasıl ki, bireyin kendi içinde bir iç dinamik yoksa bir içsel dönüşümü barındırmıyorsa dıştan müdahalelerle nasıl yönlendirilemezse toplumda o şekildedir. Her insanda, toplumda bu özellikler vardır yoktur diyemezsin. İnsan hiçbir zaman değişmez, toplum hiçbir zaman dönüşmez tezi yanlıştır. O sürecin koşullarının oluşabilmesi gereklidir. Yani bir insanın değişebilmesi için çeşitli koşulların oluşabilmesi gerekmektedir. Ortamın değişmesi gerekiyordur, toplumun değişmesi gerekiyordur yani benzeri etkiler insanın değişiminde etkili olabildiğine göre toplumun değişebilmesi içinde, dönüşüme uğrayabilmesi içinde çeşitli koşulların oluşabilmesi gerekiyor. Bu baskı koşullarıdır ya da benzeri koşullar toplumun değişiminde, dönüşümünde rol oynamıştır. Yani madde parçalanabildiğine göre, değişebildiğine göre toplumda değişip, dönüşebilir bu şekilde olduğu gibi kalmayacaktır. Kapitalizmin çöküş noktası aslında biraz bu noktadır. Kapitalizm bir toplum üzerinde şekillenmemiştir. Tam tersine nasıl ki maddeyi parçalarken o içerisinde sana gerekli olan özelliği ortaya çıkartıp onu değerlendirebiliyorsan kapitalizmde biraz böyle toplumu parçalayarak kendi içerisinde kendisini yaşatabilecek, kendisini var edebilecek parçalar üzerine şekillenmiştir. Aslında felsefe burada biraz kopuyor. Daha çok bilim ağırlıklı geliştiği için böyle biraz daha toplumu denetimde tutabilecek şekilde bilimi de bu şekilde kullanıyor, sanayileşmeyi bu şekilde kullanıyor. İşte geline aşamada teknolojiyi bu şekilde kullanıyor. Ne kadar insanlığa hizmet etmiş olsa da diyemezsin kapitalizm hiçbir şekilde insanlığa yararlı bir şey yapmamıştır. Mutlaka yaptığı şeyler var şu geline aşamada bile kapitalizmin yarattığı şeyler var. Fakat toplumda da büyük değişikliklere de neden olmuştur. Ne kadar parçalasa da, kendisini o parçalar üzerinden şekillendirse de sonuçta kendi özünde taşımıştır, toplum üzerinde bir gelişmeyi tamamlamıştır. Yine 19. yüz yıl felsefecilerinde Savunmalarda da geçiyor. Mesela çokça bahsedilen zıtların birbirini yok ettiği felsefesi çok ağırlıktadır. Fakat Önderlik bu tezi tamamen değiştiriyor. Zıtların birbirini yok etmediği tam tersine kendi içerisinde yeninin eskiyi kendi içerisinde barındırdığı tezini ortaya koyuyor. Böyle bir sonuca gidiyor. Bakıldığında Sovyetler de işçi sınıfı iktidara geliyor ve kapitalizmi ortadan kaldırdığını iddia ediyor çünkü işçi sınıfıyla, kapitalizm zıttır. İşçi sınıfının iktidara gelmesiyle kapitalizmin ortadan kalktığı savı ortaya atılmış. Tam tersine bu gün geline aşamada her zaman içinde barındırır. Çünkü eski her zaman yeniyi içinde kendisini var eder. Sovyetler Birliği'nin geldiği aşamayı insan göz önünde bulundurduğunda eskinin eğer bir değişime bir dönüşüme yol açabilecek süreçler geliştirilmediği sürece eskinin hiçbir zaman ortadan

kalkmayacağı gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu günkü koşullarda toplumun her aşamasında bunu görmek gerekiyor.

Agit ark: (soru) Arkadaş değerlendirdi, kapitalist gelişmeleri ve süreci. Bu sürekli karşımıza çıkıyor. Birçok eğitimde de tartışma konusu olmuştur. Kapitalizmi her yönlü eleştirdikten sonra diyoruz ki, kapitalizm insanlık içinde şunu yapmış. Dolayısıyla biz kapitalizmi bir sistem olarak ele alıyoruz. İnsanlık tarihine baktığımız zamanda kapitalizm olmadan uygarlıklar gelişmiş. Kısaca sormak istediğim şu: Kapitalizm olmadan, bu sistem olmadan, bilim, teknik gelişemez miydi? Bu bilim, tekniğin gelişmesi örneğin bu gün o sistem olmasaydı bir bilim adamının çıkmasıyla birlikte insanlık için başka bir teknik üretildi. Mesela ben bu teze katılmıyorum. Arkadaş bu konu için ne diyor? Önderlik kapitalizmi değerlendirirken şunu diyor. Tamam. Kapitalizmin çekiciliği var. Günümüzde insanları çekiyor yaşam biçimiyle vs. Mesela bu olmadan da insan bu süreçte, bu sistemde Önderlik diyor İnsan insanın kurtluğunu bu süreçte yapmış, kapitalizm bunu yapmış. Kapitalizm olmadan bu sistem olmadan insanlık için bu bilim zorunlumuydu? Arkadaş bu konu hakkında ne düşünüyor? Zorunlumuydu kapitalizm yine felsefenin gelişmesi, bilimin gelişmesi kapitalizm gelişmeden farklı bir biçimde olamaz mıydı? Toplum için daha yararlı olamaz mıydı?

Doğan ark: Sorunu kapitalizmle anlatmak, özetlemek tabî ki yeterli değil ama sonuçta bir iktidar olgusu var, sen onu nereye koyacaksın. Kapitalizmde yok ama feodalizmde de iktidar var. Sınıflar ortaya çıktıktan sonra iktidarda ortaya çıkıyor. İktidar bir şekilde kendisini var edebilmek için çeşitli noktalar da kendisini var eder bu toplum üzerinde olur. Toplumu denetime alabilmek yani iktidar diyelim belki kapitalizm demiyoruz ama sonuçta bir iktidar olayı var. Yani sen sınıfları, iktidarı bir tarafa atamazsın. Kapitalizm olmasaydı şu, bu olurdu, olurdu yani. Mesela bilimle, felsefenin iç şeyleri toplumun hizmetindedir. Toplumun gelişmesinde önemli bir rol oynamış ama sonuçta bir tarafta da iktidar olayı var. Bilimin ve felsefenin gelişmesine engel oluyor. Niye? İktidar. Çünkü felsefenin ve bilimin toplumun güçlenmesi iktidarı ortadan kaldırır. İktidarı yaratan da üretimdir. Bunu da bir tarafa koyalım. Sanayileşme geliyor, bilim geliyor aynı zamanda ekonomide geliyor. Sonuçta iktidarın geliştiği noktalar bunlardır. Kapitalizmde de, feodalizmde de iktidar vardı, farklı biçimlerde de iktidar olgusu var. İktidar olduğu sürece de bilim ve felsefe onun denetiminde şekillenir, kontrolünde olur. Kontrol dışında olduğunda egemenliğini tehdit eden bir sürece neden olur. Yani bu gün teknolojiyi, sanayileşmeyi yaratan bunu iktidardan bağımsız olarak düşünürsün bilir misin? Mesela biz bir telefon kullanıyoruz. Telefonu senin hizmetime sunan nedir? İnsanlığın gelişimidir elbette ama sonuçta bunu yaratan o olgudur. Elbette bu olanaklar olmadan da gelişir ama etkilediği noktalarda vardır. Dediğim gibi iktidarı güçlendirebilmek için bilimi ve tekniği güçlendirmiştir. Bu insanlığın hizmetinde midir, değil midir? Yani bu günkü teknoloji, bu günkü geline aşama insanlığın hizmetinde midir? Kesinlikle hayır. Ama insanlığa kattığı

şeylerde var. Bence kabullenmek gerekiyor. Hiçbir şekilde insanlığa bir şey katmadı demek bu kapitalizmi meşrulaştırmak anlamında değil. Ama insanlığa kattığı şeylerde vardır. Mesela sınıfların geldiği aşama her yeni bir süreç insanlığa bir şeyler katmıştır. İnsanlıktan, toplumdaki çok şey almıştır toplumu parçalamıştır ama topluma da kattığı şeyler var.

Kazım ark: Tarihi ele alırken de geleceği sorgularken de sosyalistler olarak, Apo'cular olarak ne istediğimizi günü birlik her zaman anlatmak anlamında söylemiyorum ya da her dersin anlatımında tartışmanın içine sokuşturarak da değil mantık olarak bunu aklınızdan çıkartmadan tartışmamız lazım. Bu bizim tartışmalarda daha verimli sonuç almamızı beraberinde getirebilir ve daha yararlı olur. Şimdi tartışıyoruz felsefeyi Ortaçağ Felsefesi arkasından Yakın çağ Felsefesini tartışıyoruz. Marksizm'e kadar da getirdik. Bizim o güne tartıştığımız şeyleri bir kere şu şekilde ele almamız gerekiyor. Zorunluluksa kapitalizm bir zorunluluk muydu? Böylemi olmalıydı? Toplumun, bireyin ahlaksızlaştırılması, bireyselleştirilmesi her şeyin param parça edilmesi hatta insanın bile param parça edilmesi duygusundan maddi yapısına kadar parçalanması bir zorunluluk muydu? Bunu bilmek gerekiyor ya da o kapitalist gelişmenin yarattığını söylemiş olduğumuz gelişmeler gerçekte kapitalizmin, kapitalistlerin, burjuvaların bilinçli bir öngörüsü sonucunda pragmatik bir çerçevede mi ortaya çıkmıştır. Bunlara bu soruya cevap verdiğimiz zaman hayır diyoruz. Niye bir Fransız İhtilali Burjuva Devrimlerinin başlangıcı olarak görülür ama bir burjuva partisi kadar gelişmemiştir. Fransız İhtilalini yapanlar en yoksullardı, ayak takımı, baldırı çıplaklardı. Amerika Bağımsızlık Savaşını verenlerde öyleydi. Ben bu örneği şunun için veriyorum. İnsan Hakları Evrensel beyannamesinin hukuksal anlamda şekillendi iki girişim bu. İnsanlık Tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak görülüyor ama burjuvaların öncülüğünde olmadı. Hep yoksulların öldürülüp eşitlik isteyenlerin talepleri doğrultusunda oldu, insanca yaşamak isteyenlerin talepleri doğrultusunda oldu. Ama sonuçta bir kapitalizm çıktı ortaya. Başlangıcında kapitalistler yoktu. Marksiz değerlendirmeye göre halkların özgürlük istemlerini kendi pazar istemleriyle bütünleştirerek bu mücadeleye öncülük ettiler. Ve burjuva devrimi dönemi başlattılar deniliyor. Şimdi tarihte yaşanan her şey arkadaşların sorunlarından yola çıkarak tarihte yaşanan her şey kapitalizme ilişkin olumlu olumsuz yanları var mıdır şeklindeki değerlendirmeler açısından da söylüyorum. İnsanlığın hem maddi anlamda hem de düşünsel anlamda geliştirmiş olduğu her şey insanlığın kolektif birer ürünüdür. Biz bunu unutursak ortaya ters bir sonuç çıkar. Araba dersek teker ne zaman icat edildi onu ele almamız lazım. Roket dersek barut ne zaman icat edildi, hangi zamanda icat edildi onu da ele almamız lazım. Bilgisayar dersek çağı kim icat etti? Onu da ele almamız gerekiyor. İşte kapitalistlerin olmadığı dünyada icat edildi bunlar ortaya çıkartıldı. Sümer Rahip Devletinden bahsediliyor tartışmalarımızın temel yanlarından birisi bu o dönemde yaratılan birçok şey uzay bilimi anlamında, zamanın ölçümü anlamında daha değişik keşifler anlamında toprağın, insanın konumlandırılması anlamında, toprağın üslenmesi

anlamında keşfedilen bir çok şey o neolitik dönem ve o Sümer Rahipleri arasında sıkışık kalmıştır. Ortaya çıkartılmış sonuçlardır bunlar. Bir boyutu Çin'e uzanan diğer bir yanı Mısır'da Hindistan'da şekillenen icatlardır bunlar. Tabi bu icatların olduğu süreçlerde de burjuvalar yoktu. Egemenlerde yoktu. Şimdi biz oradan kopartınca kapitalizmi farklı tartışırız. Yani Marksizm'i ele aldığımız zamanda, o tartışma düzeyini ele aldığımız zaman zorunluluk denilen şeyi de yanlış bir biçimde değerlendiririz. Zorunluluk muydu yani. Hristiyanlığın ortaya çıkartmış olduğu değerler Fransız İhtilalinin çıkarttığı değerlerden farklı değildi. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik istiyordu. Bizde aynısını istiyoruz. Dikkat edin biz başka bir şey istiyor muyuz? Eşitlik, özgürlük, kardeşlik istiyoruz. Kürdistan açısından, Ortadoğu halkları, tüm dünya halkları açısından insanlığın ortak özlemi özgürlük ve Önderlik Savunmalarında bunu komünal değerlerle bütünleştiriyor. Onun toplumsal yanlarıyla bütünleştiriyor. Onu için dar sınıf mücadeleleri biçiminde ele almayalım diyor. Sınıflar vardır aralarında mücadelelerde vardır ama insanlık temel olarak devletli egemenlikli sistemin Avrupa'ya öncelik vermek zorunda kalıyoruz. Çünkü oradaki gelişmeler başat gelişmeler oluyor. Bir; bu nokta da kapitalizm bir zorunluluk değildi, gelişen bilimler fizikte, biyolojide ya da sosyal bilimlerde felsefede gelişen şeyler sanatta, kültürde, siyasette hukukta gelişen şeyler kapitalistlerin zinciri altında olmamıştır. Onları saptamamız gerekiyor. Eksik olabilir, yanlış olabilir bir sonraki bölümde tartışacağımız için ben değinmiyorum. Eksiklikler nereden kaynaklanmıştır? O bakış açısından. Bir; Devletçi egemenlikli sistemin tarihten bu yana işte 3000 yıldan bu güne kadar siyasetin bir birini nasıl besleyerek geldiği ve bu besleyerek gelen sistemin bakış açısının ne olduğu işte devlet, iktidar, savaş olgusuna bakış açısını felsefelerin bir zaman insanlığa öncülük ettiği dönemden bilimin öncülük ettiği dönemin ortaya çıkartmış olduğu sonuç neden felsefeye ihtiyaç duyuldu? Din ve ahlak kurallarının insanlığın gelişmesinde belli rol oynarken elbette şu andaki statünün yaratılmasına oynamış olduğu rol kadar belki ondan daha az neyse rol oynarken ahlaksızlığın ve felsefesizliğin ortaya çıkartmış olduğu sonuçların işte bu küresel felaket dediğimiz sonuçlara kadar nasıl getirdiğini ele alıp değerlendirmek gerekiyor. Çünkü felsefeyi tartışıyoruz burada. Ayrıntılarından çok kaba yanlarından çok esas olarak bize doğrultu veren yanlarını esas almak zorundayız. Onu ele alıp değerlendirmek zorundayız. Ele alıp değerlendirmezsek ne olur? Bizimle birlikte 30 yıldır mücadele içinde olanlar vardı; şimdi televizyonlarda çıkıp diyorlar ki, benim özlemim burjuva olmaktır. Ele alıp değerlendirmezsek Fransız baldırı çıplaklarının düşmüş olduğu sonuca düşeceğiz. Ya da Hristiyanların o 250 yıl yaşamış olduğu direniş ortamında Roma'cı egemenlikle bütünleşeceğiz. Yani bizim özgürlük taleplerimiz, eşitlik, kardeşlik taleplerimiz bir başkasının elinde egemenlik aracına dönüşecek. Bunun önüne geçmek için biz felsefeden bahsediyoruz; felsefeyi tartışıyoruz bunun önüne geçmek için. Biz geleceğimizi, gelecek insanlığı, öncülüğü, kurtuluşu, özgürlüğü sonuna kadar gerçekleştirecek bir ideolojik, felsefik öncülük düzeyine yükselmek için bunu şey yapıyoruz. Sadece günün ihtiyaçları anlamında değil. O açıdan

yani pratik gelişme anlamında, tarihsel gelişme anlamında yanlışlıklarıyla, eksiklikleriyle yaşanmış bir süreç var. Bu süreçte olduğu gibi ortaya koymak lazım, yok efendim biz bu gün böyle bakıyoruz ama dün onlar yanlış yaptı diyerek değil. Ama bir süreç yaşandı, yaşamış insanlar bunu ve o süreçlerin sonucunda biz yaşıyoruz bunu. Onlardan kopukta değiliz. Bir tarihsel süreç 10. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasındaki süreç çeşitli ideolojik, felsefik akımlar çıkmış. Sosyal bilimlerde çok önemli gelişmeler var. Sanatta, kültürde müthiş bir gelişme var. Dinde mezhep çatışmaları adı altında parti çatışmaları yürütülüyor. Din yeniden reforme ediliyor, gözden geçiriliyor. Dinin egemenliğine karşı dinci akımlar, mezhep akımları ortaya çıkıyor. O tartıştığımız bilerek, yakılarak, giyotinle boynu vurularak öldürülen insanların önemli bir kısmı din adamı ve Hristiyanlığın özüne dönüşünün çağrısını yapıyorlar aslında biraz. Başlangıç noktasındaki yoksulların sesi olmaya çalışıyorlar. İşte komünal değerler dediğimiz bu günde insanlığın her türlü sapkınlığına karşı direniş eğilimi gösteren değerlerin sözcülüğünü yapıyorlar. Eksik, fazla, yanlış yanlarda var, o kadar biliyorlardı ya da gücü buna yetiyordu. Önemli bir gelişme süreciydi. Doğaya bakış açısında da gelişmeler var. İşte Jean Jacques Rousseau'dan bahsediyoruz mesela. Bu gün bizim bahsetmiş olduğumuz ekolojide önemli bir adımın öncüsü yani doğaya bakışta da insanlıkta bir kıpırdanma var. İnsanla doğa arasındaki bu başlangıç noktasında kurulan ilişkinin, o doğru orantılı ilişkinin birbirinin hizmetinde olmadan, bir birinin tamamlayıcısı biçiminde görünmenin bakış açısında gelişiyor. Bu gün biz ekoloji dediğimiz şeyi birden çıkartmadık ortaya bir felaket vardı, felaket karşısında insanlık bu felaketten kurtuluşun arayışı içerisine girdi ve bizim felsefemizin Apo'cu Felsefe denen felsefenin temel kriterlerinden bir tanesi haline geldi. Şimdi o açıdan felsefenin gelişim seyri içerisinde Marksizm'i de ele alırken, değerlendirirken arkadaşlar belirttiler işte ütöpik sosyalistler dendi, küçük burjuva sosyalistler dendi, anarşistler dendi, çeşitli emekçi akımlar içerisinde görünen çeşitli halkın akımları diye nitelendirildi. Bunun edebiyata yansması oldu, romantikler dedi, nesnel gerçekçiler dendi, toplumsal gerçekçiler dendi, resme yansması oldu. Sadece edebiyatta değil resimde bu kendisini ifade etmeye başladı. Giderek bu kapitalist süreç içerisinde hala biz bu süreci yaşıyoruz. Bu süreçten kopmuşta değiliz. Marksizm ortaya çıktıktan sonra kapitalizm bitmedi ya da reel sosyalizm ortaya çıktıktan sonra kapitalizm bitmedi. En son değerlendirmesinde onun bir versiyondur dendi. Bu süreç içerisinde tarihe bakış açısında müthiş bir noksanlık var. Felsefe tarihe doğru bakmadıkça kendisini geleceğe doğru bir biçimde yansıtmıyor, ulaştırıyor. Marksizm bu eksikliği yaşadı. Bu eksikliği yaşadığı için zorunluluk ya arkadaşlar ele alıyor zorunluluk mu? Diye. Devlet nasıl bir zorunluluk değil ise kapitalizmde bir zorunluluk değildi. Onun için Başkan diyor İlkel komünal toplum değerlendirmesinde girilirken sözcüğü yanlıştır bizce. Aslında kökümüz orada. Tarih bu günde gizli sözüyle ya da biz tarihte gizliyiz sözüyle aslında bunu ifade etmek istiyor. Tarih bir yerinde iki yol ayrımına geldi. 1- Komünal değerler süreci. İnsanlığın o duygusal zekâsında gizli olan yanı aslında bu. Kendisini sürekli muhafaza etmek isteyen, sürekli

kendisini korumak isteyen, gelecekle buluşturmak isteyen yan diğer yandan egemenlikli yanla bütünleşen ve giderek çeşitli sınıfları ortaya çıkaran yan. Ve bu ortaya çıkan sınıflar ne köle sahipleri, ne feodaller, ne burjuvalar. Tarihin bir yerinde kendi olarak gizli değillerdi, egemenlikli sistemin içinde gizlilerdi. Bu işin bu sırrının çözülmesi lazım. Bizim geleceğimizin Sovyet devrimcilerinin durumuna düşmemesi için. Bakın arkadaşlar büyük fedakârlıktan bahsediyoruz ama sadece 2.Dünya Savaşında Sovyet Komünist Partisi militanlarının %90'nını şehit verdi faşizme karşı direnişte. Sovyet halkı ana vatanını savunma savaşında 20 milyon insanını kayıp verdi. 20 milyon. Sadece 2. Dünya Savaşı bu. Biz fedakârlıktan, kahramanlıktan, direnişten bahsediyoruz. Bunlar yetmiyor anlamında söylüyorum. Şimdi Vietnamlı devrimciler efsane yarattılar, destan yarattılar ama geldikler sonuç ortada. Kahramanlık, direniş destan yaratmak yetmiyor. Kendimizi bir bakış açısıyla donatmamız lazım. Bu donatma gerçekleşmediği zaman işte ben hayalimde burjuva olmak istiyorum diyenler çıkıyor. Ve bizim sorumlularımız oluyor bir zaman bunlar, bizim yöneticilerimiz oluyor. Kongrelerde oy verdiğimiz insanlar oluyor. Oy veriyoruz, yöneticimiz yapıyoruz. Onların ideallerini kendi ideallerimiz gibi benimsiyoruz doğlında. Şimdi bu sakıncaları gidermek için felsefe yapıyoruz, felsefeye ihtiyaç duyuyoruz. Bu ihtiyaç duyduğumuz yanı unutmamamız gerekiyor. Marks'ı da o şekilde ele almamız lazım. Tarihte bir duraktır o. Bizim geçmişimiz Hz. Muhammed ya da İsa, Musa onun öncesinde İbrahim nasıl bizim geçmişimizse ya da o neolitik dönemin o ana tanrıça kültürü dediğimiz bizim geçmişimizse, Spartaküs bizim geçmişimizse bütün direnişçiler, özgürlük özlemi arayanlar bizim geçmişimizse Marks'ta bizim geçmişimiz. Küçümsemek gerekiyor. Lenin'ni eleştirdiği yerde bile Başkan 20. yüzyılın dahi çocuğu diyor. O bile yanıldı diyor. O bile 20 . yüzyılın dahi çocuğu. Bir çağa damgasını vurdu. Basite almamak lazım, basitçe değerlendirmemek gerekiyor. Ama bir hata var ortada. Bir arkadaş söyledi Engels'ten mi, alıntı yapmıştı. Daha geniş biçimiyle açılımını yapayım. Engels diyor ki, Bizim bu gün söylediğimiz bütün her şey yanlış olabilir. Yarın diyor söylediğimiz hiç birşey geçerli olmayabilir. Ama bizim bildiğimiz bir tek şey var diyor. Hareketle, değişim değişmez diyor bu bir kuraldır. O gün söylenen sözlerin hiç birisi geçerli olmayabilir. Ama işin mantığını kurmak gerekiyor. Toplumda ve doğada hareket ve değişimi çok iyi görmek gerekiyor. Bu hareket ve değişimi görürken bizi yanıltan noktalardan birisi işte 20. Yüzyılın, 19. Yüzyılın Marksiz Felsefesi anlamında biri diğerini yok etmiyor, biri diğerini içinde içselleşiyor. Mücadele edenler, bir biriyle savaşanlar bu Meşru Savunma için de olabilir, Ulusal Kurtuluş içinde olabilir bu devrim biçiminde olabilir. O bir birinin karşıtı olanlar bir birini değişiminde içselleştirirken yok etmiyor bir birini, yok edemiyor, içselleştiriyor. Sen proleter olarak burjuvaziyle savaşırken onun komünal yandan almış olduğu değerleriyle, senin komünal değerlerle ortak olan yanların buluşuyor bir yerde. Yok edemiyorsun sen. Bu zıtlıkların, karşıtlıkların birliği anlamında ele aldığımız o düalist yaklaşım şu anda bizim felsefemizde temel çıkış noktalarından birisidir. Marks proleterya diktatörlüğünü, burjuva diktatörlüğüne karşı geliştirirken yok edeceğini

varsaydı, yanıldı. Bilerek mi yanıldı? Tarihi çözemedi yanıldı. Tarihi çözemedi, toplumsal gelişim seyrini çözemedi. Devletin sırrını çözmek istedi Engels bilmem hangi toplumdan getirdi komünal toplum ve arkasından zorunluluklar dedi ortaya koydu. Sınıflar zorunluluk, bizde bir zamanlar devlet zorunluluktur demiyor muyduk? Şimdi devlete karşı olduğumuzu söylüyoruz. Devlete karşı savaşalım anlamında değil. Yani karşı olduğumuzu söylüyoruz. Yani insanların tarihsel gelişim seyrinde ortaya çıkan sonuçlar bir zorunluluk değildi. Bundan sonrası için söyleniyor bu. Bundan önce yaşanmışlar için söylenmiyor. Onlar yaşanmıştır, bitmiştir ama bundan sonrası için aynı belalı süreçlerin bir daha tekrarlanmaması, insanlığın karşı karşıya gelmemesi için bu sonuç değildi diyor. Dönüşümü gurupların bir birini yok etmesi anlamında ele almamak çok önemliydi, fark edilemedi bu. Şimdi fark ediyor. İşte fizikteki gelişme, toplumlara bire bir uygulandığında belalı bir şey çıkıyor ortaya. Küresel sermaye dediğimiz sermaye onun yoğunlaşması sonucu ortaya çıkmış. Fizik kanunları açıp özel olarak arkadaşlar tek tek okuyabilir. Ama bire bir çakıştırılmak istendiğinde tehlikeli bir sonuç ortaya çıkmış. Onun için başkan diyor: Kuantum şimdi esas olmalıdır, Newton yasaları yerine bilimsel gelişmelerden bahsediliyor. Bilimsel gelişmeler çok kötü değil heval. Kapitalizmin ortaya çıkartmış olduğu bir şeyde değil. Arkadaşların tartışmasında öyle bir nokta ortaya çıkıyor ki sanki bilim belalı bir şey, tehlikeli bir şey gibi ama öyle değil. İnsanlığın gelişiminin zorunlu sonuçları tarihten bu yana yarattıklarının toplamı farklı bir bilimsel icat biçiminde karşımıza çıkıyor. Çıkmak zorundadır. Bu gün birisi yapmazsa, yüz yıl sonra bir başkası yapacak. Geçmişte bilimsel gelişmeler 1000, 2000 yıla sarkıyordu şimdi 1 saniye içerisinde bütün dünya insanlığın gündemine giriyor. Tekerî Çin'liler icat etmişse mesela yani onlar mı icat etmiş başkası mı bilemem. İnkalara, Astekler'e gidinceye kadar aradan 1000 sene geçiyor. Ama şimdi Jaguar'ın bilmem ne modeli bilmem nerede kullanılıyor, anında kullanılıyor yani büyük bir sorun bu. Zamanla gelişme arasındaki bağlantıyı kurarak bilimsel gelişmelere belalı bir yaklaşımla bakmayarak ama hepsinde önemli bütünü bu gelişmelerin merkezine birazda felsefeyi koyarak yeniçağ değerlendirmesinde mücadele gerçekliğini ortaya çıkartmamız şart. Felsefe bilimlerin anasıdır dendi, bilimler geliştikçe felsefe kayıp oldu. Ama birileri bu arada felsefesini yürüttü. Felsefe doğru öncüllüklü bir bakış açısıyla bilimsel gelişmeler ele alınıp değerlendirilemezse işte o analitik zekâ dediğimiz zekaya insan mahkum olursa o yeni ahlaksal değerlerle ele alınıp insanlığın kullanım sahası içerisinde gündeme getirilmezse o zaman tehlike çıkıyor ortaya. İşte küresel ısınma, küresel felaketler, ekolojikdengenin bozulması diye bunlar ortaya çıkıyor. Felsefeye bakış açısında Marksiz felsefe, Marksizmde ekolojik sorunlar var. Doğa ile insan arasındaki uyumdan bahsediyor ama bu kadar felaketli bir durum yaşamadığı için insanlık, insanın doğa üzerindeki egemenliğinin ne anlama geldiğini göremiyor. O sadece fabrikalarda çalışan işçileri görüyor, varoşlarda yaşayan kişileri görüyor. Onların içinde bulunduğu işler acısı durumu görüyor ve bunun üzerinden bir çıkış noktası arıyor. Marksizm'de mesela Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde de, İnsan Hakları Evrensel

Bildirgesinde de Kadın sorunu yoktur. İnsanlar genel olarak eşit, özgür, kardeştir denir. Marksizm' de genel eşitlik kavramı içerisinde kadın vardır. Ama kadınla tarih arasındaki bağlantıyı kuramadığı için bunu yaşıyor. Kuramıyor ya da göremiyor. Bu bir eksiklik! O felsefenin içerisine daha sonra dersimizde göreceğiz felsefeyle bütünlüklü olarak ele alacağız. 1- Harekete bakış açısı 2- Maddenin, toplumun gelişim seyrine bakış açısı. Zorunluluk yasası kadın ve doğa, toplum arasındaki ilişki netleştirildikçe bizim felsefemiz şekilleniyor. Bizim felsefemiz şekilleninceye kadar kapitalizm içerisinde çeşitli sapkın gibi görülen felsefelerde var. Feminizm mesela çok mu kötü? Ama geçmiş Marksiz bakış açısıyla baktığında sapkın bir felsefedir ortadan kaldırılması lazım. Anarşizm çok mu kötü? Sosyalizmin gelişiminde ya da bizim sosyalist düşüncemizin oluşumunda önemli bir rol oynamış, yok etmek gerekiyor deniliyor. Troçkizm. Mesela adamın kafasını uçurdular. Yani şimdi yok etme adına. Kellesini koparttılar bilmem nerede. Çok mu kötü? Muharinli Kamerinevizyonyayı... Bolşeviklerin kendi yol arkadaşları bunlar sosyalistlerdi. Bunların kafasını keserek düşüncelerini yokmu ettiler? Ya da faşizm sosyalistleri, kendi muhaliflerini, burjuva demokratları bilim adamlarını kendi hizmetine koşturarak ya da yok ederek insanlığın gelişmesini durdurabildiler mi? Bu gelişmeyi durduramamanın temel itici gücü neydi? İnsanlığın özgürlük anlayışydı. Tarihi neresidir? 5000 yıl önceki tarihtir. Yani oradaki sonuçlanan, sonuçlanmış gibi görünen ama insanlığın hala belleğinden yitmeyen ve geleceğin özgürlük istemi olarak şekillenen o değerler bu günkü insanın özgürlük arayışını şekillendiriyor, bizide o şekillendiriyor. Bu şekillenmeyi bilmeyenler içinde yol ayrımlarında sağa, sola sapıp gidiyorlar. O açıdan felsefe tartışmasını fazla ağır ayrıntıya boğmadan çünkü diğer derslerinde içindedir. Yarın İdeoloji ve Politika dersini göreceğiz oda bir felsefe dersi. Sonrasında Sosyal Bilimler dersi felsefenin önemli çıkış alanlarından bir tanesi. Parti Tarihini göreceğiz felsefeyle bağlantılı yanı yine Önderliğin çözümlemesi Bir Halkı Savunmayı göreceğiz. Zaten başından aşağı felsefe kitabı. O kitabın bölümlerini tek tek okuyalım her dönemin, her bölümün içerisine felsefenin tarihi sıkıştırılmış ve bizim felsefeye bakış açımız yedirilmiş zaten. Ben bunları belirtiyorum heval.

Enes ark: Bazı bilimsel gelişmelerde deternizmi kabul etmiyoruz. Bu da nedir? Bazı bilimsel gelişmelerde, deneylerde örneğin iki hidrojenle bir oksijeni karıştırırsın su elde edersin. Suyu ısıtınca buhar elde edersin. Bunlar zorunluluk ilkeleridir. Bilim diyor ki, bazı bilimsel gelişmelerin dışında kabul etmiyor. Çünkü başka şeylerde yani toplumsal gelişmelerde, teknik gelişmelerde daha farklı yerlerde deternizmi ret ediyoruz. Yani mutlaka öyle olacaktır diye bir kural yoktur. Çünkü kapitalizmin gelişmesinde de Önderlik vurguladı. Hevale Kazım da vurgularken belirtti. O anlamda değerlendirmelerimizde deternizme kayma gibi durumumuz söz konusu olabilir. Bu konularda ep eyce dikkatli olmamız gerekiyor. Farkına varmadan yapabiliyoruz. Uygarlıklar gelişince bir birlerinden alıyorlar. Evet neolitik uygarlık bu coğrafyalarda gelişti Kürdistan dağlarında. Aşağı mezopotamya da kent uygarlıkları gelişti. Ardından batıya kaydı bu

uygarlık felsefe oldu. Yunanistan'a kaydı. Ardından Ortaçağ da feodal uygarlık Abbasiler süreciyle islamiyetin doğmasıyla çıktı ortaya. Fakat islamiyetin geliştiği süreçlerde Ortadoğu'daki Abbasi Uygarlığı deniliyor buna. Bu 1800'lerle başlıyor. Ondan sonra 1200'lerde, 1300,1400'lerde Rönesansı patlatmayıp batıya kaydığını vurguladık daha önceki derslerde. Ama Abbasi Uygarlığının gelişiminde de Batının etkisi vardır. Çünkü henüz Abbasi Uygarlığına geçmeden Emeviler süreci hep istilalar süreçleriydi, hep savaşlar süreçleriydi. Abbasi süreci birazda toplumların herkesin kendini ifade ettiği birazda olsa diyorum çünkü tam anlamıyla kendilerini ifade edememişler uygarlığın içerisinde ama yer alabilmişler, yer bulabilmişler. Bu anlamda çevre toplumlar kendilerini Abbasi İslam Uygarlığında ifade ettiler. Ve böylelikle Abbasi İslam Uygarlığı denilen şey o zaman ortaya çıktı. Ve bu uygarlığı batıya taşımadan önce batıdanda dağıldı. Nasıl dağıldı? Daha Emeviler sürecinde 730'larda Halife Mutassım olacak yanlış hatırlıyorsam ya 730'larda latince, grekçe, yunanca olan işte antik çağa ait tüm felsefe filozoflarının kitapları arapçaya çevrildi. Bağdat kenti kuruldu ve Bağdat merkezi yapıldı. Sivillerin Asurilerin Patriki'ni oraya çağırıldı. Keldanilerin Patriki oraya çağırıldı yani diğer inançlara ait olanlarda hepsi Bağdat'ta toplandı merkez oldu. Bağdat ve Mısır, İskenderiye adeta düşüncenin geliştiği alanlar oldu. İskenderiye'ye de batıdan rahipler işte bilene din, bilim adamları oradaki baskının nedeniyle hepsi İskenderiye'de toplandılar. Yani böyle müthiş bir düşünce akışı oldu. Bir defa antik çağın eserleri arapçaya çevrildi. Ağırlıklı Süryani Rahipleriyle diğer kiliselerdeki yapılan çalışmalar sonucu bunlardan faydalanıldı. Yani antik çağın düşünceleri tekrardan Ortadoğu'da elden geçirildi çeviri yapılırken de bu çeviri yapanlar kendi notlarını da düştüler. Bazı şeyleride kendilerine göre çevirdiler. Daha sonrada rönesansı patlatamadı Ortadoğu, Avrupa aldı ve Avrupa patlattı. Yani öncesinde de batıdan alındı. Sadece tek düze hep Ortadoğu'dan aldılar aldılar götürdüler diye bir olgu yok. Evet neolitik öyledir; kent uygarlığı sürecide öyledir ama feodal süreç islam uygarlığı süreci Ortadoğu'da öyle değildir. Yani çevrenin Hindistan'ı. Hindistan'a islamiyet yayıldı, Hindistan Uygarlığında Ortadoğu'ya geldi İslam Uygarlığına katıldı. Örneğin: Cebirin Hindistan'dan geldiği...

Ali İhsan ark: Verilen örnekler dışında batının somut olarak doğuya yansıdığını, Önderlik batının tümüyle doğunun şekillenmesi üzerinden gelişmiş ama var olan olguları biraz geliştirmiştir diyor.

Enes ark: Hayır biraz demeyelim. Adamlar biraz işin gerçekçisi tabi Önderlikte belirtiyor geliştirdiler yani. Önderlik bu günde söylüyor. Benim yapmak istediğim nedir diyor. Batının bilimini, tekniğini ve Ortadoğu'nun ahlakını ve maneviyatını sentezlemek istiyor. Batının bilimine, tekniğine karşı değiliz ki, hiç bir şekilde. Önderliğin tespiti. Bunu sentezlemek istiyorum diyor. Bu anlamda biz ne batı hayranıyız, ne batı düşmanıyız. Böyle bir olgumuz var. Ama biz gerçekleri irdelemekle görevliyiz yani Önderlik bunu yapıyor. Tarihsel süreci bir insanlık tarihi boyunca yeniden yorumla tutuyor. Zaten

bunu zihniyet olgularının, yeni zihniyetlerin ortaya çıktığı süreçlerde tarih boyu bunu görebiliyoruz. Herkes yapmış bunu. İsa'da bunu yapmış, Musa'da bunu yapmış yani İbrahim'de bunu yapmış. Yazılı kitaplardan bahsederek Tevrat'a bakalım. Tevrat nedir? Tarihin yeniden yorumudur yarısı. Yeni kuralları da döneme göre getirmiş, yaşamı bir bütün algılamış ama tarihide yeniden yorumlamış. İsa'da almış demiş ben eski haliyle kabul ediyorum. Kuran'a bakarsak Kuran'da yarısı tarihtir. Tarihin yeniden yorumudur. Nuh'tan alır, Eyüp'ten bahseder, insanın oluşumundan bahseder. Tarihin yeniden yorumudur. Mitolojilere baktığımız zaman mitolojilerde tarihin yeniden yorumudur kendisine kadar. Zihniyet yani sistem içi ideolojiler değil zihniyet devrimi yapan akımlar, düşünceler, düşünce sistemleri tarihin yeniden yorumunu yapmış şu an bizde aynısını yapıyoruz. Önderlik bunu yapıyor. Tarihi yeniden yorumunu yapıyor. Bu anlamda tarihte karanlıkta kalmış ya da deşilmemiş esas kangrene dönüşen yaralara neşter atıyor. En büyük meselesi işte kadın sorunu arkadaşlar belirtti. Yani böyle benzer birçok deşilmemiş urlara neşter atıp onları temizliyor, onları açığa çıkartıyor aynı şekilde. Bu anlamda Önderliğin bir şeyide var. Diyor ki, Ben ölürsem mezarıma Kürdistan bayrağı, Avrupa Birliği bayrağı ve Demoktik Konfederalizm bayrağı, bu üç bayrağı dikilsin mezarımın başına. Önderliğin tespitidir. Ha bu anlamda şey olmuyoruz.

Ali İhsan ark: Yaratılan değerlere Önderlik sahip çıkıyor.

Enes ark: Yaratılan değerlere sahip çıkıyoruz. Ama ahlaki bir yozlaşma var. Bilim ve tekniğin egemenlerin elinde istenildiği biçimde kullanılması vardır. Bunun öncesi de biraz var. Bilim ve tekniğin gelişme sürecinde Avrupa'da ki bilim adamları rahipler ya da bilim adamları onların her biri daha işin başındayken 1500, 1600, 1700'lerdeyken biraz da egemen kesimin himayesine girdiler. Yani onlara hamillik yaptılar. Korular ve onlarda çalışmalarını yapabildiler. Bu anlamda öncesi de var ama daha sonradan arkadaş vurguladı işte burjuva devrimleri diye bir şey yok. Ama aydınlar, dönemin toplumun aydınları öncülük yaptılar topluma devrimi gerçekleştirdiler. İşte Fransız Devrimi 1789 meclisin oluşumuna ve öncülerine baktığımızda hepsi doktordur, mühendistir, öğretmendir, hukukçudur, vb. Ama kime öncülük yaptılar halka öncülük yaptılar. Halkın istemlerini dile getirdiler. O anlamda Fransız Devrimi oldu. Amerika devrimi ha keza yine öyledir. Arkadaş vurguladı. Bu anlamda bunlara ait değerleri alıyoruz ama yozlaşan bir şey var. Tüketici bir toplum haline getirilen bir toplum var. Aşırı bir bireycilik var. Bunları ret ediyoruz. Toplumsal yanı daha fazla işlememiz gerekir. Orada toplumculuk bitmiş, bireycilik öne çıkmış. Biz diyoruz ki, insanın kendi özünü yaşaması, kendi özünü de var edebilmesi, kendi öz insan olma özellikleriyle birlikte yaşayabilmesi toplumculukla mümkündür. Toplumculuğu ret ettiğimiz zaman geriye insanın posası kalıyor başka bir şeyi kalmıyor. Yani insanın ruhu gidiyor. Toplumculuk insanın ruhudur. Çünkü toplumculukta dayanışmadır, paylaşımdır, birlikte yaşamadır, birlikte üretmedir yani her anlamda bir güç birliğidir. Maneviyat paylaşımıdır birbirini desteklemedir, beslemedir ve

doğal olarak bir birinin her anlamdaki üretimine katılmadır. Bu anlamda onu da ret etmiyoruz. Ama Ortadoğu'da ki feodal Abbasi uygarlığı sürecinde batının da o zamanki antik çağın eserleri Türkçeden Arapçaya çevrilirken onlardan da bazı şeyler alınmıştır Abbasi Uygarlığı sürecinde İslam Uygarlığına da bir değerler katılmıştır. Örneğin sıfır rakamı Hindistan'dan gitmiştir Avrupa'ya. Ama Ortadoğu üzeri gitmiştir. Kürdistan'ın da değeri alınmış. Yani burada bir uygarlık geliştirilirken çevre uygarlıklardan da mutlaka bir şeyler alıyor. Ama belirleyici olan nedir? Esas kendi zihniyet devrimi ile zihniyet dönüşümü ile ortaya çıkardığıdır. Ama Avrupa kendi zihniyetini değiştirirken insan merkezli bakmaya başlarken ilk dersimizde vurguladık Ortadoğu kökenliydi. Aldılar biraz kullandılar değil adamlar iyi kullandılar ve bu güne getirdiler. Yani becerdiler, alıp da kopyalayıp Ortadoğu değerlerin üzerinden kendilerini beslemediler, yeşerttiler o değerleri. Bu biçimde algılasak Önderliğin ortaya koyduğu tarih felsefesine de daha sağlıklı bakabiliriz diye düşünüyorum. Yani basit bir örnek vereyim. Mesela Ortadoğu'da çok müthiş değerde bilimsel gelişmeler yaşandı. Örneğin 1200'lerde Artuk Oğulları sürecinde Cizre'den taa Antep'e kadar olan hatta Artuk Oğulları hâkimdir Kuzey Kürdistan'ın Güney yakasında. Bu gün Hasankeyf'te bir köprü var. Hepimiz orasını biliriz. Orasını her yerden görüyorsun ayakları kalmış. İki ayağının arasındaki mesafe 40 metredir. 800 sene önce yapılmış. Bu gün bilim dünyası mühendislik alanında statik hesaplar fizikle birlikte yapılır. O 40 metre bu gün bile açılmamış. Siz bir binayı oluştururken 41 metre yapamıyorsunuz. 41 metre olunca ikiye bölüyorsunuz temel olarak iki parçaya ayırıyorsunuz. 100 metrelik binada yapabilirsiniz ama en az üçe bölmek zorundasınız. 40 metreyi aşamadı bu gün hala bu Ortadoğu'nun bir değeri. Mühendislik dünyasında buna çok önem verilir. Mesela robot dünyasında robotun babasının ilk defa Kürdistan olduğu söyleniyor. Mekanik anlamda bir robot, Artuk Oğulları söylediğine göre işte Amed'de yapılan bir sarayda Seyyah'ların kitabında geçen saz çalan adamlar vardı mekanik. Sakı dağıtan adamlar vardı. Mekanik robot yapmışlar. Robot dünyası, robot tarihi, robotun babasını buraya bağlar. İlk robot derler mekanik robotlar. Bunlar büyük değerlerdir. Bilim durmadı gelişti burada da gelişti ama adamlar çok daha zihniyet dönüşümüyle bunu çok daha fazla ileri götürdüler.

Seyfi ark: Arkadaşlar belirttiler kapitalizmin bazı olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Buna katılmıyorum. Eğer gerçekten olumlu yanları olsaydı bu kadar toplumsal sorunlar üst üste gelmezdi. Sistem olarak sorunları ağırlaştırma ciddi bir pozisyonadadır. Eğer iyi yanları varsa bunuda sadece kendisini yürütmek içindir. Denilemez ki, gerçekten kapitalizm iyidir. Bu noktada bizimle kapitalizm arasındaki çelişkiler o zaman ortadan kalkar. Eğer dersek kapitalizm iyidir. Zaten anti tez olmasının sebebi budur yani bize karşıttır. Eğer onları felsefesi üç S üzerine kurulmuşsa, bende diyorum ki bizinkide üç Y'dir. Yarat, Yücelt ve Yaşa. Bakın bu aradaki çelişkiyi iyi anlamak gerekiyor. O yüzden kapitalizmin bazı olumlu yanları var denilmemelidir. Eğer varsa da bunu kapitalizm

yaratmamıştır ve yaratsada bunu sadece kendisini yürütebilmek için yapmıştır. Bunları belirtiyorum.

Harun ark: Aslında bu bölümü tartışırken yeniçağ felsefesi ya da onun içinde bilimsel düşünüş yeniçağının, bilimsel düşüncenin öne çıktığı dönemde değerlendirirken aynı zamanda bir sonraki tartışacağımız konuya da giriş yapmış bulunuyoruz. O nedenle de arkadaşlar görüş belirtirlerken tabi çoğunluklada bir sonraki konuya giriş yapmış oldular; İyide oldu tartışmaların yoğunlaşması açısından. Şimdi bu bölümü tartışmadan önce birkaç nokta üzerine bazı şeyler belirtmekte yarar var. Öncelikle bilim olgusu ele alındığı zaman tartışmalar içinde geçti felsefe için bilimlerin anası biçiminde bir tanım getirildi. Daha sonra bilimin gelişmeye başlaması daha çok bilim alanındaki tartışmaların ortaya çıkmasına ve onun ortaya çıkarttığı sonuçların dillendirilmesine neden oldu. Ama bu tabi felsefenin ortadan kalkması anlamına gelmedi. Bilimde gelişirken oda yeni keşiflerde bulunurken, düşüncesini oluştururken doğal olarak bir felsefeye dayatarak kendisini geliştirdi. O anlamda bir birini ret etme, bir birini dışlama, bir birinin diğerini yiyip bitirmesi değil de böyle gelişim sıralaması içindeki yerlerini aldılar biçiminde değerlendirmek gerekecek. O nedenle bilimler için felsefe bilimin anası deniliyor. Ama bilim içindeki bilimin kendi gelişimi içinde de değişik aşamalarda farklı bilim dalları ortaya çıkıyor. Örneğin insanın ilk ilgilendiği bilim dalları insana, topluma uzak olan dallardır. Mesela ilk ortaya çıkan astronomidir, matematiktir. Ama insan toplumuna ilişkin gelişkin olan fiziktir. Mesela dağ insan toplumuna ilişkin olan bilim dallarının gelişmesi daha sonraki yüzyıllardadır. 19.yüzyıl bu anlamda bilimlerin geliştiği temel yüz yıl olarakta değerlendirilir. Burada şunu görmekte yarar var. Bilim gelişirken önce insan kendinden uzakta olanla başlıyor. Giderek kendiyle ilgili olana dönüyor. Aslında bu bilimde aynı zamanda yaşadığı gelişme düzeyini ortaya koyuyor. Bilimin gelişmesi böyle bir seyir izliyor. Bunu bilmekte yarar var. Yine ikinci bir olgu ise özellikle felsefede kullanılan kavramlar var. Felsefenin bile kendisinin kavram olarak ortaya atılması düşüncenin gelişiminin bir sonucu. Düşünce gelişiyor, geliştikçe olay ve olgulara anlam vermeye başlanıyor, olay ve olgulara anlam vermeye başlanınca onlara nasıl bir yaklaşım gelişeceği ortaya çıkıyor. Bu yaşadığı gelişmeler farklı dönemlerde, farklı biçimlerde adlandırılıyor. Bence bilime olan tutku felsefe biçiminde dile getiriliyor. Ama o olay ve olguları ele alışta bir temel bakış açısı haline geldiğinde de bu sefer o kendi yöntemini yaratıyor. Ele alış biçimi, yaklaşım biçimi, onu değerlendirme biçimi ya da ona nasıl ulaşacak onu saptama biçimde sorunları tartışmaya başladığı zaman diyor buna yöntem. O şekilde yaşadığı gelişmelere uygun şekilde kendisini ifade ediyor. Çünkü felsefenin gelişimi ve tartışılması içinde farklı kavramların kullanılması doğal olarak onun gelişiminin bir sonucu. Şimdi biz burada felsefeyi tartışırken öncelikli düşünmemiz gereken ya da esas almamız gereken nokta şu. Belli bir bakış açısı edinmek. Tabi burada bir bakış açısını edinmek diyince şunu anlamayalım. Mesela ilk devrimci eğitimler başlar orada da felsefe öğretilir. Ama oradaki öğretilen felsefe o zamana kadarki insanlık tarihinde yer

almış ve belli kalıplarda kendisini ifade eden felsefe. O anlamda o bakış açısının gereklerini yerine getirecek ya da o bakış açısını çerçevesinde yaşamı sürdürecektir, mücadelesini edecek bir eğitimin verilmesi beklenir ve amaç odur. Öylesi bir yaklaşım var. Ama şimdi biz felsefeyi tartışırken, felsefe dersine ilk başlayanların yaptığı tartışmayı yapmıyoruz. Şöyle bir farklılığımız var. Hareketimizin ortaya çıktığı bir dönem var. 70'li yıllar. O yıllarda genelde sosyalist hareketleri etkisi altına alan bir bakış açısı, bir yaklaşım var. Her sosyalist hareket o bakış açısını ve yaklaşım tarzını esas almak durumunda. Bu diyalektik, materyalizm olarak dile getirildi. Ama daha sonraki süreçte yaşanan bir süreç var. Reel sosyalizmin çözülmesi ve bununla beraber belki biz o süreçten sonra tartışmaya başladık ama dünyanın 1950'lerden sonra kendi içinde felsefe alanında yürütmüş olduğu tartışmalar var. O çeşitli temel felsefelerin, temel bakış açılarını sorgulayan yaklaşımlarda ortaya koyuyor. Bizimde daha sonraki süreçte yapmaya başladığımız belli bir pratik sürecin ardından dünyadaki yaşanan gelişmelerin ardından belli bir dönemi değerlendirmek gerekiyor. Nerede yanlış yapıldı? İzlenmesi gereken doğrular nedir? Bunların bulup çıkarılması anlamına da geldi. Yanlış neden yapıldı ya da devam etmesi gereken doğrular nasıl sürdürülecek. Bu sorulara da cevap vermekle de karşı karşıya kaldı. Burada bakış açılarının sorgulanması gündeme geldi. Şimdi biz burada daha önceki bakış açımızı sorgulama temelinde sorgulayarak felsefe tartışmalarını yürütüyoruz. Burada öyleyse şunu yapmamız gerekir. Mesela bazı arkadaşlar değerlendirmelerinde şöyle olması gerekir biçiminde. Mesela sentezleme tartışmalarında tezler kuvvetli sunulabilir ama felsefe tartışmaları her zaman almaya açıktır. Düşünceyi zenginleştirmede açık şekilde kapılar bırakır. Eğer sen bir konu üzerine felsefede mutlaklaştırarak bir tartışma yürütüyorsan orada aslında felsefe tartışmalarını tüketmiş olursun. Şimdi bizde buradaki felsefe tartışmasını yürütürken felsefe tartışmasını tüketme gibi bir yaklaşımımız yok. Sorguluyoruz, o sorgulama sonucu ulaştığımız sonucu ortaya koyuyoruz. O sonuçlar doğrultusunda yaşam biçimimizi belirlemeye, mücadele biçimimizi belirlemeye çalışıyoruz. Demin Kazım arkadaş konuşurken Engels'ten bir alıntı vardı. Yani oradaki dile getirilenler bunu net bir şekilde ortaya koyuyor. Yani görüşteki, savunulandaki bir mutlaklık yok. Ama temel yaklaşımda çıkış noktasında belirlenen esas ilkeler var. O esas ilkeler bizi bu gün bir düşüncelere yöneltirken farklı gelişmeler yaşandığında, farklı düşüncelere yöneltebilir. Mesela Engels o anlamda diyalektiğin temel yasaları ortaya koyarken ki, Hegel'den onları devir alıyor, kendisinden önceki dönemdeki filozoflardan, felsefecilerden onu devir alıyor. Ortaya koyarken o düşünceleri temeli üç yasa belirliyor. Ama bu yasalarında bu şekilde kalmayacağını daha farklı yasalarında çıkacağını söylüyor. Yani üç yasayla diyalektiğin yasalarını belirlemiyor, kesinleştirmiyor, mutlaklaştırmıyor. Bu bizim felsefe yaklaşımlarımızda, tartışmalarımızda esas olmalı ki, daha sonraki süreçte de Engels'in dedikleri doğrulanıyor. Şimdi burada şunu belirtmekte yarar var. Önderlik Felsefesini, Önderlikle felsefeyi tartışacağız. Önderlik yaklaşımlarında hiçbir zaman başından itibaren bir mutlaklık yok. Bunu bilmek gerekir.

Önderliğin kendi yaşamını anlattığı çözümlemeler vardır. O çözümlemelerinde hep arayışlarını ortaya koyar. Ama bu arayışlarını Atina Savunmasında formüle eder. Derki benim felsefem şunlara şunlara dayanıyor diyerekten maddeleştiriyor. Mesela 1.'si Kaderciliktir. 2. Kuşkuculuk, 3. Dostluk felsefesidir. Önderlik kendi felsefesini anlatırken bu şekilde üç nokta üzerinden kendi felsefesinin oluştuğunu söylüyordu. Önderliğin, benim felsefem dediği bu noktalar Önderliğin taa çocukluğundan itibaren günümüze kadarki arayışları içerisinde ortaya çıkan yaklaşımlarını ortaya koyuyor. Mesela ilk sorduğum soru diyor, hangisi doğru sorusu oldu. Önderlik kendi felsefesini oluştururken kendisine sorduğu ilk soru hangisi doğru sorusudur. Bu felsefik anlamda bir sorudur. Felsefede ilk neden sorusunun sorulmasıyla başlamıyor mu? Neden sorusu sorulduğu zaman ilk başkaldırıda ortaya çıkmıyor mu? Mesela tanrıya isyanlar nasıl başlıyor? Bir insan tanrım neden bu çile dediğinde, neden bu azap dediğinde, neden bu ızdırab, neden bu haksızlık dediğinde orada isyan başlar. O açıdan neden sorusu çok masumane bir soruymuş gibi görülse bile aslında içinde kurulu düzene karşı, var olana karşı bir isyanı başlatan sorudur da. İsyen o soruyla başlar. Tanrıya ilk başkaldırıda neden sorusuyla başlar. Ve bu neden sorusu da felsefenin temel sorusudur. Neden sorusunun sorulmasıdır. Önderlik de soruyor. Felsefik anlamdadır o soru. Bunlardan hangisi doğru? Önderlik bunlardan hangisi doğru sorusunu sorarken neye dayanarak, ne zaman soruyor? Çocukluğunda soruyor. Peki, çocukluğunda bunu nasıl soruyor? O günkü yaşam koşullarında annesinin evde anlattığı farklıdır, nenesinin evde anlattığı farklıdır, sokakta, köyde karşılaştığı farklıdır. Ailesi bununla arkadaşlık yapacaksın diyor. Evde anlatılan farklı ama dışarıda da ailesinin hiç istemediği birisiyle arkadaşlık yapıyor. Önderlik soruyor bunlardan hangisi doğrudur? Buna benzer birçok konu üzerine Önderliğin sormuş olduğu soru var. Bu hangisi doğru sorusuna Önderliğin aradığı yanıt aynı zamanda onun arayışlarını geliştiriyor. O nedenledir ki Önderlik ilk isyanını başlatıyor. Bu ilk isyanı da daha sonrası halk savaşına kadar dönüşüyor. İlk isyanda halk savaşına kadarki geçen sürecinde Önderlik hangisi doğru soruna defalarca yanıt arıyor. Mesela Önderliğin arayışlarında Tanrı arayışı bir dönem açığa çıkıyor. Ama bir süre sonra var olan gerçeklikle bakıyor ki, o dindeki arayış beraberinde yeni sorgulamaların yaşanmasına neden oluyor. Önderlik üniversite yıllarına geçile beraber ya da Ankara'ya geçtiği süreçler Sosyalizmin Alfebesi kitabını ilk eline aldığıında, ilk okuduğunda orada hangisi doğru sorusuna bir başka biçimiyle cevap veriyor. O zamana kadarki dindeki arayışı diyalektiğe bırakıyor, Marksizm'e bırakıyor. Bu arayış süreklidir Önderlikte. Üniversite yıllarında, üniversite yıllarından sonraki arayışlarından günümüze kadar bu çeşitli aşamalardan devam edip geliyor. En son olarak dünyadaki yaşanan gelişmeler incelendiğinde mücadele sonucu ortaya çıkan kazanımlar değerlendirildiğinde yeniden bir sorgulamanın gelişmesi beraberinde tekrar aynı sorunun sorulmasına neden oluyor. Önderlik en sonunda ne diyor? Ne bu güne kadar savunulan o diyalektik materyalizmin yorumlama biçiminin doğru olduğunu ne de idealizmin bu güne kadarki savunulmuş

biçiminin doğru olduğunu savunuyor. Doğru değildir bunlar eksik kalmıştır diyor. Ve temelde de o felsefenin temelinde var olan madde, düşünceyi mi belirler, düşünce, maddeyi mi belirler sorusunun yanlışına dikkat çekiyor. Birinin diğerini belirlemesinden değil, her ikisinin aslında bir var oluşa neden olduğu sonucuna ulaşıyor. Demin arkadaşlar değerlendirdiler doğal düalizm. Doğal düalizm denen olguda o soruyu sorması beraberinde doğal düalizmin ortaya konulmasına neden oluyor. Biz Önderlik Felsefesini ele alırken başta Önderliğin yaşamından başlamamız gerekir. Önderlik yaşamında yaşam süresi içerisinde olayları sorgulama, olayları ele alış ve onu ifadelendiriş biçimiyle ele alarak bir temellendiriş yapmak durumundayız. O sormuş olduğu temel soruya, hangisi doğrudur sorusuna aradığı yanıtla Önderlik Felsefesini başlatmamız ve ele almamız daha iyi anlaşılması açısından gerektirecek. Bu gün en fazla tartışma yönünü oluşturan ise bu güne kadar gerek idealizmin, gerek kaba materyalizm diyelim biz bunaonun dile getirdiği toplum ve tarih olgusunu sorgulayarak devam etmiştir Önderlik. Aynı zamanda yöntem sorununu da sorgulayarak bunu geliştirmiştir. Mesela arkadaşlar bilirler. Önderlik tutsak düşmeden önceki süreçte Önderlik Felsefesini biz tartışıyorduk. Apo'cu diyalektik nedir? Bunları tartışıyorduk. Felsefe derslerini tartışırken bunlar temellendirilmeyede çalışılıyordu yani yeni yapılan bir tartışma değil. Yeni ortaya konan bir düşünce değil. Bizleri o süreç öylesi bir tartışmaya götüren neden, mesela biz diyalektik materyalizmi okuyorduk orada dile gelen düşünceler vardı, belli yasalar orada belirlenmişti ama Önderliğin olay ve olgulara yaklaşımını ele aldığımız zaman, Önderliğin sorunları çözümleyici bir yaklaşımla ele aldığı zaman o kutuplarımızda farklılıklar içeriyordu. İlk devrimciliğe başladığımızda öğrendiklerimizden farklılıklar içeriyordu. Bu farklılıklar doğal olarak felsefeyi anlatırken yaşadığımız bu gelişmelerle birlikte felsefeyi ele almamızı gerekli hale getirmiştir. Ve orada da karşılaştırmalarda bulunuyorduk. Bu tartışmaların ilk başladığı nokta yöntem sorununa ilişkindir. Ee diyalektikte bir yöntem değil midir? Bir ele alış biçimi değil midir? Olaylara yaklaşım değil midir? Olayları ele alıpta, olaylara yaklaşımda, olayları incelemede yöntem farklılığına giriyorsan ya da kullanılan yöntemleri zenginleştiriyorsan orada bir farklılaşmayıda görmek durumundasın. O açıdan biz Önderlik Felsefesini ilk tartışmaya başladığımız süreçte daha çok Önderliğin yöntemlerini değerlendiriyorduk. O yöntemlerin diğer Marksiz partilerin kullandığı yöntemlerden farklılıklarını ortaya koyarak bunları açıklamaya, bunları anlamlandırmaya çalışıyorduk. Örneğin Önderliğin bir çözümleme yaklaşımı, şimdi çözümleme yaklaşımı Marksiz partilerin ya da diyalektik materyalizmin o sürece kadar esas aldığını söyleyen partilerin kullandığı bir yöntem değildir. Çünkü yaklaşımlarda esas olarak madde ele alınır. Maddeden düşünceye doğru bir hareket noktası vardır. Oysa çözümleme olgusu o sürece kadar diyalektikçilerin, materyalistlerin o sürece kadarki olanların fazla sıcak bakmadığı bir olgudur. Daha çok düşünsel çözümleme, o düşünsel çözümlemeyi yaparken onun maddi yaşamla olan ilişkisi, onun bilince yansımaları ve bilince yansımaları sonucunda onun giderek yaşama, pratiğe yön verebilirliği temelinde yapılan çözümlemeler var. Orada

maddeyi düşünmeden ayıran değilse, madde ile düşünceyi bir birini tamamlayan zamanı gelince maddi yaşamın, zamanı gelince düşüncenin o yaşamı belirleyen olgular olarak ortaya çıkabileceği gerçekliği. Mesela bu aynı zamanda sosyolojiyle, psikolojinin iç içe girmesi anlamına da geliyor. Mesela Önderlik çözümlemelerinde aslında sosyolojiyle, psikolojinin iç içeliğini görmekte mümkün. Mesela en son süreçlerde bu psikososyoloji biçiminde bunların her ikisini ortaklaştıran yaklaşımlar ya da ortaklaşabileceğini ortaya koyan yaklaşımlar ve tartışmalarda var. Ama Önderlik onu çözümlemeleri başlattı süreçle beraber gündeme getirmiş ve kadroların eğitiminde, halkın eğitiminde temel kullanılan bir yöntem olarak kullanmıştır. Burada yöntem farklılığı var. Açık ve net görülüyor. Bu yöntem farklılığı sadece çözümlemeyle ortaya çıkmıyor. Örneğin çelişkiye yaklaşımda da ortaya çıkıyor. Sorunları çözerken izlenen yol ve yöntemde de bunlar görülüyor. Örneğin bir sorunun çözümünde hiç bir zaman Önderlik esas olarak tek bir yöntemle yetinmiyor. Bir yöntem belki başat olarak görülüyor ama bununla beraber farklı yöntemlerinde kullanarak o sorunun çözümünü olgunlaştırabiliyor. O süreçte bir çok noktadan hareketle o sorunun çözümüne yönelindiği bir ortamda da, koşulda da yaşanan gelişmeler belki ikinci planda, belki ikinci planda, belki de kenarda tutularak kullanılan yöntemin öncelikli olarak kullanılan bir yöntem haline gelmesinende neden olabiliyor. Her çelişkinin çözümünde böylesi bir yöntemde vardır. Yani çelişki ortaya konuyor, birikiyor tamam. Anlaşılabilir ya da kabul edilebilir ya da belirgin bir yöntemde ortaya konuluyor. Ama onula yetinmeyen bir yaklaşımda söz konusu oluyor. Bu yöntem farklılıklarından da bilimide ortaya çıkartıyor. Örneğin çelişkinin çözümünde, çelişkinin olgunlaştırılma yaklaşımları da Önderliğin sorunlara yaklaşımının bir parçası, çözüm arayışlarının bir parçası. Şimdi buna benzer birçok konu da Önderliğin kullanmış olduğu yöntemler beraberinde bir yöntem zenginliğine neden olurken o zamana kadar Marksiz, Leninist, materyalist dünya görüşü olarak benimsediği diyalektik materyalizmde kitaplara dökülmüş olan yöntemlerin dışına çıkılmasına da neden oluyor. Bu yöntem farklılığını beraberinde getiriyor. Yani ta o zamanlarda Önderliğin süreç içerisinde mücadelenin doğan ihtiyaçlarına göre geliştirdiği yöntemler bu anlamda yöntem farklılaşmasını beraberinde getiriyor. Aslında bir nevi Önderlik şunu uyguluyor. Analitik ve duygusal zekânın birleştirilmesi oradan bir senteze ulaşma diyor ya Önderlik belki o süreçte bunu somut kavramlarla ifade etmiyor ama pratikte yaptığı biraz öyledir. Hem siyasetin katı gerçekliğini kabul etmiyor hem de duygu dünyasının, düşünce gücünün, ruhsal durumun, toplumsal gelişmedi ki rolünü ret etmiyor. Onları birlikte ele alıyor. İkisini aslında birlikte kullanıyor. Bu anlamda ta o zamanlarda Önderlik Hareketi olarak Apo'cu Hareketin gelişmeye başlaması aslında kendi karakterini, kendi kimliğini belli şekilde formüle etmeye başlamasıyla birlikte aslında Önderlik yaklaşımlarının, Önderlik Felsefesinin o zamana kadarki yaklaşımlar ve ele alışlarda farklılaşma eğilimi gösterdiğini ortaya koyuyor. O süreçte başlayan bir gelişme seyri izliyor. Özellikle bu son Savunmalarda ise aslında o farklılaşan yönler belli teorik kalıplara da oturuyor. Bu teorik

kalıplar, mutlaklaştırılan kalıplar değil. Yani ele alıftaki farklılığın teorik düzeyde ortaya konulmasıdır. Bunlar zenginleştirilebilir, bunlar daha sonra geliştirilebilir. Şimdi bu farklılıkları şu şekilde ele almak gerekiyor. Arkadaşların bir çoğu diyalektiği, materyalizmi okumuşlardır, tarihsel materyalizmde biliyoruz. Mesela bir tarihsel materyalizm olgusu ele alındığında nedir, diyalektik materyalizmin insanlık tarihine, toplumlar tarine indirgenmesidir. Diyalektik materyalizmi insanlık tarihine, toplumlar tarihine indirgediğimizde toplumun, tarihinin gelişiminin nasıl olduğunu açıklamak zorunda kalıyoruz. Diyalektik materyalizme göre insanlığın yaşadığı gelişmeleri açıklama durumu meydana geliyor. Yani düz bir tarih anlatımı değildir bu ama o gelişimin anlatılmasıdır. O gelişim anlatıldığı zaman nasıl anlatılıyor? Örneğin: Tarih sınıfların mücadelesiyle ortaya çıkmıştır. Mesela komünist manifesto ilk yazıldığı zaman tarih böyle açıklanıyor. Ama komünist manifestonun 2.baskının ön sözünde Engels bunu düzeltiyor. Diyor ki, sınıflı toplumların tarihi, sınıfların mücadelesine dayanır. Sınıflı toplumların tarihide olsa tarihin sınıfların mücadelesiyle açıklanması söz konusu. Tarihsel materyalizmi ele alırsan göreceğimiz olgulardan birisi bu. İkincisinde alt yapı, üst yapı ilişkisi; alt yapı mı, üst yapıyı belirler bu tarih içinde ya da üst yapı mı, alt yapıyı belirler? Buna yanıt aranır verilen cevap nedir? Alt yapının üst yapıyı belirlemesidir. Buna göre siyaset, buna göre kültür, kültürün tanımının daha geniş boyutları da var. Ama oluşumdaki temellendirme anlamında buna göre siyaset, kültür, ideoloji hep alt yapıdan kaynaklanır. Burada alt yapı dendiği zaman anlatılan nedir? Maddi yaşamdır. Bu maddi yaşam ise toplumsal yaşamın yeniden üretilmesidir. İnsanlık tarihinde iki üretim biçimi gerçekleşiyor. İnsan toplumunu var eden bir tür olarak insan üretimidir. Birde insanı diğer canlılardan ayıran temel özellik olarak ortaya koyan maddi yaşamın, maddi malların üretimidir. Şimdi burada maddi yaşam olgusu denildiği zaman da anlatılan maddi malların üretimidir. Bu maddi malların ve maddi yaşamın üretilmesi, üretim tarzı olarak değerlendirilir. Üretim tarzı içerisinde ele alınır. Yani o üretim tarzı o toplumu belirler. Mesela bu üretim tarzı anlatıldığı zaman derler ki, üretim güçleri ile üretim ilişkisi bütünlüğünü oluşturur, ifade eder. Üretim güçlerinin üretimin gerçekleşmesindeki aletler, üretim ilişkisiye üretilen malların paylaşım ilişkisidir biçiminde bir tanım getirilir. Bu üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki neyin belirleyici olduğu sorusuna yanıt arandığı zaman da denir ki, üretim güçlerinin gelişim seyri belirleyicidir biçiminde bir tanım getirilir. Ve buradan da bir zorunlu uygunluk kanunu ortaya çıkar. Nedir bu zorunlu uygunluk kanunu? Karşıt olan ya da temel teorisi şunun üzerinden kuruluyor. Üretim güçleri, üretim ilişkileri arasındaki o uyuma, o birlikteliğe zorunlu uygunluk adı veriliyor. Bu üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki uyum bozulduğu zaman o bir uyumsuzluğa dönüşüyor. Bu uyumsuzluklarda toplumsal dönüşümlerin ve değişimlerinin önünü açıyor. Böylesi ard arda getirilen tanımlar var. Oradan zorunluluk kanuna ulaşıyor. Oradaki zorunluluk nedir? İnsan bilincinin dışında var olan gerçekliğin kabul edilmesidir. İster onu benimsersin ya da benimsemezsin, ret edersin ya da kabul edersin ayrı bir olaydır. Ama senin dışında bir

gerçeklik varsa o bir zorunluluk oluyor. Ve oradan da özgürlük tanımına gidiyor. Ve özgürlük bunun bilincine varılmasıdır biçiminde doğrudan tanıma gidiliyor. O tanımda doğadaki olayların, toplumdaki olayların nasıl geliştiğine açıklık getiriyor. Nasıl açıklık getiriliyor? Maddi belleğin kendi iç çelişkisidir deniyor. Ve bu çelişki sürekli bir çatışma halindedir. O çatışma sonucunda da taraflardan birinin, diğerini alt etmesi ile beraber bir başka maddenin ortaya çıkması zorunludur deniliyor. Bu indirgendiği zamanda toplumlara ilkel toplumların ardından deniliyor köleciliğin çıkması bir zorunluluktur, köleciliğin bünyesinde feodalizmin ortaya çıkması bir zorunluluktur, feodalizmin bünyesinden kapitalizmin ortaya çıkması bir zorunluluktur, kapitalizmden sosyalizme varılması da bir zorunluluktur. Komünizme varılması da bir zorunluluktur biçiminde bir mutlak tarih çizelgesi ortaya çıkıyor. Tarihsel diyalektik materyalizmin insanlık tarihine, toplumlar tarihine indirgenmesi böylesi bir sonuç ortaya çıkartıyor. Bu teori hep bunun üzerine kuruluyordu. Mesela Marks Kapitali yazmış. Üç ciltlik kap kalın kitaplar. O kitaplarda kapitalizmin değer teorisinin artı değeri enine boyuna her yönüne kadar inceleniyor, ayrıntılı bilgiler mevcut ama orada temel olarak verdiği bakış nedir? Kapitalizmin bir zorunluluk olarak ortaya çıktığıdır. Zorunluluk olarak ortaya çıkan kapitalizmde zorunlu olarak yıkılacağıdır. Bir cümle ile o üç ciltlik kitabın ana felsefik teması da budur. O şekilde bir kavratışı esas alıyor. Bak dikkat edin! Bu güne kadarki tüm Komünist Partilerin, tüm Marksiz, Leninist Partilerin esas aldıkları toplumları ele alışıta, toplumları değerlendirişte bu bakış açısı vardır. Tarih bu bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bakış açısıyla da işte diyalektiğin yöntemleri ortaya konulmuştur. Mesela denmiştir Engels buna karşıtların birliği ve savaşımı. Bir maddesi bu, diğeri nicelikten, niteliğe, nitelikten, niceliğe dönüş yasası. Öbürü de yansımanın, yansıması ya da olumsuzlamanın, olumsuzlaması ortaya konan üç temel yasa Engels bu yasaların geliştirilebileceğini söylüyor. Yalnız üçle sınırlı tutmuyor gelişebilir diyor. Daha sonra Stalin bunu dört madde biçiminde formüle ediyor. Her şey hareket halindedir. Bir madde bu! Her şey bir birine bağlıdır. İkinci madde bu, karşıtların birliği bir madde bu! Nicelikten niteliğe, nitelikten niceliğe geçiş bir madde bu. Stalin'de dört madde şeklinde bunu ele alıyor. Mao ise bunu çelişki eksenli yani diyalektiği çelişki eksenli oturtarak, çelişkinin açılımı biçiminde biraz daha yorumlamaya çalışıyor. Böylesi hem yöntem, hem bunun teorisi oluşturulması geliyor. Biz Önderlik Felsefesini ele alacaksa, Önderliğin kullandığı tutumdaki, yöntemdeki farklılığı ortaya koymak gerekir; hem de onun yorumlanışındaki tarihi ve insanlık tarihini mücadele tarihini ele alışındaki farklılığı ortaya koymak gerekir. Eğer bunları ortaya koymazsak biz Önderlik Felsefesini anlamayız. Ya da Önderlik Felsefesi deriz diğeri felsefi yaklaşımlardaki dile gelen görüşleri tekrarlamış oluruz. İsim değişmiş olur ama aynısını söylemiş oluruz. Şimdi buna dikkat etmek gerekiyor. Eğer biz buna dikkat etmezsek Önderliğin adını kullanarak geçmiş savunmuş oluruz. Bu geçmiş savunmak, geçmiş derken onu olumsuz ele almak anlamında değil. Geçmişteki söylediklerimizi tekrarlamış oluruz. Şimdi geçmişteki söylediklerimizi tekrarladığımız

zaman ne olur? Bu geçmişteki alışkanlıklarımızda tekrar edilmesi anlamına gelir. Sorunlara aynı şekilde yaklaşmamız anlamına gelir. Ama bilmem kaç yıllık mücadelede onların yanlışlığı ortaya çıkmış ve de bu gün bunu da teorik olarak söylüyoruz. Öyleyse onu doğru söyleme, onu doğru telafuz etme, onu doğru uygulama gibi bir yükümlülük ve görevimiz var. O açıdan yaklaşımlarımızı değiştirmek durumundayız. Söylemlerimizi değiştirmek durumundayız. Bir çoğumuz zaman zaman söylüyoruz. Mesela demin arkadaşlar tartışıyordu zorunluluk deniliyordu. Sen bir kere zorunluluğu kabul ettiğinde istisnai hallerde zorunluluk olur dediğinde Önderlik Felsefesinin kusura bakmayında köküne kibrit suyu dökmüş olursunuz açık yani. Önderlik kuantumik düşünmek diyor. Sen Önderliğin artık kuantumik düşünmek gerekir dendiğinde söylemek istediğini ret etmiş olursun. Niye kuantumik düşünceye atom altı, kuantum fiziği deniliyor? Onun temelinde atom altı fiziği yok mudur? Atom altı fiziği nedir? O parçalanabilir olan maddenin o zerreciklerinin bile parçalanabilirliğidir. Ve o parçalanmanın sonucuda hiçte hesaba katmadığımız yeni nesnelerin ortaya çıkabilirliğini kabul etmedir. Onun için kuantum fiziğinin bir ayağını belirsizlik oluşturuyor. Bilinmezlik değil, belirsizlik oluşturuyor. O belirsizlik nedir? O zerreciklerin hareket halindeyken farklı zerreciklerle birleşerek yeni bir maddeyi, yeni bir nesneyi ortaya çıkartma olasılığı her zaman var olduğudur. Bir yandan bunu söyleyeceksin, diğer yandan da zorunluluk diyeceksin. Öyle olur mu? Sen öyle dediğin zaman idealist olursun. Zaten reel sosyalizmin kaba materyalizme düşmesinin nedeni bu değil midir? Kaba materyalizmin üzerini kazıdığın zaman onun altından idealizm çıkmaz mı? Çıkar. Bizde zorunlu dediğimiz zaman felsefik anlamda istesekte, istemesekte idealizme kaymış oluruz. Ne olur? Hep geçmişte yaşananlar bir zorunluluktan, gelecekte yaşanacak olanlarda bir zorunluluk. Öyle ise biz niye mücadele ediyoruz ki? Zorunluluksa biz mücadele etmekte olacak, etmesekte olacak. Bu kadar mücadeleyi niye ediyoruz, bu kadar acıyı niye çekiyoruz. Bu kadar zorluğa niye katlanıyoruz. Bu iş olacaksa sen kendi varlığını, kendi mücadele gerçekliğini ret etmiş olursun. Öyle şey mi olur? Olmaz. Yani burada anlamamız gereken nedir? Önderlik yaklaşımlarını ortaya koyarken, Önderliğin bu güne kadarki var olan yaklaşımlarından farkını ortaya koymalıdır. Bu farklılığı ortaya koyarkende Önderlik bunları nasıl düşünce olarak ifade ediyor o şekilde ortaya koymak lazım, onu ortaya koyduğün zaman farklılığında ne yapmış olursun? Görürsün. Demek ki burada anlamamız gereken temel nokta Önderliğin hem olayları ele alışındaki yaklaşımındaki farklılığını, hem onun yorumlayışındaki farklılığı, bu farklılığında bütünsellik içerisinde insanlık tarihine geçmişteki olan olayları yorumlamaya götürüyor ve ona göre ne yapıyoruz? Bir açıklık getiriyoruz bunu göreceğiz. Bunu biraz daha açımlayalım. Mesela Önderlik bundan hareketle olguları ele aldığı zaman yaklaşımda temel farklılığı ortaya koyuyor. Doğa, düalizm deniyor ya. Sen burada doğa, düalizmi kabul ettiğin zaman şunu görmüş oluyorsun. Çelişkiyi ret etmiyorsun, hareketi ret etmiyorsun ama o çelişkinin taraflarının bir birlerini yiyip, bitirme temelinde var olduklarını da kabul etmiyorsun. Yani bunların bir

arada bir nesneyi oluşturduğunu, bir bütünü oluşturduğunu, var oluşu sağladığını söylüyorsun. O olmazsa onun ortaya çıkarttığıda var olmaz. Bu anlamda sen buna tamamlayıcılık espirisiyle yaklaşıyorsun. Böyle yaklaştığın zamanda doğal olarak senin sorunu çözmede izleyeceğin yöntemde değişiyor, izleyeceğin yolda değişiyor. Eğer onlar bir birini tamamlayarak var oluyorsa, sen onun var ettiği olayı ele alarak onların içinde yaşanan sorunlara bir çözüm üretiyorsun, çözüm yaklaşımında bulunuyorsun. Bu çelişkinin çözümünde hangi yöntem kullanılacak yoksa karşılıklı etkileyerek birbirini dönüştürme mi, yoksa bir birini yok ederek kendi varlık koşullarınıda ortadan kaldırma mı? Yöntemde bir kere bunu esas almak durumundasın. Bu yöntem değişikliği mücadele ve örgütlenme gerçekliğinde dönüşme şekli kendisini ifadelendirmeye kavuşturur. Önderlik bu gün iç içe mücadeleden bahsediyor. Evrimci dönüşümden bahsediyor. Komünal Demokratik yaşamın örgütlenmesinden bahsederken devlet dışı toplumun örgütlenmesinden bahsediyor. Devlet dışında toplumun kendi kendisini örgütlemesinden bahsediyor. En son görüşme notlarında bir devlet, bir demokrasi devlet iki demokrasi formunu ortaya koyuyor. Peki, Önderliği bu yaklaşımlara götüren nedir? Önderliği bu şekilde yeni yöntemler bulup ortaya koymasına götüren nedenler nedir? Yeni bir mücadele perspektifini ortaya koymasına götüren nedenler nedir? Önderlikteki bu yöntemdeki ortaya çıkan yaklaşım farklılığıdır. Ona göre bir mantık örgüsü, ona göre bir mücadele gerçekliğinin ortaya konulması vardır. Bunun toplumlar tarihine indirgediğin zaman karşımıza ne çıkıyor? Bu güne kadarki yorumların dışında farklı bir yorumun ortaya konulması. Bu yorumlar sadece Önderlik tarafından yapılmıyor. Ta başından beri var. Mesela Morgan diye bir antropolog var. Onun insanlık tarihini anlatırken yapmış olduğu belirlemeler var. Üç dönemde ele alıyor. Vahşet dönemi, barbarlık dönemi, uygarlık dönemi diye üç dönem olarak ele alıyor. Mesela bunu Marksizler ret etmiyor böylesi bir şeyi. Mesela Engels ailenin özel mülkiyetini açarken insanlık tarihinin Morgan'ın o belirlemelerini Engels'in kendisinde esas alıyor. Daha sonra toplum bilimcileri insanlık tarihini ilkel topluluk, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum biçiminde ele alıyor. Yine başkaları ise mesela Türkiye de Hikmet Kıvılcım bunu yapıyordu. Onda tarihsel materyalizm yaklaşımı daha farklıdır. O moderniteyi öncesi ve sonrası diye ele alıyor. Moderniteyi kapitalizmle birlikte başlatıyor. Uygarlığı kapitalizmle başlatıyor. Öncesini doğal topluluklar olarak sayıyor ve sonrasınıda uygarlık olarak ele alıyor. Yani Marksiz yaklaşıma göre tarihsel materyalizm olgusu ele alındığı zaman toplumlar tarihine bir bakış açısı geliştirildiği zaman her zaman bu anlamda farklılıklar var. Önderlikte de bu anlamda belli bir farklılaşma yaşandı. Önderlik burada ele alıyor. Diyor doğal toplum, hiyerarşik toplum, egemenlikçi devletçi toplum ve formüle ettiği Demokratik, Ekolojik, Cinsiyet Özgürlükçü Toplum. Yaşanacak, gelişecek olan, gelişme olasılığı olan mücadele sonucu bir topluluk olarakta Önderlik o projeyi ve tasarımını ortaya koyuyor. Bu nedir? İnsanlık tarihine, toplumlar tarihine yeni bir bakış açısı. Şimdi bu bakış açısında ise değişimler yaşanıyor. Örneğin bizler toplumlar tarihini eskiden çok tartışıyorduk. Mesela diyorduk ki, ilkel topluluk bir maddedir.

Toplumu bir madde olarak ele alıyorduk. Her maddeye bölünen kendisiyle eşittir. İlkel toplulukta bir maddedir. Öyleyse bunun çelişkisi nedir? Doğa ile toplum arasındaki çelişkidir. İlkel toplumun çelişkisini bu şekilde anlatıyorduk. Ama bunu anlatırken neyi ortaya koyuyorduk? Doğa ile insan arasındaki egemenlik mücadelesi olarak değerlendiriyorduk. Ve oradan yola çıkarak komünizmin çelişkisini ele aldığımız zaman doğanı ve doğa ile insan arasındaki çelişkinin insan lehine sonuçlandığı bir topluluk olarak değerlendiriyorduk. Ya da öylesi bir sürecin yaşanacağı bir toplum olarak değerlendiriyorduk. Dikkat edin! Burada topluma yaklaşımla, insana yaklaşımla, doğaya yaklaşım arasındaki fark var. Önderlik insanın doğa üzerindeki egemenliğinden bahsetmiyor. Çünkü insan doğa yasaları içerisinde var olan bir varlıktır. O yasalar içerisinde var olan bir varlık ona karşı egemenlik mücadelesi verdiği zaman kendi varlık koşullarını da var eder. Bir nevi kendini var eden nedenleri de ortadan kaldırır. Bu anlamda doğa insan arasındaki çelişkide burada temelde bir farklılıkla kendini göstermiş oluyor. Biz Önderliğin Felsefesini ele aldığımız zaman yani toplumları ele alıştaki o farklılığı görmek durumundayız. Bir yönü bu! İnsanlar tarihini, toplumlar tarihini ele alısta bu güne kadarki onu formüle ediş dışındaki bir yaklaşım ortaya çıkıyor. Onu da deminki belirttiğimiz isimlerle adlandırıyor. Diğerinde ise toplumların o tarihini ele alırken devindirici güç olarak doğal toplum ile egemenlikli devletçi toplum özellikleri arasında süren bir mücadelenin sonucu olarak açıklıyor ayıran diğer bir halkı. Diğer halkı bir zorunluluk olgusunu ret ediyor. Mesela sınıflı toplumların yaşanması bir zorunluluk değildi diyor. O açıdan ilk doğal toplumun ardından bir hiyerarşik toplum yaşanmıştır ama hiyerarşik toplum kendi içerisinde egemenlikçi devletçi toplumu yaratacak diye bir zorunluluk yoktur. Bu tartışmalarıda biraz geliştirebiliriz. Bunları açık bir zorunluluk olgusunu açıklarken alt yapı ve üst yapı arasındaki ilişkileri öyle karşılaştıran değil birinin diğerinin önünü açtığı, diğerinin öbürünü tamamladığı daha sonraki süreçte öbürünün diğerinin yerine yer değiştirebileceğidir. Bu şekilde tarih olgusuna, tarihteki yaşanan olaylara farklı bakış açılarını ortaya koyuyor. Diyalektiği o yöntem konusunda demin bahsettik doğa, düalizmden. Bunun yanında doğadaki var olan nesnelerin ya da var olanın daha sonraki süreçlerde farklı bir şekilde kendisini yaşatabildiğidir yani yok olmadığıdır. Birincinin, ikincinin içinde varlığını sürdürdüğüdür. Yani önden gelenin arkadan gelenin içinde varlığını sürdürerek devam edeceğidir. Uygun koşullar yaşandığında da onun öne çıkacağıdır. Aslında bu üzerinde iyi durulması gereken bir husustur. Çünkü niye? Biz sosyalizm mücadelemizi ele alırken, diğer sosyalizmi ele alan yaklaşımlardan biraz farklı düşünüyoruz. Başından itibaren insanlık arayışlarının toplamı olarak bizde bir sosyalizm anlayışı var. O anlamda Spartaküs'ün İsyanından tutalım dinlerdeki cennet kavramına kadar, dinlerdeki arayışlardır daha sonraki süreçte gelişen isyanlardır, devrimci mücadelelerdir bunların hepsi başından itibaren insanlık arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan yaklaşımlardır. Bunlar bir zaman güçlü, bir zaman güçsüz durumunda varlıklarını sürdürmüş ama günümüze kadar da bir biçimde

yaşayarak gelmişlerdir. Demin ki tartışmalarda da vardı. Niye demokratik gelişmeleri burjuva diye mal edelim. Önderlik soruyor bunu. Mesela Burjuva Demokratik Devrimler diyoruz. Toplumun demokratikleştirilmesini, kişinin bireyleşmesini ya da özgürleşmesini burjuva diye mal ediyoruz. Önderlik diyor bunları niye burjuva diye mal edelim ki, bunları burjuvazi niye yaratsın ki, bunları kapitalizm niye yaratsın ki? Önceden de vardı. Demin Kazım arkadaşta bazı örnekleriyle açıkladı. Birincinin ikinci içinde var olması, ikinci elenirse sadece içinde birinci değil başka olguları da var etmesi. Bu olgular arasında hep bir mücadelenin olması. İşte tarihte diyoruz ya tarih ilerliyor. Doğal toplum özellikleriyle, egemenlikli toplum özellikleri arasındaki çatışma günümüze kadar sürüyor. Zaman zaman biri diğerinin önüne çıkıyor ve baskın hale geliyor. Bu gerçeklikten, bu yaklaşımdan Önderlik düşüncesinin oluşumunun da temellerini oluşturuyor. Bundan hareketle Önderlik Felsefesini üç noktada ifadesine kavuşuyor. Başta belirttik Önderlik Paradigması nasıl ekoloji, cinsiyetçi ve demokratikse Önderlik Felsefesi de bu anlamda üç noktaya dayanarak kendisini geliştiriyor. 1.Önderliğin ataerkilliğe karşı olmasıdır. 2. Sınıflaşmaya karşı olmasıdır.3. Doğadan kopuş ile iktidarlaşmaya karşı olması. Doğadan kopuş ile başlayan daha sonra da devam eden gelişen iktidarlaşmaya karşı olma olgusu. Önderlik Felsefesinin somutlaştığı olgular olarakta kendisini gösteriyor.

Cihan ark: Daha önceki oturumda da belli oranda tartışıldı. Tarihte materyalizm belli oranda uygulanmıştır. Hatta arkadaşlarda bunu belirtti Marksizm de bunu uygulamıştır. Yani doğadaki işleyiş olduğu gibi doğaya uygulanmaya çalışılmıştır. Bunun tutmazsa teorisinin terk edilebileceğini hatta tutmayabileceği bile belirtilmiştir. Arkadaşlar Engels'in sözleriyle örnekler verdiler. Kapitalist dönemde gelişen aslında sınırlı sayıda ya da çok az bir zaman da gelişen bir şeydir. Aslında doğada gelişen sapmaların topluma sanki bir yaşamış gibi uygulanmasıdır. Daha önce seçilimi onun için tartıştık. Doğal seçim, güçlü olanın ömrünü sürdürebileceği, güçsüz olanın ezileceği hatta ezilmesi gerektiğidir. Arkadaşlar örnekler verdiler. Bence tartışılması gereken şeylerdir. Bilimde kesinliği çok kısa bir zaman aralığında ve çok sınırlı bir biçimde gelişebileceğini yani kesinliğin bu kadar dar bir zaman ve çerçevede olduğunu ispatlıyor. Mesela bir önceki oturumda arkadaşlar örnek verdiler. Bence tartışılacak bir şeydir. Bilim bunu tartışıyor. Arkadaşların itiraz etmeyecekleri ender şeylerden birisi varsa oda suyun 100C kaynayıp, 0C donduğudur. Bu konuya hayır diyecek arkadaş yok gibidir. Ama bilim buna yok diyor. Niye? Şimdi cümlelerin bütünü şudur. Bir atmosfer de basınç altında 100C su kaynar. Donma içinde 0C'dir. Şimdi şöyle düşünelim. Bir atmosferde basınç denilen şey nedir? Su ve deniz seviyesidir. Şimdi biz deniz seviyesinde miyiz? Değiliz; dağın başındayız. Arkadaşlar keşke ölçebilselerdi. Bir termometre olsaydı arkadaşlar ölçseydi, bakalım 100C su kaynayacak mı? Yani şunun için söylüyorum. Bilim de belki bizim mutlak olarak, ben de lise dönemlerinde de, ondan sonraki dönemlerde mutlak olarak kabul ettiğimiz bir şeydi. Su 100C kaynar. Ama onun bile koşullarını değiştirdiyseniz bunun bir kesinlik ifade

etmeyeceği ortadadır. Doğa da bile bu kadar sınırlıyken, kaldı ki birçok örneği daha verilebilir. Bunun zorunluluk ilkesi topluma bu şekilde uygulanması tamamen bir bilinç çarpıtmasıdır. Daha önceki oturumlarda örnekleri verildi. Rönesans döneminde gelişen hareketlerin arkadaşlar örneklerini de verdiler. 1400, 1500, 1600 İtalya, İngiltere, Almanya'sına bakılsın. İşte Thomas.... Liderliğinde köylü ayaklanmasıdır 1520'lerde sonrasında gelişen Martin Luther hareketidir. İngiltere'de Kalvenizm'dir, İtalya'da ... boylu boyunca hepsi komün hareketlerdir. Manastır sistemiyle, kır manastırlarında gelişen komün hareketleridir. Şimdi o dönemdeki hareketleri göz önünde bulunduralım. Kapitalizm gibi bir sistemin çıkış koşulları ve öyle bir anket yapalım yüzde kaçtır. Kaç kişi tahmin eder böyle bir şeye yol açacak. Eskiden şöyle bir şey vardı. Biz nicelik ve nitelikten bahsediyorduk; arkadaşlar bu günde bahsettiler. Nicel gelişim, nitel gelişimdir yani devrim ve evrim teorisi. Şimdi bile biz onu farklı teorilerle tamamlıyoruz ama yine geçerlidir. Mesela kaos aralığı tanımlanıyor değil mi? Bu kaos aralığında bir çok gelişme söz konusudur. Ama bu gelişmelerden hangisinin başat geleceği neye bağlıdır? Kendisini ne kadar örgütleyebildiğine, kendisini ne kadar kurumsallaştırdığıyla bağlantılıdır. Şimdi burjuvazinin çıkışı, halkın komünal değerlerini gasp hareketlerinden konfederal bir örgütlenmenin çıkmama ihtimaline ben hala kişi olarak şaşıyorum. Yani nasıl çıkmamıştır? İşte nedeni biraz da budur. Birazda toplumsal hareketliliğin karakteriyle bağlantılı bir şeydir. Bence bu soruları biraz daha arttırabiliriz. Komünal dönem kurumsallaşmıştır, bin yıllarca yaşamış bir sistemdir. Şimdi bu sistemden nasıl devletli bir sisteme geçildi? Rönesans ve reformasyon hareketlerinde nasıl kapitalizmle sonuçlandırıldı? Yunan felsefesini de tartıştık. O dönemde Yunan'lıları biliyoruz. Köleciler bir demokrasidir, ne kadar demokrasi denilebilirse. Kadın yoktur, kadının oy hakkı yoktur. Köleler vardır, kölelerin oy hakkı yoktur. O kadar felsefi tartışmalardan meritokrasi yani yeteneklilerin ya da beceriklilerin Aristo'nun tanımlamasıyla yönetim yani aristokrasi. Seçkinlerin yönetimi nasıl çıktı?

Ali İhsan ark: Bunlar tartışıldı, bence biraz Apo'cu Felsefeyi tartışalım.

Cihan ark: Ben örnek açısında söylüyorum. Şimdi bunlara en genel anlamda şunu diyoruz. Benzer sorulardır, geçiş dönemleridir. Bunlarla sonuçlanmak zorunda mıydı? Önderlik Savunma da çok açık belirtiyor. Zorunda değildi diyor. Gelişmiş olması bunun zorunda olduğu anlamına gelmiyor. Kısacası birde şunu belirtelim. Bu zorunluluk konusuna ilişkindir. Eskiden biz sol kadercilik diyorduk. Bence onunla da biraz bağlantılıdır. Eğer biz o zorluluk ilkesini kabul ediyorsak, o aşamalardan, son tahlilde komünist bir sistemin, sosyalist bir sistemin oluşacağını kabul ediyorsak o zaman sonuç itibarıyla ya bizim kendiliğindencilığe düşmemiz gerekir nasıl olsa komünizm oluşacaksa, sosyalizm gelecekse o zaman mücadele etmenin bir anlamı yok diyeceğiz. Ya da tersinden eğer halklar tarihi boyunca her zaman üretmişlerse, komünal değerler gelişmişse ama bunun karşısında iktidarcı savaş kliği buna el koymuşsa kendisine mal etmişse o zaman da bu dünya da bir

şeyin kurtulamayacağını, kurulamayacağına ikna olacağız ki, ikisi de son tahlilde mücadelesizliğe götürür. Ben son olarak bu konuya ilişkin bunu belirteyim. Önderlik Felsefesine ilişkin biraz bununla da bağlantılıdır. Aslında doğal toplum felsefesi de diye bilirsiniz Önderlik Felsefesine. Eğer doğal toplum felsefesi diyeceksek, doğal toplumun en temel karakteristik özelliklerini işlememiz, tartışmamız gerekiyor. Bunlardan bir tanesi nedir? Arkadaşlarda bahsettiler özellikle duygusal zekânın gelişkin oluşudur, diğer yönü empatik oluşudur, bir diğer yönü animizmdir yani canlılıktır. Mesela sınıflı uygarlıkla beraber onun felsefesiyle gelişen ölü doğa tanımlamasına karşın doğanın bütün varlıklarının, yaratıklarının canlı olduğu, bunların birbirleriyle etkileşim içinde olduğu yani organik bir topluluk öyle tanımlayabilirim. Bir de temel özellikleri, zaten o dönem cinsiyetçilik diye bir olgu yok. Toplumsal bağlamda cinsler arası böyle bir eşitsizlik yok. Ondan ziyade iş bölümünün dayalı bir sistem söz konusudur. Şimdi temel karakteristik özellikleri biraz bunlardır. Önderlik Felsefesi de dediğim gibi biraz temel bir de etik yani bunların hepsinin toplamıdır. Doğal toplumun bir etiği var. Etik nedir? Biraz önce saydığımız ilkeler çerçevesinde hareket eden bir toplumdur. Bu ilkelerin hepsi sınıflı uygarlık sistemiyle birlikte tahrip edilmiş ve bozulmuştur. Bunları tek tek ele alıp bence uyarlamak lazım nasıl pratik örnekledirmeler yapılırsa daha anlaşılır olur. Şu an kapitalizmdeki doğaya yaklaşım nedir? Ölü doğa yaklaşımıdır. O dönemde her şeyin canlı olduğu var sayılırken şu anki felsefede daha çok ele alış ölü doğadır. İnsanı esas alan, insanın merkez alan, insanı her şeyin merkezine koyan doğal olarak bunun dışındaki her şey insanın etrafında gelişen, onun etrafını çeviren bir yaklaşım söz konusudur. Bu bağlamda organik bir toplum özelliğinden tamamen ters yüz edilmiştir, uzaklaşmıştır. Yine diğer yönlü aşırı yoruma dayalı analitik zekanın gelişimiyle beraber duygusal zekanın ki duygusal zeka belli oranda vicdan olarak tanımlanabilir. Onun tamamen geri planda kalması, öldürülmesi demiyoruz ya da yok edilmesi değil. Tamamen geri planda kalması ve bilimin mutlak iktidarlaşmasıyla beraber artık her şeyi kendisi için mubahtır, mubah görür. Biraz öncede arkadaşlar tartıştılar. Biz bilimi ret etmiyoruz. Bence bilimi ve teknolojiyi o bağlamda karıştırmamak gerekiyor. Kapitalizm yokken de bilim vardı. Taa neolitikte ekin ekiliyor, hayvancılık yapılıyor. Bunlar neyle yapılıyor? Her halde bir bilme şeyi var. Saban yapılmış şu an traktörün yaptığı işlevi görüyor. İlkel falan diyebilirsiniz ya da ilk elden yapılmış diyebilirsiniz. Ama o yönlü bir bilim yönü var ve gelişkin. Şimdi eksik kalan yönü nedir bilimin. Felsefe ile şey yapılması gerekiyor diyoruz ya etik değerlerden yoksunluk. Yani bilimin iktidarın eline geçmesiyle beraber zaten felsefe biraz daha belirleyici pozisyondan çıkıyor. Etik değerlerden de yoksunluk gelişince arkadaşlarında belirttiği gibi atom bombası doğal olarak ortaya çıkıyor. Bir diğer konu Önderlik Felsefesindeki ayırt edici, diğer uygarlıklardaki felsefelerden, diğer felsefe biçimlerinden, ele alış biçimlerinden ayırt edici özelliği düalizme bakış açısidir. Anladığım kadarıyla Önderlik düaliteyi ret etmiyor. Yani ikililiği ret etmiyor. Ancak bu ikililiğin çatışması da ret edilmiyor. Çünkü gelişim biraz öyle, iki olgunun çatışmasından bir şey

doğuyor. Yaşam olgusu içinde öyle pratik örnekler verilebilir. Mesela canlı, cansız tanımlaması birbiriyle ilişkili ele alınıyor. Yani ikisinin mücadelesinden yani ölüm ve şeyin mücadelesinde yaşam ortaya çıkıyor. Bu yönlü bir durumun ret edilişi söz konusu değil düallitede. Ancak ret edilen yönü nedir? Şudur. Birinin diğerini yok etmesidir. Şimdi bunu bütün ikiliklere uygulayın sonuç aynıdır. Kadın erkek ilişkisine, toplum, birey ilişkisine yani akla gelecek her şeyde. Birinci doğa ile ikinci doğa diye tanımlanabilir. Toplum, doğa ilişkisine uyarlayın hepsinde böyledir. Böyle bir ikililik var bir yandan, bilim bir taraftan tavır almıştır, diğer taraftan yok saymıştır, tamamen görmezden gelmiştir. Bazı örnekler vardır, daha açık ve akılda kalıcıdır. Mesela: Genetikte öyle bir örnek vardır. Baskın ve çekingen genler vardır. Daha çok insanlar için öyledir, sadece insanlar için değil fareler üzerinde yapılan deneylerde de öyledir. Siyah, beyaz üzerinde, uzun boy, kısa boy üzerinde baskındır. Yani kendisini bir sonraki kuşakta açığa çıkartma olasılığı daha yüksektir. Ama bu şu anlama gelmiyor. Diğer genin tamamen bastırıldığı, ret edildiği anlamına gelmiyor. Bilim bile bunu ispatlıyor. Son bir nokta, Önderlik felsefesini, bakış açısını daha önce belirttiğim gibi sınıflı uygarlık tarihinin ele alış biçiminden farklı da toplumun kategorize edilmesi boyutudur. Hani atomize etme diyoruz ya bütün olguları, bütün her şeyi bir birinden ayrı ele alan bu kadın olgusunda da, gençlik olgusunda da, diğer olgularda da öyledir. Yani toplumun organik yönünü tamamen parçalayan, dağıtan yönüdür. Mesela: Önderlikte bu yönlü yaklaşım tamamen organiktir yani bütünlüklüdür. Bir tarafı birbirinden kopartmayan daha bütünlüklü bir ele alış söz konusudur.

Doğan ark(soru) Arkadaş değerlendirmesinde birçok örnek verdi. Şimdi ben arkadaşla şeyi sormak istiyorum, sorum şudur. Her toplumsal gelişme, toplumlardan, insanlığın geldiği aşamadan örnekler verdi, birde toplumsal hareketliliklerden örnekler verdi. Ben şeyi sormak istiyorum. Her toplumsal hareketlilik, gelişme her zaman yeni bir gelişme yaratır mı? Eğer yaratmıyorsa nedenleri nedir? Mesela sen maddeyi parçalara bölüyorsun yeni bir durum ortaya çıkıyor. İki molekülü birleştiriyorsun yeni bir şey ortaya çıkıyor. Mesela hidrojenle, oksijeni birleştiriyorsun su oluşuyor. Şimdi bunu topluma indiersek toplumdaki her yeni gelişme, yeni bir süreci yaratır mı? Eğer buna açıklık getirirse bu zorunluluk ilkesi denilen o kavram da herhalde ortadan kalkar.

Cihan ark: Sorulan sorulara tüm arkadaşlar cevap verebilirler, ille de bir arkadaş cevap verme zorunda değil. Mesele şu. Toplumsal gelişmelerde her etkinlik kesinlikle karşılığında bir şey bulacaktır. Bu böyledir. Ama bu ileriye mi, geriye mi doğrumu olacağı noktasında bir kesinlik bir netlik yoktur. Birçok örneği verilebilir. Hitler Alman Sosyal Demokrat Partisidir. Hitlerden önce bir sosyal demokrasi olgusunun gelişimi söz konusu, öyle bir çıkışı kimse bekleyebilir mi? Ya da şöyle diyelim. Biraz önce ben onu izah etmeye çalıştım. Gelişmeleri her zaman biz planlamayabiliriz, istediğimiz sonuca zaten yol açmayabilir. Bu bizim mücadelemiz için bile böyledir. Ne devletin istediği olacaktır ne de bizim istediğimiz olacaktır. Karşılıklı bir mücadele durumu söz konusudur. Bunun

içerisinde kim daha fazla kurumlaşırsa, kim daha fazla kendisini örgütlerse onun başat olma şansı daha yüksek olacaktır. Ama bu şu anlamda gelmiyor. Ben öyle düşünüyorum en azından. Biz tasarladığımız anlamda ya da hayal ettiğimiz anlamda bir toplum bile kursak bu toplum homojen olmayacaktır. Bunun içinde çok daha farklı eğilimler, bakış açıları, felsefeler olacaktır. Onun için eğer biz mutlaklaştırmaya çalışırsak onun için toplumsal gelişmeyi durdurmamız gerekir. Yani siz sosyalist bir sistem bile kursanız bunun homojen olduğuna şey yapamazsınız. O sosyalistlikten tekrardan bir geriye dönüş, bir regresyonu da yaşayabilir.

Harun ark: Dün bir yere kadar getirmiştik. Yakın çağ felsefesini tartışacağız. Önderlik bu çağı aynı zamanda bilimsel düşünce çağı olarakta değerlendiriyor. Şimdi genelde insanlık tarihinde 15. - 16. yüzyıllar önemli gelişmelerin yaşandığı ya da gelişmelere kaynaklık edebilecek sürecin başladığı bir süreç olarak değerlendiriliyor. Aslında bu dönem ortaçağın son bulması şeklinde ifadeye kavuşurken aynı zamanda toplumun aydınlanmaya doğru gidişinin de bir başlangıcı olarak değerlendirilir. Bu belirli yönleriyle değerlendirmeye muhtaç bir tanımdı. Önceki dönemde toplumu öncelikli ele alan baskıya, sömürüye karşı toplumun aydınlanmasında yana olan yaklaşımlar yok muydu da 15. - 16. yüzyıldan sonraki süreç başlangıç olarak kabul ediliyor biçiminde bir soru tartışmalar da geliştirilebilirde. Ancak genelde bir dönem adlandırılırken, içinde farklı özellikler de taşısa o döneme damgasını vuran temel özelliklere göre o dönemlerin açıklanma gerçeği o süreçte farklılıklarında, farklı gelişim doğrultularını ortaya koyabilecek hususlarının da olduğu gerçeğinin reddi olmuyor. Bu dönemde daha çok ortaya çıkan olgu şu: Rönesans'tan bahsediliyor. Rönesans'tan kastedilen o süreçte toplumun kapalı yapısının giderek açılmaya başlamasının ortaya çıkarttığı kültürel, bilimsel, sanatsal, bilimsel anlamda gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem izah edilirken özellikle Avrupa mantığına göre değerlendirdiğinde, Avrupa da ortaya çıkan bir gelişme olarak değerlendiriliyor. Oysa Avrupa'da ortaya çıkan bir gelişmeden daha çok Avrupa'ya toparlanan zenginliklerin, sömürgelerden, dünyanın birçok yerinden toparlanan zenginliklerin merkezlerde yeni gelişmelerin önünü açması şeklinde bir tanım getirmek, değerlendirmede bulunmak daha doğru olacak. Çünkü gerek Grit'te olsun, gerek Yunanistan'da olsun antik çağın o kültürel birikimlerinin, felsefi, düşünsel birikimlerinin İtalya'ya, Avrupa'ya taşınması söz konusu oluyor. Yine o süreç gelişen sömürgecilik olgusu var. O dönemin sömürgeciliğinin temel karakteri dünyanın birçok yerinde daha önce girilmemiş, Avrupa'lılar tarafından bilinmeyen birçok yerlerinin tanınarak oradaki kültürel kaynakların, zenginlik kaynaklarının Avrupa merkezine taşınmaya başlaması gerçekliği var. Sömürgeciliktir başka alanlardaki var olan zenginlik kaynakları, kültürel kaynakların, sosyal, düşünsel birikimlerin o alanlara taşınması beraberinde orada öylesi bir gelişmenin ortaya çıkmasına neden oluyor. Avrupa yarattığından daha çok oradaki biriken, toparlanan zenginliklerin ortaya çıkarttığı bir sonuç; bu sonuç beraberinde toplumsal alanda yeni gelişmelerinde önünü açıyor. Şimdi şöyle diyebiliriz. Her hangi bir

gelişmede o gelişmeye neden olacak faktörler her zaman vardır. Ama o faktörler bir araya geldiğinde yeni bir şeyin ortaya çıkması, beraberinde daha farklı ortaya çıkacak olan gelişmelerin, yaşanacak olan gelişmelerin zeminini yaratıyor. Onlar da koşul ve olanak sağlıyor. O zamana kadar daha sonraki süreçte yaşanacak gelişmelerin önünü tıkatan engeller ortadan kalkıyor. O engeller ortadan kalktığı zaman da insanlık olsun, tarih olsun yeni gelişmelerle karşı karşıya kalıyor. 15.-16. yüz yıllar böylesi süreçlerdir. Ekonomik anlamda dünyanın birçok yerinde gasp edilen zenginlikler orada toplanmaya başlıyor. Yani kolay sermayeye dönüşebilecek zenginlikler orada toparlanmaya başlıyor. Yine kültürel birikimler orada toparlanmaya başlıyor. Siyasal anlamda bunların nasıl bir çerçeveye kavuşturulabileceği diğer halkların ya da diğer iktidarlar ilişkilerinden çıkan tecrübeler bir sonuç olarak buralara taşırılmaya başlıyor. Bu da beraberinde siyasi, kültürel, ekonomik, düşünsel anlamda yeni gelişmelerin önünü açıyor. Böylesi bir dönem, bu önü açılan gelişmeler karşılıklı olarak bir birini etkiliyor. Yani bir birinden kopuk ve bağımsız şeyler değil birbirini etkiliyorlar. Birindeki yaşanan gelişme diğer gelişmenin önünü açıyor, önü açılan gelişme diğerini tamamlarken bir başka gelişmenin önünü açacak koşulları yaratıyor. O anlamda siyasetteki, ekonomi ve düşüncedeki gelişme hep bir birini tamamlayan, birbirinin önünü açan, geliştiren olgular olarak o süreçte rolünü oynuyor. Bunun düşünsel anlamdaki boyutu şu şekilde de dile getirilebilir. Mesela daha önce belirttik ya antik çağ felsefesinde maddenin varlığı kabul ediliyor. Maddenin varlığı kabul edilirken maddenin daha çok görüldüğü gibi olduğu yönündeki kanaatler, kanılar, düşünceler daha baskındır. Ama bu 15.- 16. yüzyıldan sonraki süreçte artık dünya bir maddedir doğru ama görüldüğü gibi değil şeklinde yorumlar yapılmaya başlanıyor. Maddenin görüldüğü gibi olmadığı tezinin, düşüncesinin ortaya konulması aslında maddeyi ele alışı diyalektik yaklaşımda önemli aşamalardan biridir. Maddenin göründü gibi olmadığına ortaya çıkması doğal olarak o madde hakkında daha ayrıntılı daha geniş bilgi edinme zorunluluğunu ortaya koyuyor. Deniyor ya 15.- 16. yüz yıllardan sonra keşiflerin önleri açılmaya başlandı. Hem dünya coğrafyasının tanınması açısından böyledir hem de evrende var olan nesnelerin tanınması açısından böyledir. Yani maddenin görüldüğü gibi olmadığı tezi, düşüncesi maddeye yaklaşımda, maddeyi ele alışı yeni bir süreçte başlatıyor. Bu diyalektik ve felsefe açısından önemli bir süreç, önemli gelişme ve başlangıç durumundadır. Ama o deminki belirttiğimiz gibi ekonomik, siyasal, kültürel anlamda da birbirinin tamamlayan gelişmelerin içerisinde yerini buluyor. Düşünsel anlamda neye neden oluyor? Az öncede belirtmiştik. İlk çağ felsefesi, yakın çağ felsefesinin gelişiminin temellerini de ortaya koyuyor. Ama o anlamda yaralanılan bir temel var. O temelden de yola çıkılarak örneğin düşünsel anlamda evrenin, uzayın ve gök cisimlerinin hareketinin incelenmesi ve orada belli sonuçlara ulaşılması gündeme geliyor. Daha önceden de gök hareketleri inceleniyor. Örneğin Mısır'da astronomi bilimi çok önceleri ilk çağ diye adlandırılan dönemde çok gelişkin durumdadır. Gök cismi hareketlerinden yola çıkarak olayları anlamlandırmaya da çalışıyorlar. Ama bu 15.- 16. yüz

yıldan sonraki süreçte gök cisimlerinin hareketlerinin incelenmesi o zaman ki; düşüncelerden daha farklı sonuçlara götürüyor. Örneğin bir güneş sisteminin olduğundan bahsedilmeye başlanıyor. Evrenin bu güneş sistemi içinde yerini bulduğu ya da evrenin oluşumu açıklanırken ondan bağımsız olarak düşünemeyeceği ortaya konuluyor. Bu düşünsel anlamda bir çığırdır. O zamana kadar evreni açıklamada dünyayı esas alan yaklaşım yerini güneş sistemine bağlı şekilde açıklamaya bırakıyor. Zaten felsefe neydi? Biraz neden sorusuna cevap bulmaktı. O zaman da dünya nasıl oluştu sorusuna cevap arandığında neden diye sorulduğunda bunun güneş sistemine bağlı şekilde açıklanması olayı gündeme geliyor. Yani felsefeyi sorduğu sorulara yanıt verilirken verilen yanıtta çıkış noktasının farklılaşması gerçeği orada felsefik anlamda yeni bir dönemin açılması anlamına geliyor. Aslında bu o günkü koşullarda, o günün gerçekliği içerisinde ele alındığı zaman bir zihniyet devrimi olarak ta değerlendirilebilecek bilecek bir süreci başlatıyor. Toplumsal yaşamda temel teşkil edecek konularda yaklaşım, düşünce, tutum belirlenirken temel hareket noktasının değişmesi gerçekliği zihniyet devrimini anlattığı için o süreçteki yaşanan gelişmelerde böylesi sonuçlar yaratıyor. O anlamda biz o süreçten itibaren yaşanmaya başlayan gelişmeler için bir zihniyet devrimi yaşanmaya başlaması diye bir tanımda, bir yorumda bulunmamızı olanaklı hale getiriyor. Bunun düşüncenin o şekilde gelişmeye başlaması bu doğrudan etkisini üretimin gerçekleşme biçimine yansıtıyor. Bu yansıma sermaye gücünü, ekonomik zenginlikleri elinde bulunduranlar arasındaki ilişkilere de yansıyor. Bunun iktidarla, devletle ilişkilerine de yansıyor. Hep bir birinin koşullayan, birbirini etkileyen gelişmelerin yaşanmasına neden oluyor. Bu ekonomide ilk kapitalizm anlamında değerlendirilirken bir sermaye birikiminin oluşmasına ama sermaye birikimi sadece sömürgelerden getirilen zenginliklerle değil, önemli bölümünü oluşturuyor. Ama üretimin gerçekleşmesinde zanaatçılığın belli bir gelişme kayıtlı etmesine neden oluyor. O üretim koşullarını biraz daha kolaylaştırınca ya da o bulunan zenginlikleri işleme ve bir metaya dönüştürme imkanlarını yoğun geliştirdikçe doğal olarak o toplum içindeki ekonomide yeni faktörlerin ortaya çıkması ya da eskiden var olan değişik faktörler çok daha fazla etkili hale gelmesine neden oluyor. Bu ekonomide yeni bir süreci başlatıyor. Yani kapalı ekonomilerin yerini, pazar ekonomisine bırakmaya başlaması, meta dolaşımının gelişme koşullarının oluşmaya başlaması, paranın giderek daha etkili hale gelmeye başlaması gibi bir sonuç yaratıyor. Orada para kimin elindeyse doğal olarak toplumda etkili güç durumuna onlar gelmeye başlıyor. İşte bu tüccarlar çok daha etkili hale geliyor. Bu borçlanmalarla tüccarlar çeşitli çevreleri kendisine bağımlı hale getiriyor. Böylece ekonomide yeni bir süreçte başlıyor. O biraz üretimin gerçekleşmesiyle üretilenin dolaşımı arasındaki bir ilişkinin o şekilde yeniden düzenlenmesine neden oluyor. Düşünsel anlamda üretimin gelişmesi için yeni aletlerin geliştirilmesi gerekiyor. Aletlerin geliştirilmesiyle beraberinde daha sonra ki gelişen bilimlere temel teşkil edebilecek bilimsel bilim çalışmalarının gelişmesine neden oluyor. Örneğin: Hareket, hız işlenmeye başlanıyor. Bu da fiziğin madde hareketinin işleniyor bu

da fizik biliminin temel konularından. Doğal olarak fizik biliminin gelişmesine neden oluyor. 15.- 16. yüzyılda düşünce adamları ya da çeşitli keşiflere imzasını atanlar ele alındığı zaman bunların çoğu manastırlarda eğitimini görüyor, bilgi yoğunluğuna orada ulaşıyor. Oralarda daha çok astronomi ya da gökbilimi gök bilimi diye adlandırılan bilimle ilgili şeyler var. Ama çoğunluğun da fizik bilimiyle yakın ilişkisi olanlar ve o şekilde maddenin ele alınması, maddeyi meydana getiren özelliklerin ortaya konmaya çalışması ya da hareketin, enerjinin, gücün anlaşılacak istenmesi olgusu beraberinde maddeye ilişkin yeni fikirleri ortaya çıkartıyor. Newton tarafından Evrensel Çekim Kanunu bulunuyor. Kepler, Kopernik onlar gök bilimine ilişkin yeni bulguları ortaya çıkartıyorlar. Galileo ve Buruno vardır, onların kiliseye karşı mücadeleleri var ama onların daha çok gökbilimine ilgileri gelişiyor. Bu beraberinde ortaya konan düşüncelerin savunulmasını ve onunda topluma sunulmasıyla düşünsel anlamda o zamana kadar ki var olan düşüncelerin ya da olay ve olgulara getirilen izahların tartışılmasına neden oluyor. O zamana kadar olay ve olgulara getirilen izah neydi? Tanrıyla yapılan izahlardır. Hepsinin tanrı yaratımı olduğunu ortaya koyan izahlardı, buna karşı konulamayacağını ortaya koyan izahlardı. Yani her şeyi tanrıyla açıklayan izahlardı ama o süreç düşünce adamlarının ortaya koyduğu görüşler ya da keşifler deniliyor, o süreç çeşitli bulgular üzerinden dile getirdikleri o zamana kadar olay ve olguları tanrıyla açıklayan yorumların, düşüncelerin dışına çıkılmasına oluyor. Bu beraberinde o düşünceyi savunanlarla o gelenekselleşmiş tanrıyla açıklayan olay ve olguları açıklama zihniyeti arasında, erki arasında çatışmaların yaşanmasına neden oluyor. İşte Galileo onun sorgulanıyor, Buruno onun için canlı canlı yakılıyor. O zamanın aykırı düşünce savunan birçok insanı onun için engizisyon'lar da yargılanıyor. Bu o zamana kadar ki, temel yaklaşımlarla bir çatışmayı ortaya koyuyor, engellenebiliyor mu? Hayır. Çünkü baskılar belki Galileo'ya geri adım attırıyor ama ona karşı Buruno'da ifadesini bulan düşüncesinde ısrarlı ve kararlı savunma yaklaşım var. Ama bununda giderek ekonomiye, siyasete yansması beraberinde o yaşanan gelişmeyi de engelleyemez hale geliyor. Fizik alanında yaşanan gelişme güç, hareket, enerjiye yönelik ortaya konan görüşler maddeyi ele alışı farklılık ortaya çıkartıyor. O madde ele alındığında o maddenin işlenmesi üretimi ve toplumsal alanda kullanımı, daha geniş alanda kullanımını ortaya çıkartıyor ve ekonomiyi canlandırıyor. Kilise onu engellemeye çalışsa bile onu yaşamdaki oynamış olduğu rol onu engellenemez hale getiriyor. Ve bunun siyasal anlamdaki yaklaşımı ortaya çıkıyor. Yani o zaman ki, dağınık olan prensiplerin arasındaki ilişkiler gündeme geliyor. Yani birliklerin oluşması yönünde ya da o birliklerin oluşmasında önünde engel teşkil eden o monarşik şekillenişlere karşı mücadelelerin gelişmesinin de önünü açıyor. Yani kilise engellenmeye çalışılsa bile ona karşı siyasal anlamda bir gelişme ortaya çıkıyor. Burada şunun rolünü görmek gerekir. Demin bahsettik; Newton'un Evrensel Çekim Kanunu bulması ya da evrendeki hareketi, neden yani cisimler aşağı doğru iniyor da, yukarı doğru çıkmıyor, düştüğünde neden düşüş aşağı doğru gerçekleşiyor sorusuna gücün bir merkezde toparlanması yaklaşımını ortaya çıkartıyor. Bu siyasal anlamda da yerini,

düşünsel anlamda da merkezîyetçi yaklaşımların gelişmesinde temel teşkil ediyor. Yani fizik alanında ortaya konulan bir düşünce ekonomiye yansımada bir pazarın gelişmesi, siyasete yansımada devletin merkezileşmesi ya da merkezci devletlerin oluşması biçiminde daha sonraki açılımlara dönüşebiliyor. Bilimdeki, ekonomideki, siyasetteki gelişme hep böyle birbirini koşullayan, birbirini geliştiren, birbirinin önünü açan bir gelişim seyri izliyor. 15.- 16. yüzyıl dediğimiz zaman dünyanın sarsıldığı, dünyanın bu sarsılma temelinde yeni bir başlangıç yapma süreci olarak değerlendirebileceğimiz bir dönemi başlatıyor. Bu süreç o zamana kadar var olan değerlendirmelerin yeniden ele alınmasına sorgulanmasına neden oluyor. Bunlarda sorgulanırken, bunlarda felsefik anlamda dile getirilirken idealizmden ya da kilisenin her yönlü etkisinden kurtulanılarak, kendilerini kopararak ortaya koydukları düşünceler değil. O dönemin felsefecileri, filozofları var, Önderlik diyor; Kant var, Hegel var. Bunlar da maddeye farklı yaklaşım geliştirmeye çalışıyorlar. Daha sonra ki süreçte diyalektik materyalizm gelişimine 19. yüzyıllar da öncülük edecek kişilerde kendi felsefelerini, kendi görüşlerini izah ederken, açıklarken kendinden önceki filozofların, düşün adamlarının ortaya koymuş olduğu gelişmelerden, düşüncelerden yararlanarak kendi görüşlerini, kendi düşüncelerini oluşturluyorlar. Yani ama kendisinde önce ki, var olan düşüncelerle felsefik olarak idealizmi savunan düşünceler, maddeyi ele alışıta son tahlilde ideyi yani düşünceyi ruhun belirleyiciliğini savunan düşünceler. Böylesi gelişmeler Rönesansın başlattığı süreçte açılan güzergâhta ortaya çıkan, görünen gelişmeler oluyor. Başta Rönesans'tır, aydınlanmadır hep bunlar birbirini tamamlayan olgular olarak tanımlanıyor. Toplumu her alanda yeniden açıyor. Toplum her alanda yeniden açıldığında felsefik olarak açılan gelişmeler görülüyor. Kant'tan, Hegel'den bahsettik. Onların olguları, maddeyi ele alışlarından bahsettik. Maddenin varlığı, maddenin içindeki ilişkiler ortaya konuluyor ama son tahlilde açıklamaya gelindiğinde ruha, ideye saplanma fikri var. Bunların eleştirileri geliştiriliyor Marks, Engels tarafından. Ama Marks ve Engels'in kendisinde öğretilerini Hegel'den, Flor... aldıklarını dile getiriyorlar. Örneğin o süreçte klasik alman felsefesinin eleştirisi vardır. Mark tarafından şey yapılmıştır. Felsefe üzerine el yazıları var, oralaradaki tüm düşüncelerinde ortaya koyduklarında Hegel'in Folor... izlerini görmek mümkün. Zaten onların izlerinden çalıştığını kendisinde ret etmiyor. Ama bir noktaya geldiğinde kendisini onlardan temel ayrımın ortaya koyuyor. Onun için Marks kendi felsefesini anlatırken, Hegel'de diyor baş aşağı duranı biz alıp ayakları üzerine oturttuk biçiminde bir yaklaşımı ortaya koyuyor. Şimdi burada görülmesi gereken temel olgulardan biri şudur. İlk çağ felsefesini ele alırken, doğa felsefesinden bahsetmiştik. Ama Platon'dur, Sokrates'tir bunlarla beraber sadece felsefe doğa felsefesi olmaktan çıkmaya başlıyor. Toplum ilişkisini ele alışa dönüşüyor, devlet, toplum ilişkisini irdelenmesinde bir bakış açısı haline geliyor. Orta çağda bunun tartışması durdurulmak isteniyor, her şey tanrıyla açıklanmaya başlıyor. Ama bu ilk çağ felsefesinde ortaya çıkan Sokrates'te, onlarda görülen eğilimin son bulması anlamına gelmiyor. O kilise çatısı

altında da olsa, medreselerin etkisi altında da olsa kendi varlığını sürdürüyor. Zaman zaman da medreselerle, manastırlarla karşı karşıya gelinmesine neden oluyor. O yaklaşım yakın çağ felsefesi diye adlandırılan ya da bilimsel düşünüşün gelişmeye başladığı dönem olarak adlandırılan süreçten itibaren o sadece evreni, evren üzerindeki maddeleri tanımakla yetinmiyor. Beraberinde topluma da bir bakış açısı geliştirmeye başlıyor. Hukuk felsefesinden, ahlaktan bahsediliyor. Bunlar toplumsal yaşamı ilgilendiren hususlardır, Hukuktur ve ahlaktır Hegel'de de vardır. O zamanın değişik filozoflarında da bu düşünceler vardır. Felsefenin sadece maddeyi, evrendeki var olan, toplum dışındaki var olan maddeleri ele alışıyla sınırlayan ya da ağırlıklı bölümünü oluşturan yaklaşımın daha da aşılmasına neden oluyor. Felsefe bir yanda maddeyi, doğayı ele alışıta öncü bakış açısı oluşmasını sağlıyor ama diğer tarafta toplumu ele alışıta, toplumsal olayları değerlendirişte de bir bakış açısı haline geliyor. Yani felsefe bu anlamda doğa ve toplum olaylarını ele alışıtaki bir bakış açısı olarak algılanmaya başlanıyor, değerlendirilmeye başlıyor. Bu felsefe açısından önemli bir şeydir. Sadece doğa olaylarını değil doğa ve toplum olaylarını ele alırken var olan bir bakış açısı olarak değerlendirilmeye başlıyor. Bu doğaya da, topluma da bir madde yaklaşımını getiriyor. Burada şöylesi bir mantık geliyor. Doğa için geçerli olan yasalar, toplum içinde geçerlidir biçiminde ortaya çıkıyor. Doğa bir madde olarak ele alınıyor, madde kendi iç çelişkisiyle değerlendiriliyor. O ön çelişkisel maddenin var olma nedeni olarak ortaya konulan çelişki ise hareketi ortaya çıkarttı. O şekilde de madde de bir süreklilik olgusu dile getiriliyor. Ama o süreklilik olgusu, sürekli bir değişim ve dönüşümü anlatıyor. Bu şekilde getirilen değerlendirmeler var. O değerlendirmeler yola çıkarak toplumlara da o indirgenerek aynı sonuçları ifade eden değerlendirmeler ortaya konuyor. Doğa ve toplum olaylarının aynı bakış açısıyla ele alınması felsefe anlamında yeni bir başlangıcı da oluşturuyor. Bu başlangıç en iyi şekilde Marks tarafından formüle ediliyor. Marks For... eleştirirken, klasik alman felsefesini eleştirirken ortaya koyduğu tezler var. O tezler içerisinde 11. tez diye dile getirilen bir tez var. O 11. meşhur tez o güne kadar ki felsefecilerle, filozoflarla kendi arasındaki farkı ortaya koyan tezdur. Bizim kendi zamanlarına kadar diyor; felsefecilerin yaptıkları sadece var olanı tanımaktı, anlamaktı ama sorun var olanı anlamak, tanımak değil onunla değiştirmektir. Bu anlamda felsefeyi anlama ve tanıma kapsamı dışına çıkartan bir yaklaşım ortaya koyuyor. Oda değiştirme ilkesi şeklinde kendini ifadeye, kendini formüle kavuşturuyor. Şimdi Marks'ın felsefesini diğer felsefelerden ayıran temel yaklaşım budur. Bu yaklaşımı Marks hem maddeye, hem topluma indirgediğinde şöyle bir gerçeklikle karşılaşılıyor. Sadece bir madde ele alındığında tanınıyor, anlamlandırılıyor ama o başka bir maddeye dönüştürülebiliyor, değiştirilebiliyor. Mesela enerji böyledir. Nedir? İlk önce neyi buluyorlar? Buhar. Buhar dönüşümdür, sen onu kullanırsan enerji haline gelir. Yani bir maddenin enerji, diğer bir maddenin başka maddeye dönüşmesindeki ara süreci anlatıyor. Daha sonra kömürü buluyorlar, kullanıp, enerjiye dönüştürüyorlar. Daha sonra aynı rolü oynayabilecek farklı enerji kullanım arayışları içerisine giriliyor. Bu

enerjinin yani derler ya bir maddenin bir kaba hareket biçimi var, birde onun içsel hareket organik, inorganik biçiminde şeye kavuşturuluyor ya da mekanik hareket onun içsel adı var arasındaki farkı koyan tanımlarda var. Bunun ortaya konması bu maddenin değişebilirliğinin, dönüşebilirliğini ortaya koyan olgu bu önemli, şu açıdan önemlidir. Bir maddenin kendi doğal gelişim seyri var. Sen buna evrimci süreçte diyebilirsin. O süreç içerisinde maddenin bir değişimi vardır. İnsan doğar, büyür ve ölür. O gelişimin ortaya çıkarttığı bir sonuç. Nasıl duracağı, nasıl gelişeceği, nasıl öleceği farklılaşabilir. Farklı nesnel olaylar, onun gelişiminde rol oynar. Bir de onun dışında dıştan bir müdahale ile o maddenin değişebilirliği, dönüşebilirliği olgusu var. Şimdi bu sadece dıştan müdahale ile olmuyor. Onun dıştan müdahale yapılmaması için onun içsel koşullarının da var olması gerekir. İç ve dış koşullarının bütünlüğünün sağlanması gerekir. Örneğin: Yumurtadan civcivin çıkma hikâyesi, kuluçkada da o civciv çıkabilir. Ama en son o kuluçkanın verdiği ısının farklı bir ortamda sağlanmasıyla da civciv çıkabilir. Yani anlatmak istediğimiz taştan civciv çıkmaz yani. Bir maddenin değiştirilip, dönüştürülebilmesi için o değiştirilen, dönüştürülen maddenin de o değişimi, dönüşümü sağlayabilecek içsel atom, molekül yapısına sahip olması gerekir. İç ve dış değişimdeki dışsal yön dendiği zaman değişimdeki içsel yön dendiği zaman anlaşılması gereken şeyler bulardır. O zaman Marks'ın felsefesiyle başlayan süreçte değiştirmektir olgusu dendiğinde o değişimin sağlanabileceği, hızlandırılabilmesi ve yön verilebileceği gerçekliğidir. Sen değişimi bir kendinden sürece bırakırsın ama bir de o değişime sen yön verebilirsin. Örneğin: Sel'i düşünün. Eğer o sele iyi bir yön verebilirsen o güçlü bir enerjiyle insanlığa onu büyük kazanımlara dönüştürebilirsin. Ama sele güçlü bir yön vermezsen, o sel önüne ne çıkarsa alıp, götürür. Sen ona yön verebilme, o değişimi hızlandırabilme biçiminde şeyi var. Marks kendi felsefesini topluma indirgediğinde aslında şöyle bir gerçeklikle karşı karşıya kalıyor. Kendisinden önce de düşün adamları ama o düşün adamları düşüncelerini anlamaya ve tanımaya ayırıyorlar. Onun toplumda etkili hale gelmesi, toplumsal yaşama yön verebilmesinde neye dayanmaları gerçeğini algılamıyorlar, tartışmıyorlar. Orada Marks toplum çözümlemesine gidiyor. İşte kapitalizm çözümlemesi var. O çözümlemesinde toplumu temel sınıflarda ele alıyor. Burjuva ve proletarya diyor. Burjuvaziyi değerlendirirken egemen, sömürücü bir konumda olduğu, proletarya'yı değerlendirirken ezilen, sömürülen bir konumda olduğu ve kendi felsefesinin de toplumda başarıya ulaşabilmesi için sömürülenlere dayanması gerektiği gerçeğinden hareket ediyor. Kendi dünya görüşünü sınıfa taşıma yaklaşımı burada ortaya çıkıyor. O açıdan da bir dünya görüşünün başarıya ulaşması için, sonuca ulaşabilmesi için mutlaka gelecek vaat eden bir sınıfa dayandırılması gerektiği görüşünden hareketle, kendi iç dünya görüşünün, işçi sınıfının bilimsel dünya görüşü olarak tahlil ediyor. Onun için deniyor ya diyalektik materyalizm için işçi sınıfının genel dünya görüşüdür biçiminde tanıma buradan ulaşıyor. Yakın çağ felsefesi diye adlandırdığımız süreçte ilk çağ felsefesinde olur görülmeye başlayan diyalektik ve materyalist yaklaşım veya bunun karşısında idealist yaklaşım o

yakın çağ diye adlandırılan süreçte, bilimsel düşüncesin ortaya çıktığı süreçten itibaren daha gelişkin hale geliyor. Toplum yaşamında, toplumu ilgilendiren tüm alanlarda etkili bir bakış açısı olarak toplumu sarar bir konuma ulaşıyor. Bu süreçte daha çok gelişen

Beritan ark: Temel anlamda en devrimci, en sosyalist örgütlere baktığımızda olay ve olguları yani parçalı ele alma çok yoğunudur. Ama Önderlikte bu yok Eğer dikkat ettiysek Önderlik yeni devrime başlarken bile hem kadın olgusu, hem toplumsal mücadele, hem de ulusal mücadele her konuda her şeyi birden ele alıp bir bütünlük içerisinde bu mücadeleyi yürütmeyi geliştirdi. Beklide ilk defadır yani dediğim gibi Sovyetlerde bu gerçekleşmiş, Küba devriminde de ÇHE devrimci bir örnektir. Bizim açımızdan da esas aldığımız bazı özellikler var. Ama yinede toplumsal mücadeleye karşı, kadına karşı ciddi bir mücadele söz konusu değil, eğer dikkat ettiysek. Sadece kadın konusu değil ama gerçekten Önderliğin mücadele tarzında bir bütünlük var. Baştan bunu ele alıyor ve bundan yola çıkarak her şeye bir çözümü kendisiyle birlikte getiriyor. Önderliğin bir sözünü dile getirmek istiyorum. Önderlik diyor: 'Kendini Bilme Tüm Bilmelerin Temelidir.' Aslında Önderlik kendinden yola çıkarak daha çocukluğundan beri kendini sorgulayarak, her zaman bir sorgulama içinde tutarak kendini bu düzeye kadar getirdi. Önderliğin geldiği düzey aslında Kürt toplumunun geldiği düzeyi ifade ediyor bazı konularda. Şimdi 30 yıl öncesine bakalım Kürt toplumu nasıl bir toplumdu? Ama şimdi baktığımızda çok farklı, yetersizlikleriyle beraber birçok boyutta gelişmeler olmuştur. Sosyal anlamda, ulusal anlamda bir birlik ve her konuda bir gelişme söz konusudur. Onun için Önderlikte ret ediş, mutlakıyet yok. Ama kesin başarı felsefesi Önderlikte çok hâkim. Mesela birçoğumuz Önderliğin eski çözümlemelerini okurken diyebiliriz. Niye bu kadar kesin konuşuyor Önderlik. Orada mutlakıyet, dogmatizm var içinde. Birçoğunun değerlendirmeleriyle de karşılaşmışım. Önderlik kesin bir şey koyuyor diyor, aslında Önderlik felsefesidir. Önderlik onun olumlu ya da olumsuz yönlerini ortaya çıkararak buna karşı bir mücadeleyi ve kesin bir başarı felsefesini ortaya koyarak mücadelesini bu düzeye kadar getirdi. Önderlik her zaman dediğim gibi bu bir mutlakıyet şeyi olmuyor. Mesela bizler bir devrimci olarak eğer ben kendimi bir konuda kitlersem kesin başarı şansı var. Kendini yaşamın akışına bırakmak kendiliğindencilik Önderlikte yok. Aslında her şeyi tarihi, toplumu, geleceği kendi bakış açısına göre değerlendirip, yorumlayıp bir çözüme kavuşturma felsefesi var Önderlikte. Geçen arkadaşlarda değerlendirdiler. Kaos aralığında lehte ya da aleyh de gelişmeler oluyor. Kim ne kadar mücadele ederse, kim ne kadar sorunları doğru tahlil edip, tespit edip onun üzerine doğru bir yöntemle bir çözüm geliştirebilirse başarı şansı onundur. Önderlik diyor, eğer gerçekten bir örgüt olarak, bir parti olarak kendimizi gelişmelere yani yeniçağa göre kendimizi yorumlayıp, geliştiremezsek, ayak uyduramazsak, yeni bir çağ düşüncesini geliştiremezsek yani halkların ihtiyaçlarına göre bir teori geliştirip buna göre bir çözüm geliştiremezsek diyelim kapitalist toplum kendi ömrünü 100 daha uzatabilir. Bu ihtimalde var içinde, kendini restore edip daha fazla geliştirebilir. Yani kadercilik Önderlik mantığında yok,

felsefesinde hiç yok. Önderlik her şeyi kendi denetiminde tutuyor. Duygusal ve analitik zekanın optimal dengesini insan Önderlikte rahatlıkla görebilir. Ve Önderliğin başarısının temel nedeni de budur. Herkes niye Önderliğin düşüncelerini ret etmiyor? Çünkü var olan olay ve olgularla bizzat yaşıyor, hissediyor ona göre çözüm üretiyor, ihtiyaca göre çözüm üretiyor. İktidarcı, yetkici bir mantıkla değil, çıkarıcı ve hesapçı bir biçimde halklara yaklaşmıyor. Önderlik felsefesinde bu olmadığından şimdi herkes, düşman bile Önderliğin görüşlerine ihtiyaç duyuyor, saygı duyuyor. En geri dediğimiz insanlar bile Önderlik düşünceleri karşısında hayrete giriyor. Onun için dikkat ettiysek Önderlikle Türk devletinin en krizli olduğu süreçlerde çok sık görüşme yapılıyor. Niye? Çünkü Önderliğin görüşleri çok objektif ve gerçekten çözümleyicidir, ön görü var. Fakat bizde günöbirlik felsefesi çok yaygındır. Sorun sadece olayı olduğu gibi ele alma değil aynı zamanda geleceği görüp, geleceğin nasıl olacağını tahmin etmekte önemli bir şeydir. Ama Önderlik tarihi, günü ve geleceği gerçekten çok güçlü diyalektik bir biçimde ele alıp bir çözüme kavuşturabiliyor. Bu Önderlikte çok var. Bunlar Önderlik Gerçeği dersinde değerlendirileceği için kapsamlı olarak ben çok fazla değerlendirme yapmak istemiyorum.

Hüseyin ark: Arkadaşlar iki gündür tartışıyor. Komisyonda genel olarak Önderlik Felsefesinin ölçülerini ortaya koydular. Ben buna Önderlik felsefesi biçiminde yaklaşmanın, Önderliği tarif etmekle tam belki güncel anlamda karşılarda genel anlamda yeterli olmadığını düşünüyorum. Çünkü yeni Önderlik Felsefesi dersek doğru olur yani konulan şeyler. Daha doğrusu diyelim ki, Demokratik Uygarlık Manifestosu, Bir Halkı Savunmayla ortaya konulan felsefe öncesi Önderliğin felsefesi bizim Marks, Lenin, Engels, Stalin'den devam edip gelen felsefeyle farklılıkları vardı, bilimsel kuşkuculuk vardı, çok dogmatik olmak vardı. Ama devlet, iktidar, Rus'ların kaderlerini tayin hakkı, zorunlu dönüşüm bunlar bizim genel olarak dünya bakış açımızı oluşturuyordu ve Önderlik Felsefesi biçiminde kendisini şey ediyordu. Tabi diğer sol hareketler gibi çok dogmatik, Arnavut çizgisi, Rus çizgisi, TKP çizgisi gibi bir çizgi yoktu ama örneğin şiddet olmazsa, olmaz, vazgeçilmez ve biz onunla... Devlet. Mutlaka devlet olgusu Kürdistan devriminin yolundan bunu çok belirgin vurgularla şey yaptım ama Bağımsız, Birleşmiş Demokratik Kürdistan biçiminde şey yapılıyor ama daha sonra ki çözümlemelerde devlet olgusu çok belirgin öne çıkıyordu. Ben burada şuna gelmek istiyorum. Önderlik çağın değişen özelliklerine göre kendi siyasetini, kendi ideolojisini, kendi kişiliğini, kendi örgütünü, kendi eylemini dönüştürme noktasında dogmatik davranmıyor. Geç kaldığının özeleştirisini veriyor. Diyor ki; biz 1990'lar da program değiştirmeliydik, o cesareti göstermeliydik. Çünkü 5 yıl birbirinin tekrarı olan bir savaş sürecine girdik. Bu noktada özeleştirisel yaklaşıldı. Şiddet olgusuna yaklaşımını da yani reel sosyalizm çöküşünden sonra gerçeklik daha da ortaya çıktı. Yani çok Sovyet sistemi olarak, sosyalist sistem olarak ortaya çıkan gerçekliğin kapitalizmin bir versiyonu biçiminde ortaya çıktı. Hem de çok kötü bir versiyonu biçiminde ortaya çıktığı anlaşıldığında o konuda şey vardı. Ama şimdi şu bir gerçek yani Önderlik bu gün ortaya koyuyor ama bu salt Önderlikle ifade

edilecek bir durum değil. İnsanın içinde bulunduğu ağırlaşan sorunların çözümü konusunda insanın siyasal önderle, toplum bilimcileri, siyaset bilimcileri arayış içindedir. Bir kere erkek egemenlikli hiyerarşik toplum 2500 yıldır insanlığa bir şey vermedi ve bu bir insanlığın ortak arayışı biçiminde Önderliğin Felsefesinin temelini oluşturuyor kadın eksenli. Bu salt Önderliksel bir değerlendirme bunu daha başka sosyologlarda değerlendiriyor. Yine şiddet olgusu, zor olgusu insanlıkta bir düşüşü ifade edebileceğini, çok zorunlu kalınmadıkça buna başvurulmaması yönündeki çok kapsamlı değerlendirmeler var. Ama bunu cesurca ortaya koymak, bunun çözümünü orada görmek ama gelecekte mutlaka kazanacak gelecektekenden yana ideoloji koymak bence liderlik vasfı burada ortaya çıkıyor. Önderliğin ayrı özelliklerinden biri budur. Türkiye solunun önderleri var. Onlarda bizim gibi sosyalist, aynı kaynaktan beslendik, Ortadoğu kökenliydik ama değişen ihtiyaçlara göre kendini formüle edemedi. Örneğin: Önderlik yeni toplumsal örgütlenme biçimini ortaya korken yani ileri de göreceğiz. Seçim sistemi, memurların oluşması yani devleti ret ediyor. Ama bu olgu sosyalizme ya da Marksizm'e yeni girmiş bir olgu değil. Mesela Paris Komününe bakarsan komünün ilkeleri de böyledir. Bir yerinde memurlar seçilecek, en yüksek maaş işçi maaşı olacak ondan sonra işçiler görevden hemen alınacaklar, komün biçimde örgütlenecekler, devlet olmayacak bunlar öncesinde de olan şeyler. Ama bunun formüle edilmesi, bir sistematığa kavuşturulması, bir örgüte büründürülmesi ve bir anlayışa dönüştürülmesi Önderlikten kendisini ifade ediyor. Yani Önderliğin felsefesinin bu boyutunu yani neyidir aslında kendini değiştirebilen, dönüştürebilen her şeyin bütün yaşamın özelliklerini bir felsefe ile ifade eden bir felsefe anlayışı vardır. Yani hiçbir şeyi felsefesiz yapmıyor Önderlik. Kadına, zora, değişime, sevgiye, aşka yaklaşımı her şeye yaklaşımının bir felsefesi var. Diyor ki; sen sevebilirsin ben kısıtlamam ama felsefesini ölçüsünü konuş. Böyle olursa seversin. Sen şiddet kullanırsın diyor, ben şiddeti yadsımıyorum diyor ama felsefesi budur. Bu ölçüde olursa şiddet kullanacaksın. Şu şartlar sana dayatılırsa şiddet kullanacaksın ama diyor siz öyle değilsiniz. Siz ya hep ya da hiç diyorsunuz ya da var olanla yetiniyorsunuz. Böyle kendisinin üretebileceğini, dönüştürebileceğini, gücünün, enerjisinin daha güçlü sonuçlar çıkarabileceğini görmüyorsunuz diyor benim farkım budur. Aslında kendi farkını ortaya koyarken öyledir. Ben çok çalışıyorum, ben çok okuyorum, çok araştırıyorum, çelişkileri çok derinlemesine yaşıyorum, örgütliyorum kendimi çözümü de burada üretiyorum. Ama siz onu yapmıyorsunuz. Bu noktada siz felsefesizsiniz. E sistemde sizi felsefesiz kıldığına göre o zaman siz bu hareket için tehlikelisiniz. Kazım arkadaş bu gün anlattı aslında. Bize Önderliksel çıkış yaptıranların ya da bize perspektif verenlerin, bizim yayın organlarımıza, kurumlarımıza yazılarıyla, konuşmalarıyla bizi ve milyonları harekete geçiren insanların kafasında Önderlik felsefesinin olmadığı ya da yeni yaşam felsefesinin olmadığı çok düşünce bir burjuva yaşam özlemi içinde olduğunu sonradan ortaya çıktığını gördük. Demek ki; felsefeli olmak kendi yaşamını Önderlik felsefesiyle donatmak bunu onun temel kriterleri cins, toplumsal cinsiyetçi olması, doğal olması. Önderlik çok doğal

bir insandır. İlk çağın filozoflarıyla, halkların günümüz çobanlarını birleştirecek kadar doğaldır. Dikkat edilirse felsefesini izah ederken de mesela Buruno'dan örnek veriyor. Buruno'nun temel özelliği de doğacı olmasıdır, doğayı sevmesidir, doğaya âşık olmasıdır. Önderlikte de bu vardır. Ama bu doğallık her şeyi doğasına bırakma değil, her şeyi kendi doğasında geliştirme biçimindedir. Bunun geriye kalan biçiminde, iktidar ve zor biçiminde kendini örgüte dayatma biçimidir. Bununda yol açtığı felaketleri biz parti tarihinden tanıyoruz. Bir günlük pašalık anlayışının bu örgütte nelere mal olduğunu biliyoruz. Bir derebeyi gibi kendini örgütleyip şiddeti içe yönelterek nelerin, ne kadar bu partiye kaybettirdiğini de biliyoruz. Şimdi Önderlik bunların hepsinin çözümlemesini yapıyor ve felsefesini bunun üzerinden oturtuyor. Benimde eskiden hoşuma gidiyordu, talimatlarla şunları yaptırın, bunları yaptırın demek çok hoşuma gidiyordu, belki de iş yapıyor ama diyor değil artık. Vicdan ve zihniyet daha doğru olandır. Kalıcı olan budur. Nitekim talimatlarla benzeri şeylerle yapılan devrimlerin çok fazla şeyi olmadı. Onun için Önderliğin Felsefesi denince benin anladığım felsefesiz hiçbir şey yapmamadır. Bütün işleri felsefe ile yapmaktır. Mutlaka yaptığın işin bir felsefesine sahip olmaktır ve özgün bir özgür kişilik ortaya çıkarabilmektir. Yani çok fazla edilgen, pasif, başkalarına göre değil kendini bilimsel olarak donatmış, toplumun ihtiyaçlarına göre donatmış, mücadelenin ihtiyaçlarına göre donatmış, Önderliğin çözümlemelerine göre donatmış ve yaşamı da burada tutan, burada kazanan bir militan tarzı yaratmayı amaçlıyor Önderliğin Felsefesi. O çözümlemelerden de bu çıkıyor. Kısaca bunları belirtiyorum.

Dilovan ark: Arkadaşların yapmış olduğu değerlendirmeye katılıyorum. Fazla tekrara da girmek istemiyorum. Önderliğin tarihe yaklaşımını dile getirmek istiyorum. Kazım arkadaş öğlen bir örnek verdi. Tarihin başlangıcı, günümüzde saklıdır, dedi. Önderliğin de tarihe yaklaşımı bu çerçevededir. Önderlik tarihten aldığını günümüzde değerlendirerek sonuca gidiyor. Bununla da neden olgusuna da inmektedir. Bu yüzden değerlendirmemizi gerçekçi kılmak için ilk olarak tarihten ele almamız gerekiyor. Önderliğin kadına, şiddete, devlete vb gibi konularda yaklaşımını anlamak istiyorsak, tarihe gitmemiz gerekir. Eğer böyle yaparsan doğal olarak önderliğin felsefesinden anlamış olursun. Mesela bir örnek vermek istiyorum. Önderlik son olarak bir sistem geliştirdi. Dikkat edersek önderliğin günümüzde dile getirmiş olduğu sistem aslında tarihin başlangıcında saklıdır. Önderlik Hititlerden, Akatlardan bahsediyor. Yani bu sistem daha o zamanlardan gelmedir. Önderlik bunu alarak daha da geliştiriyor. Önderlik, o dönemde yaşananları aslında günümüzde de yaşayabilirsin hatta sisteme alternatif hale dönüştürebilirsin, diyor. Önderliğin yaklaşımını bu temelde ele alıp, değerlendirirsek iyi olur. Önderliğin günümüzde söyledikleri yaşanmaz anlamına gelmesin. Aslında önderliğin söyledikleri daha önceden yaşanmış olandır. Arkadaşlar işte zorunluluğa değindi. Sen her şeye zorunludur diyemezsin. Sen her şey zorunludur, mutlakdır dersen önderliğin felsefesini durdurmuş olursun.

Stêrk Ark: PKK hareketinin diğerk ulusal hareketlere göre daha geç çıkmış olması, hareketin kendisinden kaynaklı değildir. İşte diğerk hareketler uluslar arası alanda kendilerini kurtuluşa götürdüler, biz Kürtler ise geç kaldık, yine bu uluslar arası alanda hareket olarak çok geç kaldık gibi değerklendirmeler aslında kaynağını önderliğinden almıyor. PKK'nin ulusal bir hareket olarak ortaya çıkması hem iç hem de dış etkenlerden kaynağını almaktadır. Eski arkadaşlar bizden daha iyi bilirler, mesela önderlik "Kürdistan Devriminin yolu" manifestosunu şu şekilde değerklendiriyordu. "Eğer objektif ve sübjektif koşullar olmasaydı böyle bir hareket ve önderlik ortaya çıkamazdı." Önderlik böyle değerklendiriyordu. Birçok şeyi günümüz ile formülleştirmek şunu ortaya çıkarıyor, sanki bilinçaltımıza böyle yerleşmiş. Önderlik her zaman için bu tehlikeyi görüyordu. Hatta eleştiriyordu da. Önderliği bir ilah gibi gösterme... Bizimde önderliğe yaklaşımımız biraz bu şekilde oldu. Önderlik daha baştan bu hatayı gördü. Ama hareketin bir devrim süreci aşamasından geçmesi, yine birçok aşamanın koşulları olmaması, belirsizliğin yaşanması yüzünden bazı şeyleri formülleştiremiyordun. İşte bu yüzden buna isim konulsaydı yanlış olurdu. Mesela önderlik zindan süreciyle birlikte düşüncelerim rafineleşti, diyor. Peki bu nereden geliyor? Belki arkadaşlar birçok noktayı dile getirdiler. Bende birkaç şey söylemek istiyorum. Önderlik kendisi ile bizim aramızdaki fark olarak şunları belirtiyordu: "Siz kendinizle savaşıyorsunuz, etrafınızdakilerle de savaşıyorsunuz, çünkü kendinizde bu cesareti göremiyorsunuz. Belki dağda yaşayabilirsiniz hatta askerlerle savaşp birçok askeri öldürebilirsiniz fakat kendi üzerinize gidemiyorsunuz, sizde kendi üzerinize gidecek bir güç yoktur, bu yüzden de daima cüce kalıyorsunuz." Bizdeki cüceleşme kayağını kendimizle savaşmamaktan alıyor. Karasu arkadaşın dersinde de dile gelmişti. Mesela Yahudiler kendileri ile o kadar savaşıyorlar ki, onlara kendilerini sevmeyen millet deniliyor. Önderliğinde bu konuda değerklendirmeleri var. Yani Yahudileri böyle bir isim ile adlandırıyorlar. Ama biz bunu kendimizde göremiyoruz. Tabi bunlar önderlikte net bir şekilde ortaya çıktı. Özellikle hareketimizin içerisinde geçmiş olduğu sürecin sentezlenmesi hem uluslar arası bir hareket hem de ulusal bir hareket olarak her ne kadar devlete seslenmiş sekte ki seslendikte yani biz kendimizi tümüyle inkâr ediyoruz anlamına da gelmemeli. Mesela bizim kullandığımız birçok kavramı, insanlar 100-200 yıldır kullanıyor. Bu yeni bir şey değildir. Yani yeni icat ettiğimiz ya da yeni araştırdığımız şeyler değildir. Dünyada yapılan bu araştırmalar ile önderliğin yapmış olduğu araştırmalar arasındaki fark nedir? Önderlik bunun sentezlenmesini toplumumuzun gerçekliği ile yani hem toplum hem de ulus olarak bir ilişkilendirmeye gidiyor. Önderliğin farkı da buradadır. Mesela önderlik ben ile Bush arasındaki fark nedir, biliyor musunuz diyordu. Bush politikayı sermayenin çıkarları doğrultusunda yapıyor, ben ise politikayı bazen de hislerim ile yapıyorum, diyordu. Bu cümle benim için çok önemlidir. Demek ki bu savaşım var. Önderlik İmrallı sürecinde daha çok formülleştirdi ve buna duygusal ve analitik zekâ olarak isimlendirdi. Bu yüzden önderliğin gerçekliği kadının gerçekliğine yakındır diyoruz. Çünkü önderlikteki duygusal zekâ daha

fazla ön plandadır. Önderliğin, çocukluğunda da bunlar ortaya çıkmıştı. Mesela benim ilk devrimim 7 yaşındayken köyde bu benim ilk devrimimdi, diyordu. Belki önderlik şimdiki gibi yani İmralı sürecinde olduğu gibi bunları değerlendiremezdi. Ama şimdi buna net bir isim koyabilir. Yani önderlik devrim yaptı. Diğer bir noktada konuyu ele almak istiyorum. Önderlik bir insan ya da bir önder olarak (önderliğin bu konuda 96 ve 97 de değerlendirmeleri var) yani siz her ne kadar üzerime gelerseniz, beni bir önder olarak göklere çıkarırsanız ya da kendi iktidar savaşınız adı altında beni bu oyuna getirirseniz ben bunu yapmayacağım, diyor. Önderlik benim kendi içimde iki şartım var, diyor. Birincisi kendimi bir insan olarak görüyorum, diğeri de kendimi Önder Apo olarak görüyorum dedi. Mesela biz ülkenden önderliğin yanına gittiğimizde, orada küçük bir eksiklikte yaptığımızda doğrudur hemen arkadaşların üzerine gidiyordu. Mesela bazen arkadaşlar benim ayakkabım ile kendi savaşım arasında ne bağ var diyordu. Saldırı çok güçlüydü ama burada ayakkabımın bağı gevşektir. Ama önderlik bunun bağına kuruyordu. Buda felsefi bir yaşamdır. Yine mesela bir şeyi temizlediğimizde eğer iyi temizlenmemişse, işte sizin savaşınızda bu yapmış olduğunuz temizleme gibidir, diyordu. Belki o zamanlar çok fazla anlam veremiyorduk. Sadece önderliğin bizi değiştirmek için üzerimize geldiğini düşünüyorduk. Ama uzun bir süre bu devrim içerisinde kalmamız bizi şu sonuca götürüyor. Birincisi, önderliğin yaşamsal felsefesi bir bütündür, ayrı bir şekilde ele almıyor. Önderlik savunmalarında daha önceleri dindar biriydim, okuldan geldiğimde soğuk su ile abdest alıyordum, diyordu. Bundan sonrada büyük bir Sosyalist oldum, diyor. Mesela yine yılanlardan çok koktuğunu ve onları öldürdüğünü söylüyordu. Bu felsefe önderlikte daima yaşıyordu. Bu felsefe İmralı sürecinde rafineleşerek sentez halini aldı. İkinci bir nokta ise cesarettir..... Önderlik toplumumuzda tarihten beri bir diyalektik biçimde yaşanan kimi doğmaları kırdı. Bu büyük bir cesarettir. Tabi önderlik bunun hesabını da verdi. Cesareti bu anlamda belirtiyorum. Bu, önemli bir noktadır. Belki kimi insanlar inzivalara çekildi, kimileri düzeyine ulaştı ama önderlikte bu var. Yani önderliği hem bir önder olarak hem de filozof olarak değerlendirebiliriz. Mesela önderlik bize birçok eleştiriler yaptı. Sanki biz önderliği tam daraltmak istedik, önderlik ise bizi daha da geniş tutmak istedi. Bu felsefe büyük bir felsefedir. Hem kadro hem de hareket olarak bu değişimlere duyarsız yaklaşmışsak da, önderlik bunlara sahip çıkıp onları savundu. Önderlik PKK hareketini kendi çocuğu gibi görüyor, anlayışından gelmiyor bu. Önderliğin bakış açısı bunu aşmıştı. Ortadoğu da en zayıf halka Kürtlerdir. Hem politik, toplumsal hem de tarihi yönden bu böyledir. Bu yüzden önderlik buna el altı. Demek ki önderlik kendini bu aşamadan aşarak ortaya koyuyor. Buda büyük bir cesarettir.

Kazım ark: Önderliğin Savunmalarında okumuştuk hep birlikte; İnsanlık Tarihine, özelinde PKK Tarihine bakış açısı ve geleceğe ilişkin bu günden itibaren geleceğe ilişkin olarak, olması gereken toplumsal yapılanmalara ilişkin net çizgileriyle ana hatlarıyla projesini de ortaya koyuyor Önderlik. Onun felsefi biçimini de açık ve net bir şekilde belirtiyor. Az önceki tartışmalardan yola çıkarak PKK Gerçekliği ve eleştiri ve

özeleştiri diye bir bölüm var. Bu bizim açımızdan çok önemlidir. Tarihe bakıştaki inkarcılıktan değil çıkartılması gereken derslerin ne olduğu anlamında oldukça öğretici bilgilerde sunuluyor. 20. Yüzyılın şekillenen PKK'siyle bu gün inşaa edilmesi düşünülen, edielen, adımı atılan giderek kurumlaştırılmaya çalışılan PKK arasındaki felsefi, ideolojik bakış açısından yola çıkarak yeni toplumsal örgütlenme biçimi ve geleceğe ilişkin tasarım net bir biçimde konuluyor ve ikisinin arasında bir ayrım var. Bu diğerini inkar anlamına gelmiyor. Onun ortaya koyduğu değerler üzerinden sanırsam Savunma ya da bir önceki Savunma Özgürlük Şehitlerine atf edilmişti. Onların özlemlerini gerçekleştirmeye yönelikti. Sosyalizm için gerek Kürdistan açısından, gerek ortadoğu ve gerekse insanlık açısından sosyalizm için canını bu uğurda feda edenlerin özlemlerini gerçekleştirmeye yönelik onun kararlılığını gösteren Savunmalar olarak değerlendiriliyor. O açıdan geçmişi inkar yok olamazda. Özeleştiri geçmişi inkar anlamına gelmez. Bilimsel olarakta böylesi bir şeye yönelirsek bir dogmatik topluluğa dönüşürüz bir dogmatik örgütlülüğe dönüşürüz. Bu ciddi bir tehlikedir. Dogmatizm 20. Yüzyılın hastalığıdır. Dogmatizmin hastalığı nereden çıktı ve noktada takipçisi olduğumuz ardılı olduğumuz sosyalist hareket hangi noktalarda eleştirildi? Bir zamanlar çağ açan o çağlara öncülük eden insanların, bizimde mücadelemizi koşullandıran insanların hangi noktada hatalı eksik olduğu dile getiriliyordu. Bu hata ve eksiklik aynı zamanda bizim hareketimizin, Önderliğimizin kendi özeleştirisini anlamınada geliyordu. Bu noktada arkadaşlar bunu bir küçülme daha farklı bir tartışma konusu haline getirmemeli, buna dikkat etmeli. Yani havadan, sudan konuşulmuyor burada. Bir kitabın perspektifi ışığında da konuşuluyor. Oradan ne kadar neyi anladıysak onu ifade etmeye çalışıyoruz. Onu yaşamımızda nasıl uygulayacağız, anladığımızı bu noktada dile getireceğiz, yaşamsallaştıracacağız bunu ifade etmeye çalışıyoruz. Tartışmaları farklı noktalara çekmenin fazla bir yararı yok. Devlete bakış açısı ciddi bir konu yani Barzani'nin dediği gibi Her Kürdün gönlünde bir devlet yatıyor lafı ancak ilkel milletçiliğin bir ifadesi olur. Her Kürdün gönlünde bir devlet yatmaz. Hele hele Apo'cu Kürdün gönlünde bir devlet yatmaz. O tarihsel bir bela, kirli bir araç insanlığa. Geçmişte diyorduk ki, insanlığa önemli katkılarda bulunmuştur. İnsanlığın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır diyorduk. Kürdistan devrimi yolunda. Yani Ana Serxwebun dediğimiz o partimizin programında devlete önemli ilerici roller atfediyorduk. Şimdi ise devleti tepeden tırnağa ret ediyoruz. Tarihte hiç bir ileri rol oynamamıştır diyoruz. Bu çok önemli bir şey. Bu geçmiş mücadelemizim tümüyle devletçi olduğu anlamınamı geliyor. Ama niheyetinde biz devletle ulusların kaderlerini tayin etme arasında direk bağlantılı yanı oluyor bu. Bu noktada Bir Halkı Savunmak açık ve net belirlemelerle kendisini ifade ediyor. Her Apo'cu Kürdün gönlünde bir devlet yatmaz farkı budur. Şiddete bakış açısıda öyledir, partiye, örgüte bakış açısıda öyledir. Devletleşen partileri ret ediyor. PKK devletleşen parti misyonunu üstlenerek geliştirilmek istenmedi belki yani bu net değildi. Programında da böyle bir şey yoktu ama 20. Yüzyılın ideolojiyle şekillenmişti ama Leninisti, Marksizdi, Starlinden etkilenmişti ve

o kurulan sistem ne kadar eleştirilmiş olursa olsun hangi noktalarda eksikliğe girmiş oldu, hangi noktalarda böyle bir sonuç ortaya çıktı bu belirgin şekilde tespit edilememiştir. Eleştirel bakış açısı vardı, dogmatik değildi bu konuda hareketimiz başından beri bu Apo' Felsefede başından beri dogmatizme karşı bir direnişte vardı. Ona aşma noktasında bir çabada vardı ama ana halka daha yeni yakalandı. Bu yakalanan ana halka bizim temel çıkış noktamızdı. Bu yeniden yapılanan PKK'nin ana çıkış noktası oluyor. Önderliğin ideolojik, politik mevzisi oluyor bu demokratik kurtuluş mücadelesinde onun örgütsel ifadesi oluyor. O ideolojinin kalıcı şekilde toplum içinde yaygınlaştırılmasının sözcüsü oluyor. PKK'yi bu şekilde ele alıp değerlendirirsek hareketede bu noktada doğru bir yaklaşım gösterebiliriz. Bir bunun dışında net olması gerektiği için ben söylüyorum. Bu felsefe bilimsel, sosyalist bir felsefedir. Arkadaşlar bunu asla aklından çıkartmamalı. Uzun yıllardır biz sosyalizmi unuttuk. Yani sosyalist olmanın neredeyse suç gibi görüleceği zamanlardan da geçtik. PKK bu hale düşürülmek istendi. Bilimsel sosyalist bir harektir. Felsefesinin esası bilimsel sosyalizme dayalıdır. Bunu asla unutmamak gerekiyor. Önderlik daha net olması açısından dönemin Kürt sorunun çözümüne, ortadoğu halklarının çözümüne ve demokrasi sorununa daha net yanıt verilebilmesi açısından bir takım karmaşıklılıkları önlemek açısından buna zamam zaman da demokratik sosyalist öğreti diyor. Bu olay ve olgulara bakış açısını doğayı, toplumu yorumlamada halen esas alıyor. Yani o Marksın ayakları üzerine oturttuğu, Hegel'in bakış açısı ya da divandaki arkadaş belirtmişti Heraklitos'un dediği o diyalektik yöntem Bir derede iki defa yıkanmaz. Antik çağ Yunanistan'da dile gelen o söylem, o bakış açısını hala Apo'cu felsefe esas alıyor. Bunu asla unutmamak gerekiyor. Bu ana halkaları biz unutmadığımızda sosyalizm ve demoktik konfederelizm arasındaki bağlantıyı doğru net bir şekilde kurabiliriz. Onun nihayi hedefinin neyle sonuçlanması gerektiği noktasındaki çabamızı daha sağlıklı ifade edebiliriz. Bu konuda net bir duruşumuzun olması lazım. Sadece söylediklerimiz yetmiyor, kavramlarımızda net olması lazım. Biz kavramlara belki yeterince önem vermiyoruz. Zaman zaman arkadaşlar kavramlarla konuşmayalım diyor ama bir kavram yüzlerce sayfalık kitap anlamına geliyor. Bir kavramda bir çok şey ifade edilebiliyor. Bilimsel sosyalist, PKK'liler, Apo'cular bilimsel sosyalisttir. Bunun üzerine yüzlerce sayfa kitap yazabilirsin, okuyabilirsin, yüzlerce saat konuşabilirsin, açılama yapabilirsin. Onun topluma, doğaya, onun insana kadına, onun toplum içindeki farklılıklara, etnisiteye, onun bu öğretinin gerçekleşebilmesinin, mücadele araç ve gereçlerine, yol ve yöntemlerine bu araçlar içerisindeki devlete bakış açısı çok önemli. Bir zamanlar devlete bakış açısı yüzünden sosyalist hareket ikiye bölünmüş 2. Enternasyonel, 3. Enternasyonel. Şimdi devlete farklı bakıyoruz. Yani bu noktada net olmalıyız. Savaşa farklı bakıyoruz, parti örgütlenmesine farklı bakıyoruz bunlar nettir. Yani bir zamanların filozoflarının, şairlerinin dile getirmediği konularda biz yeni bir açılım sağlıyoruz. Bunu net olarak ortaya koyuyoruz. Doğa ve insan ilişkisi, kadın ve erkek ilişkisi, kadının toplum içerisindeki yeri çağın derinliklerinden bu güne kadar hangi noktalarda filozoflar,

sosyalist öğreti sahipleri hangi noktalara el atmamışsa o noktaların hepsine el atıyor bu öğreti. Bunu net olarak anlamamız lazım. Bu PKK'nin kuruluş yıllarında yoktu genel sözcükler biçiminde vardı. Bu kadar net olamamıştır sosyalist hareket. Belkide insanlık tarihinde 20. Yüzyılın belki özelliklerinden kaynaklanıyor ilki Sovyetler Birliği yıkıldı diyor insan. Onun eksikliklerini aramaktan çok yıkıntılarının nereden kaynaklandığını bulmak daha kolay oluyor herhalde. İlk Doğu Avrupa ülkelerinde o adına sosyalist denen reel sosyalist uygulama yerlebir oldu iyiki böyle oldu. Yani insanın bunu diyesi geliyor. Bir zamanlar hüngür hüngür ağlayanlar yeni arayış içine giriyorlar. Umutsuzluğa girenler yeni arayış içine giriyorlar. Apo'cu Felsefe bu arayışın Ortadoğu'daki somut ifadesi. Sadece bir arayış değil Marks'ın o söylediği sözün devamı yani sadece yorumlayan değil değiştirme gücünde gösteren. Bu söz geçerlidir, bizim açımızdanda geçerlidir halen. Değiştirme gücünü gösteren, değiştirmek için bütün araçlarıyla donanan. Parti öğretisi mesela Marks'ta parti vardır farklı yorumlamıştır. O devlet derecesinde örgütlenilmeye çalışılmıştır ama toplumun öncüsü hala partidir. Son tasfiyecilik sürecinin arkasından partimizin Önderliğimiz yaptığı değerlendirmeler bu konuda nettir. PKK'den yoksunluk bizi ne hale getirdi? PKK'nin Yeniden İnşasıyla birlikte biz nasıl bir çıkış yapma zeminin koştuk. Marks'ta ilk parti öğretisi nettir. Sosyalizme gidişte parti öncüdür. Bu nettir ama onun içeriği nasıl olmalıdır, onun biçimi nasıl olmalıdır bu yanıyla ciddi ayrılıkları da vardır. Şimdi o açıdan geçmişteki değişiklikler bizim geçmişini inkar etmemiz anlamına gelmiyor. Arkadaşlar bu konuda net olmalı. Bir çok şeye yanlış bakmış olabiliriz. Ama o yanlışlıklarımızla birlikte 20. Yüzyılın son çeyreğinde Kürdistan'da efsanevi bir gelişme yarattı bu hareket. Ve o günün şehitleri öncüleri, sosyalizm uğruna bu işi gerçekleştirdi. Sadece Kürt meselaside değil. Arkadaş dedi ben Kürt devleti için geldim. Bende bu harekete katılırken enternasyonalizm için katıldım. Kemal Pir'de öyle katılmıştı, Haki Karer'de öyle katılmıştı. Başkanın gerçek öğretisi de buydu. Ortadoğu da yeni devrim fırtınalarının merkezi olarak düşünülen bir Kürdistan. Fırtına merkezi yaratacağı için Kürdistan'dı. Bu fırtına merkezi İran olsaydı, İran olabilirdi ya da Türkiye'nin bir bütünlüğü olarak düşünülseydi Türkiye olabilirdi mesela. Ama fırtına merkezi Kürdistan'dı. Bu fırtına merkezi çok önemliydi. İşte son dönemlerde ideolojiden yoksunluk, felsefesiz bakış açısı sadece savaşa katılma, sadece eyleme katılma, sadece devlete katılma anlayışı içimizde bir süre çetecilik anlayışı geliştirdi. Şimdi Apo'culuk kendisini bu hareket içerisinde yeniden eskisinden daha güçlü olarak konumlandırmak istedi. Bu biz bu dersleri bunun için görüyoruz arkadaşlar. Tartışacağız, tartışmalıyızda, yanlış düşüncelerimizde olacak onları da tartışacağız. Onları da söyleyeceğiz ifade edeceğiz farklı yorumlamadan. Yeni bir paradigmaya geçiş yaptık, paradigmaya geçiş kolay olmuyor arkadaşlar. Bir insanın düşüncesinde değişiklik olduğunda aylarca uyumaz, diken gibi batır, dünya böyle kapkara olur. Nasıl ben bu dünyada nasıl bu düşünceye geçecem diye. Yani biz çok kolay geçiyoruz çok kolay. Dün devletçiydik bu gün devletsiziz diyoruz böyle şeymi olur? Çok kolay çok rahatız. Bu bizim yetersizliklerimizle ilgili.

Tartışabilmeliyiz kendimizle onun sancısını hissedebilmeliyiz. Diyor ya; Başkana anlatıyorlar arkadaşlar. Muhammet kaybetti Marks kazandı noktasına nasıl geliyor. Bir tartışmadır bu, bir insanın kendi içerisinde kendi kendiyi boğuşmasıdır. Tarihsel hesaplaşmayla onun yoğunluklu bir biçimde yaşanması anlamına geliyor. Yani bu kolay olmamalı arkadaşlar. Biz kolay yaşamıyoruz bunları. İşte bu tasfiyecilik kolay yaşamamamızın bir ürünü olarak ortaya çıktı. Değişimi herkes farklı yorumladı. Şimdi Apo'cu Felsefe bu noktada böylesi eğitimlerde görüldüğü biçimiyle ele alındığında o zaman Apo'cu Felsefeyi o yaşanan tasfiyecilik sürecinin sancıyla birlikte ele alacağız biz. Benzeri sorunların bir daha yaşanmaması için. Eski komünist parti liderleri avrupa da Sovyetler Birliğinde, dünyada kimisi şimdi faşist olmuş, kimisi burjuva liberal olmuş, kimisi bilmem ne olmuş bizim içimizde de çıktı. Burjuva liberal Osman Öcalan, Süleyman Demirel gibi kel kafasıyla yani şimdi benzeri bir şeyi yaşadık şaka değil bu. Bu örgütten devrimci çıkar öyle burjuva liberal çıkmamalı. O felsefeyle ilgili felsefeyi özümseyeceğiz tartışacağız ama tartışırken Önderliği bir yere koyarak onu savunma gibi ya da karşısında olma gibi değil. Onu çok yaptık bir zamanlar aynı hataya düşmeyelim. Yeni öğreniyoruz, bir çok şeyi yeni öğreniyoruz. 40 yıllıklarımız, 30 yıllıklarımız da burada gelip bize ders anlatanlarda, dersi dinleyenlerde yeni öğreniyoruz. Yeni PKK'li olmaya çalışıyoruz arkadaşlar şaka değil bu. Kimse kendisinin de öyle ben eski PKK'liyim diye de yutturmasın. Yeni öğreniyoruz biz bunları. Ama tartışarak öğreniyoruz. Birimizin alt yapısı biraz güçlü, diğerimizin alt yapısında biraz zayıflık var. Bu kültür işi, bilinç kültürle at başı gidiyor. Onun kültürünü ediniyoruz. Yani o açıdan felsefede arkadaşlar kesinlikle yani sık sık karşılaştığımız için burada belki karşılaşıyoruzdur ama kitle ilişkilerinde var. Sosyalist olduğumuzu savunamaz hale geldik biz. Biz sosyalistiz, bilimsel sosyalist ya da demokratik sosyalist. Bilim doğa ve toplum olaylarına bakış açımız diyalektiktir. O bakış açısı bizim esasımızdır. Apo'cu Felsefenin de esasıdır. Bunlar da net olduğumuzda işte kadın sorunuysa doğru bakarız o zaman, gençlik sorunuysa doğru bakarız daha değişik sorunlarsa doğru bakarız. Çözümünde doğru yöntemleri bulur ve üretiriz. Yoksa tasfiyecilikten daha belalı duruma düşeriz. Bunları belirtiyorum.

Enes ark: Apo'cu Felsefe sorunları ele alırken sadece onları irdelemekle kalmıyor. Geçmişten günümüze kadar gelen tüm değerleri birey için, toplum için, doğa için yaratılan tüm değerleri süzgeçten geçirerek günümüzde önümüze koyuyor ve bir sisteme kavuşturuyor Apo'cu Felsefe. Aynı zaman da sorunları sonuçları üzerinden sadece değerlendirmiyor. Sonuçların nedenlerine, derinliğine iniyor ve bu anlamda baktığımızda Önderliğin Felsefesinde müthiş bir tarih var, tarih bilimi var, sosyoloji bilimi var, psikoloji bilimi var bildiğimiz pozitif anlamda bütün bilimler var. Bu anlamda sadece sonuçlar üzerinden yoruma da gitmiyor, çözümlere gitmiyor bir bütün olarak tarihi geçmiş 15.000 yıllık, 10.000 yıllık tarihi geçmiş irdeleyerek tarihin sonucu asıl nedenlerine inerekten çözüme kavuşturmaya çalışıyor. Bu gün önümüze gelen İmrallı süreciyle birlikte Önderlik diyor düşüncelerimi rafine yettim ve bu rafine aslında 10.000

yıllık geçmişin veya 25.000 yıllık insanlık tarihinin geçmişinden günümüze kadar gelen istemlerinin, algılarının, taleplerinin rafine edilerek sisteme kavuşturularak mücadele biçimine dönüştürülmesidir. Bu anlamda sadece sonuçlar üzerinden gitmiyor. Bunu geçmişte de görebiliyoruz Önderliğin çözümlemelerinde ama İmralı ile birlikte bunu çok daha yalın ve net bir biçimde önümüzde görebiliyoruz. Çünkü geçmiş çözümlemelerde de vardı Apo'cu Felsefe. Çözümlemeleri okuduğumuz zaman bir bakıyorduk ki Önderlikte büyük bir tarih bilinci var. Sürekli çözümlemelerinde sorunlara vurgu yaparken tarihe iner, gider, gelirdi, sosyolojik derinliği kullanırdı, sosyolojik çözümlemeler yapardı, psikolojik çözümlemeler yapardı. Yani çözümlemelerde bir bütün olarak mevcut günümüzde ki tüm bilim dallarından faydalanarak yapıyordu. Önderlik bu günde İmralı sürecinde bunu daha güçlü bir şekilde yaptı. Günümüzdeki tüm bilim dallarından faydalanarak onların son verilerini de geçmişten günümüze kadar olan, içinde bulunduğumuz anın verilerinden faydalanarak sorgulamasını, çözümlemesini, düşüncesinin sistemleşmesini buna göre yapıyor. Yine mevcut günümüz itibarıyla tüm düşün adamlarının düşüncelerinden faydalıyor. Belki abartılı gibi gelebilir ama 9 yıllık bir süreçtir İmralı süreci, bu 9 yıllık süreç içerisinde diyebiliriz ki, dünya da en çok okuyan insan oldu Önderlik. O kadar araştırma yapıyor, inceliyor, irdeliyor sorunları yani bu biçimiyledir Apo'cu Felsefe hep irdeleyen, hep yeniyi ulaşmayı esas alan. Yani şöyle bir tanımda bulunabiliriz. Apo'cu Felsefe İyiye dost, güzele sevdalı bir felsefedir. Hep güzeli arıyor. Hep bu günden daha sonrasını arıyor. Bu gün bunu önümüze koydu Önderlik. Yeni paradigmayı Savunmalarla birlikte müthiş çözümlemelerle beynimizde ki bütün karakolları yıktı, toplumumuzda ki bütün karakolları yıktı düşünce yapısında. Alışla gelen sözlerimizi, ezberlerimizin hepsini bozdu Apo'cu Felsefe yani 2000'e kadar olan alışla gelen ezberlerimizi bozdu. Önümüzdeki süreçte yeni savunmalardan bahsediliyor ya da daha ileriki süreçlerde bunları daha da genişletebilecek mevcut düşünceleri de aşabilecek bir felsefe anlayışı vardır. Bu anlamda sürekli hep yeniyi, hep üretmeye, üretmeyi esas almış bir felsefeyi kendisine esas almıştır. Bu biçimiyle de sürekli yaratan, sürekli üreten, sürekli dönüştüren bir felsefeyi ön görmüş Apo'cu Felsefe.

Harun ark: Her zaman şöyle bir soru var. Özellikle felsefe tartışmalarının temelini teşkil eden sorunlardan biz felsefeyi niçin öğrenmeliyiz sorusudur bu. Tabi ki bizde burada bir tartışma yürüttük. Arkadaşlar görüşlerini belirttiler. Bütün bunlar burada tartışılanlar, belirtilenler, tartışılmasa da düşünülenler niçin felsefe öğrenmeliyiz sorusuna yanıt teşkil eden anlatımlar, yaklaşımlar oluyor. Bizde bu derste, bu soruyu ele almak, yanıt vermek durumundayız. Önce şu kimliğimizi unutmayalım. Arkadaşlar biz bir militanız. Bir militan da bağlı olduğu ideolojinin, siyasetin, genel dünya görüşünün uygulayıcısıdır. Elbette biz mürit değiliz. Ama müritte olması gereken bir varlık militanda da mutlaka olması gerekir. Belki bir mürit gözleri kapalı olarak kendisinden beklenenleri, kendisine söylenenleri, yerine getirebilir. Ama bir militanı bir müritten ayrılan özelliği var. Oda neyi yapıyorsa onu bilerek, bilinçli yapar, yaparken doğru olan yöntemi

kullanarak yapar. İşte biz felsefeyi bunun için öğreniyoruz. Bir militan olarak Önderliğin önümüze koyduğu yükümlülüklerimizi layıkıyla, başarıyla yerine getirmek için öğreniyoruz. O nedenle de yaptıklarımızla Önderlik öğretileriyle, Önderliğin ortaya koyduklarıyla karşılaştırmak zorundayız. Eğer Önderlik öğretilerini tam alıyorsa, onun gerekliliklerini yerine getiriyorsa demek ki, biz Önderliğin öğretilerine girme yönünde bir adım atmışız. Ona göre yöntemleri kullanmaya başlamışız. Ama Önderlik öğretileriyle çelişiyorsak bilelim ki, bizim orada yöntemlerimiz de büyük bir yanlışlık var. Yani biz söylemde Önderliğin dediklerini diyen ama pratikte de bildiğini yapan duruma gelmişiz demektir. Tabi bu münafıklıktır. Bizde de en fazla görünen budur. İster bilerek yapalım, ister bilmeden yapalım, isterse kendiliğinden çıkan sonuç olsun objektif anlamda içine düştüğümüz durum bu. Söz olarak bağlılığımızı sonuna kadar söylüyoruz ama onun uygulanmasına, onun gerçekleştirilmesine geldiği zamanda bildiğimizi yapıyoruz. Biz felsefeyi bu yaşadığımız ikililiği aşmak için öğreniyoruz. Şimdi yöntemlerimizi, yaklaşımlarımızı buna göre değerlendireceğiz. Burada şu sorular karşımıza çıkıyor. Biz felsefeyi Önderlik diyordu; Nasıl Yaşamalı? O soruya doğru yanıt vermek için öğreneceğiz. Önderlik nasıl mücadele etmeli diyor, nasıl savaşmalı diyor. Biz bu sorunlar doğru yanıt olmak için felsefeyi öğreneceğiz. Önderlik yoldaşlık diyor. Biz nasıl bir yoldaşlık sorusuna doğru yanıt verebilmek için onun gerekliliklerini yerine getirmek için o felsefeyi öğreneceğiz. Bu felsefe bizim mücadelemiz sonucunda ortaya çıkan bir felsefe. 35 yılı bulan bir mücadele gerçeğimiz var. Bu 35 yıllık süre içinde geçen günlerde Abbas arkadaş bilânço veriyordu 15.000'e yakın arkadaşımız şehit düştü. Binlerce şehidi olan ve geçmişini olan bir mücadele gerçeğimiz var. Binlerce insan dağda, emek kahramanlarımız var dağda, sayısız, isimsiz emek kahramanlarımız var. Halkımızın umutlarını bu mücadeleye bağlama gerçekliği var. Bizim felsefemiz tüm bunların sonucu ortaya çıkan bir felsefedir. Değerlere bağlılıktır, onların izinden yürümedir. Hayri arkadaş onun için boşa demedi yani Mezar Taşıma da Borçlu Yazın. Bu bir felsefenin en güçlü bir şekilde dile getirilmesidir. Kemal Pir arkadaş yaşamı ortaya koyarken özgürce bir yaşamı dile getirirken, Yaşamı Uğruna Ölecek Kadar Seviyorum derken bu felsefeyi dile getirdi. Arkadaşlar biz felsefeyi bunun için öğreniyoruz, başka bir şey için öğrenmiyoruz. Doğru mücadele etmek için öğreniyoruz, doğru yaşamak için öğreniyoruz. Yoksa bir entelektüel gibi ya da bir kimyacı gibi laboratuvarda ortaya çıkan bilgileri arka arkaya getirip olması gerekenleri sıralayan ama onla yetinenler gibi olmak için öğrenmiyoruz. Elbette onları da bileceğiz, belki onlarda çok daha fazla bileceğiz ama onların gerekliliklerini yerine getiren olacağız. O anlamda biz felsefeyi öğreniyoruz. Onun için bizim felsefemiz, yaşam felsefesidir. Onun için Önderlik dedi ya Var olanla yetinme, daha fazla düşünme, daha fazla başarıma felsefesidir. Bunun için dedi. Onun için Önderlik bizdeki felsefeyi anlatırken toplumsal geriliklerimizi ortaya koydu, o toplumsal geriliklerimize karşı bir mücadeledir dedi felsefe. Bizim felsefemiz bu; teorisi var ama pratiğide var. Teorisi, pratiğide güçlü olan bir felsefedir. Dedik ya olması gereken

bir felsefe, onun dışında olması gerekenleri arka arkaya söyleyen bir düşünce karmaşası değildir felsefe. PKK gerçekliği de biraz bu değil mi? Klasik parti yerine ele aldığı zaman ilkeler manzumesi olarak ele alırsın ama PKK öyle değil. Maneviyatıyla, ilkeleriyle, ruhuyla, direnişiyle iç içe geçmiş bir mücadele PKK'nin felsefesi budur. Bizimde bu felsefe dersinde esas alacağımız nokta budur. Şimdi bunu söylerken şu gerçekliği unutmayalım. Apo'cular mevcut süreçte birçok kişi, çevre Önderliğin görüşlerini farklı şekilde ele alıp değerlendirmelerde Apo'culuk dışına kayabiliyor. Ve bu çıkış Apo'culuğun gerçek devrimcilik olduğu, geçmiştekinden çok daha fazla devrimciliği içerdiği gerçeğini ret edişe götürüyor. Düzen içileşme denen olgu bu, mücadelede gevşeklik denen olgu bu, bir sorun yaşıyorsa yaşanan sorunlarını olurlarına bırakmak denen olgu bu. Önderlik felsefesinden dışa vuran gerçek devrimciliğin görünmemesi; devrimcilik iradi bir mücadeleyi anlatmaz mı? Bir karşı koyuşu anlatmaz mı? Mücadeleyle değişimi, dönüşümü anlatmaz mı? Onu anlatır ama içinde bulunduğumuz süreçte budur. Yani gelişmelerin kendiliğinden dönüşmesiyle sağlanabilecek süreç değil. Diyoruz ya kaos aralığında kim örgütlüyse, kim güçlü, kim hazırlıklıysa o güçlü çıkışı yapacaktır. Örgütlü olmak, güçlü çıkış yapmak, hazırlıklı olmak devrimcilik değil mi? En büyük iradi çaba değil mi? Bu yönün doğru kazanılamaması olgusu yaşamda da, mücadelede de, sorunlar karşısında ki bir duruşta da, Apo'culuğu gerçekten sahiplenmede de bir gevşekliğin, bir kendiliğindenliğin ortaya çıkmasına neden oluyor. Biz tüm felsefeyi tüm bunlara karşı koymak için öğreneceğiz. Ve bu felsefe dersinde de çıkartacağımız sonuçlar bunlar. İşte Bir Halkı Savunmak okuduk. Başından, sonuna kadar felsefe vardır. Tarihe bakışta felsefe vardır, topluma bakışta felsefe vardır, birey, toplum arasındaki ilişkide felsefe vardır, şiddete, iktidara yaklaşımda felsefe vardır. Başından, sonuna kadar felsefe vardır. Bizim tüm olanlara doğru bakışımız bizim felsefeyi niçin öğrenmemiz gerektiği sorusuna verilecek doğru cevaptır. İktidarlaşmadan demin sordular arkadaşlar. Önderliğin özeleştirisini yaptığı konular PKK bölümünde Devlete yaklaşımda özeleştirisi, iktidarlaşmaya yaklaşımda özeleştirisi, şiddete karşı özeleştirisi ve PKK'nin yerine Yeniden PKK'nin kurulmasında ki, işte reel sosyalizmin etkilerine karşı özeleştirisi, çeteciliğin etkilerine karşı özeleştirisi bu şekilde verilecektir. Önderlik bu özeleştirimlerin doğru verilmesi için bize bu felsefeyi öğretiyor. Ya da bu felsefe esasından geliştireceğimiz tavrın yönünü, ölçüsünü belirliyor. Eğer o felsefeyle hareket ettiğimizde pratiğimizde çeteciliğe müsaade etmeyeceğiz. Geleneksel toplumun geri özelliklerine müsaade etmeyeceğiz. O reel sosyalizmin hala varsa etkileri onlara müsaade etmeyeceğiz. Devletçiliğe, iktidarcılığa müsaade etmeyeceğiz. Bu da nasıl olacak? Önderlik Felsefesiyle olacak, Önderliğin ortaya koyduğu öğretilerle olacak. Ne diyordu Önderlik. Benim Paradigmam ekolojiktir, demokratiktir, ilke, özgürlükçülüktür diyor. Bizim felsefemizde temelini oluşturanlar nedir? Bunlardır. Bu açıdan Önderlik Felsefesini ele alıp Apo'cu Felsefeyi buna göre değerlendirmek gerekecek. Ha bu gelişecektir de, nasıl Engels diyalektik materyalizmi mutlaklaştırmamışsa, ucunu açık bırakmış gelişmelerle birlikte kendini yenileyeceğini

söylemişse Önderlik akışı da olaylar algılandıkça, daha fazla anlamlandırıldıkça ortaya konan bilgiler pratikte doğrulandıkça, yeni sonuçlar ortaya çıktıkça o çok daha fazla zenginleşerek o gelişme sürecini devam ettirecektir.